

T.C.

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

“HATAY ARAP ALEVİLERİ KÜLTÜRÜNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ”

“DOĞUM-EVLENME-ÖLÜM”

SAMİYE KARYELİOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARDAHAN 2018

T.C.

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

“HATAY ARAP ALEVİLERİ KÜLTÜRÜNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ”

“DOĞUM-EVLENME-ÖLÜM”

SAMİYE KARYELİOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARDAHAN 2018

T.C.

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

“HATAY ARAP ALEVİLERİ KÜLTÜRÜNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ”

“DOĞUM-EVLENME-ÖLÜM”

SAMİYE KARYELİOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

ARDAHAN 2018

KABUL VE ONAY

Samiye KARYELİÖĞLU, tarafından hazırlanan “Hatay Arap Alevileri Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum-Evlenme-Ölüm” başlıklı bu çalışma, 06.07.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ

Danışman

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ŞAYHAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu
onaylarım...../...../2018

Dr. Öğr Üyesi Zafer AYKANAT
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik bir davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek ibraz edildiğini, çalışmanın tez yazılım kurallarına uygun olarak hazırlandığını, yararlanılan her türlü esere/röportaja eksiksiz atıf yapıldığını belirtir; bir sorunun yaşanması durumunda her türlü sorumluluğu kabul ederim.

Samiye KARYELİOĞLU

ÖNSÖZ

Kültür gelenek, görenek, adet ve inanmaların tümüdür. Doğum, evlilik ve ölüm insan hayatının üç temel geçiş dönemini ifade eder. Bu dönemlerin başladığı andan itibaren bireyin bu dönemlere uyum sağlayabilmesi açısından, toplumdaki kültürel değerlerin bir dizi inanç, inanma ve pratikler etrafında kümelenmiştir.

Hatay tarih boyunca birçok medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Birçok medeniyetin karşılıklı etkileşimle, kültürel çeşitlilik ile birçok inançları ortaya çıkarmıştır.

Ekler bölümünde ise geçiş dönemleri ile ilgili fotoğraflar verilmiştir

Hatay Arap Alevileri gelenekleri, inançları ve pek çok özellikleri bakımından kapalı bir toplumdur. Kapalı bir toplum olmaları yüzünden Arap Alevileri halkı üzerinde yapılmış çalışmalar yok denecek kadar azdır. Yapılan bu çalışma toplumun kapalı olmasından dolayı yok denecek kadar az olması, gelişen teknolojinin de etkisiyle değişen yaşam koşullarıyla beraber gelecek kuşaklara yol göstermesi amaçlanmıştır.

Kapalı olmasının sebebi eskiden yaşanmış olan dini ve siyasi uygulamalardaki baskılardır. Bu baskılarla toplumun kültür gelenek ve göreneklerini uygularken gizli bir şekilde icra ettikleri görülmüştür. Bu durum toplum dışındaki evlilikleri yadırgamıştır. Son zamanlarda gençlerin, gerek çalışmak gerekse okumak için şehir ya da yurt dışına gitmeleriyle toplumun eskiden beri oluşan katı kuralları azalmıştır.

Tez konusunun belirlenmesinde, tezin hazırlanmasında, görüşleri ve düşünceleriyle bana yol gösteren, yararlandığım yazılı kaynakların bulunmasında desteğini esirgemeyen, Öğretmenliğin sadece ders ve okuldan ibaret olmadığını gösteren, yaşamımın iyi ya da kötü her aşamasında yanımda olup yolumu aydınlatan, herkesin babası Danışman hocam Sayın Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK ile bölümün abisi Doç Dr. Veli Aşkaroğlu'na, sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Beni ben yapan değerlerle, yaşamımın her alanında, gerek okul, gerekse özel hayatımda beni her daim destekleyen, geçen yıl kaybettiğim canım babama, varlığıyla bana güç veren canım annem, tezimin hazırlanma aşamasında yanımda olan ve beni her daim destekleyen ve hayatımı anlamlandıran değerli eşime, tez konusunda bana yardımcı olarak yaşamıma renk katan Saygı değer, kaynak kişilere sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Samiye KARYELİOĞLU

Ardahan

ÖZET

Hatay ili Asya, Avrupa ve Afrika arasında bir köprü konumundadır. Hatay birçok etnik yapıya ev sahipliği yapmaktadır. Hoş görü şehri olarak anılmaktadır. Bölgede Müslüman, Hristiyan, Yahudi dinlerine ve bu dinlerin farklı mezheplerine mensup topluluklar yaşamaktadır. Kültürel etkileşimle toplumlar arasında kültürel zenginliğin olduğu görülmektedir.

Yaptığımız çalışmada Hatay Arap Alevi halkının geçiş dönemlerinden doğum, düğün ve ölüm gelenekleri ile, Anadolu'da yapılmış, geçiş dönemleri ile ilgili araştırmalar incelenerek karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Hatay Arap Alevilerinin geçiş dönemlerindeki yaşam biçimi, gelenek-görenek ve inançlar doğrultusunda yapılan pratikler hakkında bilgiler içermektedir. Çalışma, yapılan saha kaynak kişilere yöneltilen sorularla, doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası; düğün öncesi, düğün sırası ve düğün sonrası; ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası olarak bölümlere ayrılarak irdelenmiştir. Ayrıca yapılan saha çalışmasıyla kaynak kişilerin kuşaklar boyunca anne ve babalarından aldıkları bu uygulamalar çalışmada yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hatay, Arap Alevileri, Doğum, Düğün, Ölüm, Evlenme, Kına

ABSTRACT

Hatay province is in the position of a transition between Asia, Europe and Africa. It host many diverse communities of different etnical origins. It is known as the city of tolerance. There are many communities of Jews, Moslems and Christians from different sects and congregations. As there is a rich cultural exchange atmosphere between these communities, the cultural richness of the region is also very high and diverse.

In our study, first information about Hatay Arabian Alevite community as regards the transition period, namely birth, wedding and death rituals is compiled, and then this information is examined comparatively with that about other communities in different regions of the Turkish Republic. The thesis is comprised mainly of the lifestyles, traditions, religious and social rituals and practices of Hatay Arabian Alevite community. This compilation study is divided as three main parts with sub-parts: pre-birth, during-birth, post-birth; pre-marriage, during-marriage, post-marriage, and pre-death, during-death, post-death. In addition, the information compiled from the source persons is presented in terms of the practices, beliefs and rituals conveyed to them from their ancestors throughout different generations.

Key Words: Hatay, Arabian Alevites, Birth, Wedding, Death, Marriage, Kına

KISALTMALAR

vb. Ve benzeri

vd. Ve diğerleri

TDK: Türk Dil Kurumu

S: Sayfa

İçindekiler Tablosu

GİRİŞ	1
Sosyo-Etnik Yapı ve Coğrafyası	1
1. DOĞUM	6
1.1. DOĞUM ÖNCESİ	6
1.1.1. Kısırlılığı Giderme ve Gebe Kalma	7
1.1.2. Gebelikten Korunma	11
1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması İçin Yapılan Uygulamalar	12
1.1.4. Aşırma.....	14
1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme	15
1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları ve Uygulamaları	15
1.2. DOĞUM SIRASI	17
1.2.1. Doğum Hazırlığı.....	17
1.2.2. Doğum Olayı	18
1.2.3. Göbek Kesme	18
1.3. DOĞUM SONRASI	20
1.3.1. Albasması	21
1.3.2. Kırk Basması	22
1.3.3. Kırklama Âdeti	23
1.3.4. İlk Gezme	25
1.3.5. Kötülüğün Engellenmesi İçin Yapılan Yasaklar ve Uygulamalar	25
1.3.6. Diş Tırnak ve Saç Kesme	27
2. EVLİLİK İNANÇ VE UYGULAMALARI	32
A. Evlenme Biçimleri	33
a. Anlaşarak Evlenmek.....	33
b. Akraba Evliliği	34
c. Beşik kertmesi	34
d. Berdel	35
e. Leirat Evlilik.....	35
f. Sorarat	36

g. Kız Kaçırma	36
2.1. EVLİLİK ÖNCESİ.....	38
“Kayseri’de gelin seçiminde hamamlar önemli bir yer tutmaktadır.” (Başçetinçelik, 2009, 165).....	38
2.1.1. Kısmet Açma.....	39
2.1.2. Evlilik Çağı, Evlilik Yaşı, Evlenme İsteğini Belli Etme	39
2.1.3. Görücülük.....	41
2.1.4. Kız İsteme.....	42
2.1.5. Söz Kesimi	43
2.1.6. Nişan.....	45
2.1.7. Nişanlılık	47
2.1.8. Davetiye.....	49
2.1.10. Kına	51
2.2.1. Düğün Sırası	55
2.2.2. Düğün Yemekleri	55
2.2.3. Gelin Alma	56
2.2.4. Gelin İndirme	57
ÖLÜM İNANÇ VE UYGULAMALARI	60
3. ÖLÜM	60
3.1. ÖLÜM ÖNCESİ.....	61
3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler	61
3.1.2. Hayvanlarla İlgili İnanmalar.....	62
3.1.3. Eşyalarla İlgili İnanmalar	63
3.1.4. Rüyalarla İlgili İnanmalar.....	63
3.1.5. Hastada Görülen Psikolojik ve Fizyolojik Değişimle İlgili İnanmalar	64
3.1.6. Ölümü Uzaklaştırmak İçin Halkın Aldığı Tedbirler, Uygulanan Pratikler (Kaçınmalar).....	66
3.1.7. Bir hastanın öleceğine kanaat getirilince yapılan İşlemler	68
3.2. ÖLÜM ANI.....	69
3.2.1. Ölüm Olayının Hemen Ardından Yapılan İşlemler.....	69
3.2.2. Ölümün Duyurulması	70
3.2.3. Ölünün Gözlerinin Açık Olması.....	72
3.2.3. Ölünün Başının Kible'ye Çevrilmesi	72
3.2.4. Ölünün Bekletilmesi.....	73
3.2.5. Ölünün Gömülmeye Hazırlanması	74

3.2.6.	Ölü Mezara İndirilmesi ve Gömülme İşlemi Sırasında Yapılan Dinî İşlemler	79
3.3.	ÖLÜM SONRASI	81
3.3.1.	Cenaze Evi ve Ölü Yemeği	81
3.3.2.	Başsağlığı Ziyaretleri.....	84
3.3.3.	Ağıtçıların Görevleri	85
3.3.3.	Yas Tutma Geleneği ve Uygulanması	85
3.3.4.	Yasın Kalkması	87
3.3.5.	Devir ve Iskat işlemi.....	88
3.4.	MEZAR	89
3.4.1.	Mezar Ziyaretleri	89
3.4.2.	Mezar Taşları ve Yazıları	90
3.4.3.	Mezarla İlgili Gömülmeler ile İlgili İnanışlar	91
3.4.4.	Mezarın Herhangi Bir Yerine Ağaç veya Çiçek Ekilmektedir	92
3.4.5.	Mezarlıklarla İlgili İnanmalar.....	93
3.5.	Ölünün, Yaşarken Giydiği Kıyafetler.....	93
3.6.	Vasiyetle İlgili Gelenekler.....	94
3.7.	Çocukluk Çağında Ölenler Hakkındaki İnanmalar	95
3.8.	Ölüm Olayı Hakkındaki İnanmalar	95
3.9.	Ölülerin Adları Geçtiğinde	95
	Yorum:	96
	KAYNAKÇA	99
a.	Yazılı Kaynaklar:	99
b.	Sözlü Kaynaklar:	103
c.	Elektronik Kaynaklar	112
	EKLER:	113

GİRİŞ

Sosyo-Etnik Yapı

Antakya'daki çok sayıda etnik grubun varlığı ve çok kültürlü yapı Antakya tarihinde devralınmış ve günümüzde de sürdürülmektedir. Antakya'da nüfusça en kalabalık etnik grup Türk Sünnilerdir. Nusayriler (Arap Aleviler) ise nüfus oranı itibariyle ikinci etnik grubu oluştururlar. Arap Sünniler ve Arap Hristiyanlar ise nüfusça azımsanmayacak sayıdadırlar. Antakya'da nüfus esas itibariyle bu dört etnik gruptan oluşur. Bunların dışında bir köy veya mahallede toplanmış durumda yaşamakta olan Çerkezler, Süryaniler, Ermeniler, Afganlılar, Özbekler, Gurbatlar (Çingeneler) gibi küçük azınlıklarda vardır. Türk Sünnilerin ana dilleri Türkçedir. Bu grubun dışında kalan Arap Alevi, Arap Sünni ve Arap Hristiyanların anadilleri Arapçadır. Yaşlı kuşak arasında Arapçayı okuma ve yazma dili olarak kullananların sayısı daha fazladır. Günümüzde Arapça, çoğunlukla konuşma dili olarak kullanılmaktadır. Ancak son yıllarda gençler arasında Arapça konuşma bilenlerin sayısı giderek azalmaktadır. Bugün bölgede konuşulan Arapça, bozuk bir diyalekt olup, içerisinde Türkçe sözcüklerde kullanılmaktadır. Türkçe genellikle Hatay'ın Türkiye'ye katılmasından (1939) sonra doğmuş olan daha genç nesil tarafından konuşulur. Halk içinde Türkçeyi birinci dil konumuna yükseltme yönünde bir eğilim gözlenmektedir.

Tarihçesi

Coğrafi konumu nedeniyle Asya, Afrika ve Avrupa arasında bir köprü konumunda olmasından dolayı Hatay, insanın hem biyolojik hem de kültürel evriminde rol oynayan önemli merkezlerden biri olmuştur. Bu önemli merkez çok uzun bir tarihi geçmişe sahip olması ile birlikte, çok farklı uygarlıklara da beşiklik etmiştir. Bölgede yapılan araştırmalar, Hatay'daki yerleşimlerin tarihinin Orta Paleolitik döneme kadar uzandığını, Üst Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik ve Bronz çağlarında da yerleşmelerin sürdüğünü göstermektedir. Bölgedeki birçok mağara yerleşmesi, kazı yerleri ve çok sayıdaki höyük bu yerleşmedeki sürekliliği sergilemektedir. Tarih boyunca çeşitli topluluklara yurtluk etmiş olan Hatay'ın yerleşmek için tercih edilen yerlerden biri olmasından Hatay'ın ve özellikle de Amik ovasının sulak ve verimli topraklarının etkisi büyüktür. Ortadoğu'yu Batı'ya bağlayan stratejik konumu, limanları, verimli toprakları, zengin su kaynakları ile her çağda önemli kent olmuştur.

Yerleşmede tercih edilme bakımından bir süreklilik görülmez. Değişken ve çok hareketli bir tarihi vardır. Hatay'ın M.Ö. 1800'lü yıllardan itibaren Hatay sırasıyla aşağıdaki uygarlıklar tarafından el değiştirmiş ve çeşitli uygarlıklara beşiklik etmiştir. Akadlılar, Hititler, Huri-Mitanni, Hititler, Asurlular, Sami-Aramiler, Urartular, Oğuzlar, Persler, Makedonlar, Fenikeliler, Ermeniler, Romalılar, Arap Müslümanlar, Alevi Hamdaniler, Bizanslılar, Fatimiler, Selçuklu Türkleri, Haçlı orduları, Memlükler, Osmanlılar ve en son da Fransızlar ve Türkiye Cumhuriyeti.

Hatay, Bronz çağının sonlarında Mezopotamya'dan gelen Aka'ların egemenliği altına girmiş; fakat M.Ö. 1800-1600 yılları arasında Babil krallığının etkisi altında olan bir beyliğin toprakları arasına katılmıştır. Bu dönemde Orta Anadolu'da Hitit Krallığı ortaya çıkmış ve Hatay da Hitit egemenliğine katılmıştır. Daha sonra Hitit kralı Muṣṣil'in ölümüyle birlikte, Hatay'daki ve Kuzey Suriye'deki prenslikler Hitit egemenliğine başkaldırmışlardır.

Sonraki dönemde Hurri-Mitanni ve Mısır bölgede egemenliğini sürdürmüş ve bu arada imparatorluk boyutlarına ulaşan Hitit devleti yeniden Hatay'ı ele geçirmiştir. Bu durum M.Ö. 1300'e kadar devam etmiş ve bu tarihte Hitit İmparatorluğunun zayıflamış ve bölge Asurluların egemenliği altına girmiştir. M.Ö. 1200'de Güney ve Güneydoğu Anadolu'da çok sayıda küçük devlet kurulmuştur. Bunlardan en etkili olanı M.Ö. 2000'lerden beri Anadolu'ya gelen Sami-Aramiler olmuştur. Hatay yöresinde bulunan Sami-Aramiler kendi aralarında birleşerek "Hattena" adıyla bir krallık kurmuşlardır. M.Ö. 900-800 yılları arasında zengin maden yataklarını ele geçirmek isteyen Asurlular Hatay bölgesine yeni seferler düzenleyip, Hattena krallığını da denetimleri arasına alarak bölgede geçici birlik oluşturmuşlardır. Asurluların zayıfladığı dönemde bundan yaralanan Van yöresindeki Urartular, Geç Hitit Prensliklerinin Asur egemenliğinden kurtulmasından sonra, bunları teker teker kendi egemenliklerine almışlardır. Sonraki yıllarda Geç Hitit prenslikleri üzerine Asurlular tarafından katı bir asimilasyon politikası uygulanarak prenslikler yok edilmiş ve halk başka bölgelere zorla yerleştirilmiştir. M.Ö. 721-705 yılları arasında Asurlular krallığı bölgede egemen olmuştur. M.Ö. 654 yılında Oğuz Han, Türklerin "Batak Şehir" dediği ve 301 kapısı bulunan Antakya şehrini kuşatmıştır. M.Ö. 540 sonrasında ise bölgede Pers krallığının hâkimiyeti söz konusu olmuş; bu dönemde, Hatay Tarsus'taki Kilikya Strablının içinde yer almış ve Pers imparatorluğuna vergi ödemiştir.

Bu arada Pers egemenliğinin son dönemlerinde Yunanistan'dan Hindistan'a, Karadeniz'den Mısır'a kadar yayılan Makedonyalılar, M.Ö. 333-30 yılları arasındaki Hellenistik döneme damgalarını vurmuşlar ve M.Ö. 334-333 yıllarında Anadolu'nun fethini tamamlayan İskender, Myriandros'ta yani bugünkü İskenderun'da kamp kurmuştur. Bu dönemde İskenderun birçok geminin demir atıp beklediği ve Fenikelilerin oturduğu bir şehir olmuştur. Pers İmparatoru III. Dareios'un Amanos dağlarını aşıp Dörtyol ovasına inmesiyle İskender ve III. Dareios'un orduları Issos civarında 333 yılında karşılaşmışlar ve İskender Pers ordusunu ağır bir yenilgiye uğratarak; zaferinin anısı olarak Myriandros şehrinin adını Aleksandria olarak değiştirmiştir. İskender'in ölümünden sonra, komutanları arasında çıkan mücadeleden Antigonos mağlup ayrılmış ve Suriye ile Mezopotamya Seleukos yönetimine geçmiştir. Bu krallığın merkezi Dicle Seleukia kenti olmuş Seleukos'lar dönemi böylelikle başlamıştır. Daha sonra da krallığın merkezi; Samandağ Çevlik mevkiinde bulunan deniz kenarındaki Selaueia, Pieria'ya taşınmıştır. Bu şehir Antakya'nın iskelesi olmuş ve Mezopotamya bölgesinde etkisini hissettirmiştir. Selaucus I, M.Ö. 301'de İpsos savaşında Antigonos'u yenerek "Kuzeybatı Suriye'deki Selaucus" diye bilinen yerde dört kardeş şehir kurmuştur: Antioch (Antakya), Selaucia Pieria (Samandağ), Apamea ve laodicea. Selaucia Pieria, Kuzeybatı Suriye'nin başkenti olmuş. Selaueia kenti de Selaupos devletin merkezi olarak İ. Selaukos kenti babasının adı olan "Antochos" olarak isimlendirilmiştir. Selaukos Nikator, daha önce kurulmuş olan Defne'de (Harbiye) yeni caddeler, tiyatro ve tapınak kurmuş, caddeleri heykellerle süslemiştir. M.Ö. 195 yılında III. Antikos zamanında kent; sanat, eğlence, ticaret ve din merkezi olarak geliştirilmiştir. Kentte şölenler ve olimpiyatlar düzenlenmiştir. Defne ise villalarıyla, caddeleriyle, tiyatro, han, hamam, tapınaklar ve çeşitli eğlencelerle tam bir mesele yeri olmuştur. M.Ö. 64 yılında Antakya serbest kent statüsüyle Roma imparatorluğuna katılarak, Suriye eyaletinin başkenti olmuştur. Kent Roma döneminin başlangıcında M.S. 395'e kadar en parlak dönemini yaşamıştır. Hristiyanlığın M.S. 34-36 yıllarında ilk defa Antakya'dan yayıldığı söylenmektedir. S.T. Paul, S.T. Barnabas ve S.T. Pierre Hristiyanlığı yaymak için Antakya'da yerleşmişler ve "Hristiyan" adını ilk defa burada kullanmışlardır.

Hatay M.S. 638 yılında Halep'i feth eden İslam orduları komutanı Ebu Übeyde tarafından alınmış ve kent daha sonra M.S. 944-969 yılları arasında Halep'te kurulan Alevi Hamdaniler devletinin egemenliğine girmiştir. M.S. 969 yılında Bizanslılar şehri kuşatarak ele geçirmiştir. 1084 yılında ise Süleyman Şah'ın Hatay'a kadar geldiği ve 1098 yılında Haçlıların, 268 yılında Memlûklülerin kente egemen olduğu bilinmektedir. 1526 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sonunda Hatay Osmanlı egemenliği altına girmiştir. Dünya savaşı sonuna kadar 1918'de Mondros Mütarekesinin ardından, Fransızların işgali altına girmiştir. 1921 yılında Fransa ile anlaşma imzalanarak savaş sona ermiştir. 1937 yılında Türkiye Hatay sorununu milletler cemiyetine götürmüş ve İskenderun sancağına bağımsızlık verilmiştir. 1938 yılında Türk askerinin Hatay'a girmesiyle ve aynı yıl seçime gidilerek bağımsız Hatay devleti kurulmuş ve devlet reisliğine ise Tayfun Sökmen Seçilmiştir. 23 Haziran 1939 yılında Fransa ile Türkiye arasında Hatay anlaşması imzalanarak, Hatay Türkiye Cumhuriyetine resmen katılmıştır.

Coğrafi Yapı

Doğu Akdeniz Havzasında, Türkiye'nin en güney ucunu teşkil edecek şekilde konumlanmış olan Hatay batıdan Akdeniz, güney ve doğudan Suriye, Kuzeybatıdan Adana, kuzeyden Osmaniye ve Kuzeydoğudan Gaziantep ile çevrilmiş durumdadır. İldeki idari birimleri Antakya, Altınöz, Arsuz, Belen, Defne, Dört Yol, Erzin, Hassa, İskenderun, Kırıkhan, Kumlu, Reyhanlı, Samandağ ve Yayladağı ilçeleri oluşturur. Hatay 35-48, 37-01 kuzey enlemleri ile 35-46, 36-41 doğu boylamları arasında yer almakta ve 380 km kara, 165 km e deniz olmak üzere toplam 545 km'lik sınır hattı içerisinde 5.542 km² alan kaplamaktadır. Kara sınırının 296 km'si Türkiye ile Suriye arasında uluslararası sınır olma özelliğindedir.

Jeomorfolijisi

Yer şekilleri bakımından çeşitlilik arz eden Hatay'da jeomorfolojik yapının ana unsurlarını Amanoslar, Kurt Dağları, Antakya-Kahramanmaraş Grabeni, Kuseyr Platosu ve bazalt platoları ile Amik, Samandağ, Arsuz, Dört Yol ve Erzin ovaları oluşturur.

İldeki en önemli dağlık kültü Amanos Dağları oluşturmaktadır. Bu dağlar kabaca kuzeydoğu-güneybatı istikametinde uzanmakta olup aynı zamanda hem horst hem de bir antiklinale karşılık gelmektedir. Doğudan Antakya- Kahramanmaraş Grabeni, batıdan ise İskenderun Körfezi kenarında sıralanmış olan kıyı ovaları tarafından sınırlanmaktadır. Erzin-Akbez hattının güneyindeki orta hattının güneyindeki orta ve güney bölümleri Hatay sınırları içerisinde kalan Amanos Dağları, güneybatı ucunu belirleyen bir fay dikliği ile Samandağ'ın kuzeybatısında Akdeniz'e ulaşarak son bulmaktadır. İldeki en yüksek sahaları barındıran Amanoslar'da 2.240 m yükseltisi ile Hassa'nın batısında bulunan Mıgır Tepe dışında da Üçkaya Tepe, Akkaya Tepe ve Kabayar tepe gibi yüksek tepeler bulunmaktadır. Diğer taraftan Amanoslar kadar olmasa da Antakya- Kahraman maraş Grabeninin doğusundaki yüksek sahalardan ibaret olan Kurt Dağları ğle Kuseyir Platosu üzerindeki Kel Dağı ve Ziyaret Dağı da ildeki dikkate değer yüksek sahalardır. Kuseyri Platosu ilin en güneyini oluşturan yüksek sahalara karşılık gelmektedir. Bu sahalarda sırasında Suriye'deki Ansariye Dağlarının kuzeyine doğru olan uzantılarından ibarettir. Doğu, kuzey ve batıdan Asi nehri tarafından sınırlanan pato sathı kuzeyden güneye doğru artan yükseltiyle birlikte güneyde Ansarya dağlarına bağlanır. Toplamda 1000 km'yi aşan bir sahayıkapan

Kuseyri Platosu, kuzeybatı güneydoğu yönlü kısa eksen 35 km, kuzeydoğu-güneybatı yönlü uzun eksen 53 km'yi bulan bir elips görünümündedir. Yayladığı ve Altınözü ilçelerinin üzerinde bulunduğu plato, tektono-karstik depresyonların ve fayların denetiminde gelişen ani eğim kırıklarının bol olduğu yapısıyla dikkat çekmektedir. Keldağı ve Ziyaret Dağı platonun en yüksek noktalarını oluştururken, plato sathında ortalama yükselti aralığı, genellikle 300-600 m arasında değişmektedir.

Hatay'da plato görünümünü sunan bir diğer bölge ise Kırıkhan-Hassa arasında Kuaterner yaşlı bazik lavların soğuması sonucu ortaya çıkan bazalt platolarıdır. Alçak sahalar daha çok yüksek kesimlerden yüzey suları ile taşınan erozyon mahsulü malzemenin biriktirdiği alanlar olarak ön plana çıkmaktadır. Bu süreç ilde büyük ve verimli ovaların varlığına zemin hazırlamıştır. İlde Amik Ovası'nın dışında Amanoslar'ın batı yamaçları ile İskenderun Körfezi arasında sıralanmış kıyı ovaları ve Asi Nehri'nin taşıdığı alüvyonlarla şekillenmiş bir delta ovası olan Samandağ Ovası da önemli düzlükler olarak dikkat çekmektedir.

İklimi

Doğu Akdeniz Havzası'nda yer alan Hatay'da Akdeniz iklimi özellikleri görülmektedir. Yıllık ortalama sıcaklıklar 15 ile 20 c arasında değişmektedir. İldeki birçok istasyon için aylık sıcaklık ortalamaları Ocak ayında en düşük, Ağustos ayında ise en yüksek seviyelere ulaşmaktadır.

Kırmızı-kahverengi Akdeniz toprakları, kahverengi orman toprakları, kolüvyal topraklar ile alüvyal topraklar ilde en yaygın olan toprak türleridir.

Hatay'da doğal bitki iklim özelliklerine uygun olarak ormanlardan oluşmaktadır. Ormanların asli türlerini kızılçam, karaçam, göknar, meşe, ardıç ve sedirler oluşturur. Ayrıca Orta Amanoslar'ın yüksek kesimlerinde kayın, fındık ve ıhlamur gibi Karadeniz bitki örtüsüne ait türler de görülebilmektedir.

Nüfus ve Yerleşme

Hatay M.Ö. 3000'li yıllara dayanan yerleşme tarihi ile Anadolu'daki en eski meskûn alanlardan birini oluşturmaktadır. Hatay Türkiye genelinde iller bazındaki nüfus yoğunluğu itibarıyla 4. Sırada yer almaktadır. Hatay'daki yoğun nüfusun iskân sahası olarak Arsuz-İskenderun-Erzin hattına karşılık gelen İskenderun Körfezi kıyı ovaları ile Samandağ-Antakya-Kırıkhan hattına karşılık gelen Antakya-Kahramanmaraş Grabeni ön plana çıkmaktadır. Nitekim ilin şehir özelliği gösteren Antakya, İskenderun, Kırıkhan, Samandağ, Dörtöl ve Erzin gibi başlıca yerleşmeleri bu hatlar üzerinde konuşlanmıştır. Bu yerleşmelere arasında özellikle Antakya, İskenderun ve Kırıkhan iş imkânlarının fazlalığı ve şehir imkânların etkisiyle yakın çevreden göç alan merkezler konumundadır.

Söz konusu yoğun yerleşme sahalarının dışında İl genelinde nüfuslanmanın daha çok kır yerleşmeleri şeklinde Amanos Dağları ile Kuseyr Platosu'nun muhtelif kesimlerindeki Yayladağı, Altınözü ve Belen gibi merkezlerin yanı sıra çok sayıda köy ve yayla yerleşmesinde toplandığı görülmektedir. Özellikle Çökek, Kocadüz, Üçkoz, Bağrıaçık, Karıncalı, Alan, Çardak, Atik, Soğukoluk Fırın gibi yaylalar yaz aylarında hem yaylacılık

faaliyetleri hem de rekreasyonel faaliyetlere bağlı olmak üzere önemli oranda nüfus barındırmaktadır. (Eriş-Çoruh, 2015,16-27)

Bugün de farklı kültürlerden insanların bir arada barış içinde yaşadığı Hatay, büyük bir kültürel zenginlik sergilemektedir. Kùltürlerin ve dinlerin kaynaştığı bir kent olan Hatay, aynı zamanda ‘kùltür mozağı’ olarak da anılmaktadır. Çok kùltürlü-çok kimlikli ve hoşgörüye dayanan bir sosyal yapı sergileyen Hatay, “Hoşgörünün kenti” unvanını da kazanmıştır. Bu nedenle de kültürel antropolojik araştırmalar için geniş bir kültür laboratuvarı oluşturmaktadır. Bu kültürel zenginlik içerisinde türbe inancı da önemli bir yer işgal etmektedir. çeşitli dinlerin barış ve hoşgörü içinde birlikte yaşadığı “Dinlerin buluştuğu kutsal kent Antakya” olan Hatay, çok sayıda evliya, ermiş ve nebiye ait türbelerin bulunması vesilesiyle de “Evliyalar Diyarı Hatay” olarak anılmaktadır.(Türk 2009, 5)

DOĞUM

Doğum, evlilik ve ölüm insan hayatının üç temel geçiş dönemini ifade eder. Burada birçok inanç ve uygulanan gelenekler bulunur. Hatay'ın inancı, gelenek ve göreneklerinde görülen kültürel çeşitlilik farklı milletlerin kültürel unsurlarını içinde barındırması ile birçok kültüre ev sahipliği yapmasından kaynaklanmaktadır.

Her toplumda olduğu gibi önemli bir olay olarak nitelendirilen doğum, tüm toplumlarda olduğu gibi Arap Alevilerinde de soyun devamlılığı, ailenin varlığı için en temel öge olarak görülen ve geçiş dönemlerinin ilk evresini kapsayan bir süreçtir. Doğum süreci, dünyaya yeni bir can getirmeyle insan neslinin devamını sağlayan, toplumsal pek çok âdet, gelenek ve görenekleri ihtiva eden bir dönemdir. Doğum, yaşamın başlangıcı olarak her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmektedir.

“İnsanlar yaşamları süresince çeşitli dönemler geçirirler. Bunların en önemlileri doğum, evlenme ve ölüm dönemleridir. Bu dönemler bireyin en duyarlı olduğu geçiş evreleri olarak adlandırılmaktadır. Kişinin hassas olduğu bu dönemde onu çeşitli tehlikelerden korumak ve kutsallık atfetmek, yeni bir sürece hazırlamak amacıyla birtakım âdet, ayin, tören, dinsel ve büyüsel işlemler uygulanır. Toplum kültürünü oluşturan bu uygulamaların pek çoğu günümüze kadar varlığını sürdürüp ulaşmayı başarmıştır.” (Başçetinçelik, 1998, 36).

Soyun devamı, milli ya da yerel kültürün kendine özgü dinamiklerin sürdürülmesi ve gelecek nesillere aktarılması benlik ve kimliğin kurulumu açısından geleneksel toplumlarda üç ana bölüme ayrılan geçiş dönemleri bir toplumun/topluluğun en temel değerlerinden birisini oluşturur. Ancak temel aşamaların da kendi içinde ayrıldığı bazı alt bölümler de bulunmaktadır. Bunlar genellikle önceki, o andaki ve sonraki aşama olarak görülür. Her biri kendine özgü inançsal ve kültürel dinamikler doğrultusunda bazı temel özellikler taşır.

DOĞUM ÖNCESİ

Doğum öncesi dönem, çiftlerin çocuk sahibi olmaya karar vermesinden doğum olayının olduğu zamana kadar olan dönemdir. Evlenen çiftlerden toplum tarafından çocuk sahibi olması beklenir. Kadının hamile olduğu anlaşıldığında bu haber aile, eş, dost ve akraba tarafından sevinç içinde karşılanır. Hatay Alevileri, günümüz yaşam koşullarının sonucuyla, zamanla değişen maddi ve manevi değerleri yanında, geleneksel atalar kültüründen kopmayıp nesilden nesile devam ettirmektedir.

Geçiş dönemleri, Hatay Arap Alevi toplumun sosyo-kültürel değerler ile inançsal eğilimlerini ihtiva etmektedir. Yaşam sürekli hareket halindedir. Değişen yaşam koşulları ile birlikte doğum olayında yapılan pratikliklerin değişmesi ile modern tıp ve atalar kültüründen

öğrendiği âdet ve inançlar iç içe uygulanmaktadır. Halk kültürü içerisinde geleneksel duruşuyla yer almış olan doğum öncesi, sırası ve sonrasına ait bir dizi pratik veya yaklaşım, saha çalışması etrafında derlenen bilgiler eşliğinde şekillendirilmiş ve soru cevap formunda düzenlenerek hazırlanmıştır.

“Doğum sadece anne ve babayı değil komşuları ve akrabaları da sevince boğmaktadır.” (Başçetinçelik, 1998, 27), çünkü doğum sadece bireysel bir olgu olarak değil toplumsal bir bütünlük duygusunun ve gelişim çizgisinin tutarlılığına yönelik çağrışımlara sahiptir.

“Yaşamın birinci evresi olan doğum, dünyadaki bütün topluluklarda mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Evli kadının doğurması ile ilgiyle ve heyecanla karşılanmaktadır.” (Güvenç, 1999, 243 “Doğum aileye yeni bir bireyin katılması, neslin devamı canlıların tamamı için çok önemlidir.” (Altınkaynak, 2016, 49))

Doğumun önemi varlıkla doğrudan ilintilidir ve soyun devamı, topluluğun geleceğinin sağlama alınması, kültürün sürdürülmesi, inancın sağlamlaştırılması ve ortak yaşamın yeni nesiller vasıtasıyla sürdürülebilirliğine önemli bir katkı olarak düşünülmektedir. Evlenen çift, erkek ve kadın itibar görmektedir. Aile tarafından (özellikle erkeğin ailesi), soyun devamı çerçevesinde önemli sayılmaktadır.

Erkek ve kadın itibar görür. K8, K9, K34

Erkeğin ailesi açısından soyun devamı çerçevesinde önemli sayılmaktadır. K1, K2....K44, K45.

Kısırlığı Giderme ve Gebe Kalma

Çiftler evlendikten bir süre sonra çocuk sahibi olmaları istenir. Çocuğu olmayan aile, çocuk sahibi olabilmek için bazı pratiklikler yapmaktadır. Uygulanan pratikliklerin çoğu kadın üzerinde yapılmaktadır. Toplumda çocuğu olmayan aile eksik, geleceği, soyu sopu olmayan, kısır olarak nitelendirilmektedir. Bu durum karşısında çocuğu olmayan anne, çocuğu olması için dinsel-büyüsel uygulamalar yapmakta, halk hekimlerine gitmekte, türbe, ziyaretlere giderek adaklar adamaktadır. Toplum tarafından kutsal kabul edilen; türbe, ziyaret ve mezarları ziyaret ederek buralarda çeşitli adaklar adarlar.

Siyah taştan ‘sıllot taşı’ hamile kalmak isteyen kadın kolye yaparak kolyeyi boynuna takmaktadır. Köyün ebesi denilen yaşlı kadınların yanına gidilmektedir. Yaşlı kadınlar toplumda halk hekimleri olarak görülmektedir. Yaşlı kadınların uyguladıkları pratiklikler ise; buhara oturtma, kasık ve karın bölgelerini kaldırma, kadının rahmini ve içini kontrol etmektedir. Kasık ve karın bölgesini defne sabunuyla ovmaktadır. Halk dilinde ‘nıhhıtılama’ denilen bu uygulamada kadının yumurtalarının kaldırılmasıyla spermin yolunun açılacağı düşünülmektedir.

Dini pratikliklerde ise koyun, horoz ya da dana adanır. Fakirlerin karnı doyurulur, temel ihtiyaçları karşılanır. Bu yöntem daha çok yedi ya da kırk sayısı ile yapılmaktadır. Yedi ya da kırk Mehmet adlı kişilerden zekât adı altında para toplanır, toplanan para ile adak yapılır. Yörede ‘Teseğ’ çocuk bayramı denilen bayram yapılır. (Bu bayram çocukları olmayan

ailelerin yaptığı bayram olduğu için bayrama çocuk bayramı denilmektedir. Bayram çocuk doğduktan sonra ömür boyu yapılır. Yapılan bir başka uygulama ise; Şih Derviş ziyaretine gidilerek, adak adanır. Çocuk doğduktan sonra, çocuğun saçını yedi yıl boyunca uzatılarak, yedi yıl sonra adanan adak yerine getirilir, ve çocuğun saçları dualar eşliğinde kesilir. (Şih Derviş ziyareti çocukları olamayan ailelerin gittiği ve adak adadığı ziyaret olarak bilinmektedir.) Türbede aynı zamanda kansız denilen adak adanır, türbenin içindeki mezarın üzerine konulan yeşil bezden yırtılarak bir parça çıkarılır, bez beşik gibi bağlanarak türbenin üzerinde bulunan bayrağın bir köşesine asılır. Yörede yapılan bir başka uygulama ise yapraklarını dökmeyen yaz kış diri olan, ağaç yaprağı ya da bitki yaprağı toplanılır. Bu uygulama yedi sayısı ile yapılmaktadır. yedi çeçit yaprak olmalıdır. Bunlar;

zakkum ‘difle’

zater,

zeytin,

rihen,

nane,

maydanoz

limon portakal ya da greyfurt ağacı yapraklarıdır. Toplanan yapraklar kazanda kaynatılarak, buharında çocuğu olmayan kadın oturur. Uygulama yedi gün boyunca yapılarak rahimde var olduğu düşünülen iltihabın akacağı ve rahimin temizleneceği, ya da rahimin içinde bulunan yumurtalıklar kurumuşsa buharın etkisiyle kuruyan yumurtalar yumuşayarak çocuğun rahimde tutunacağı düşünülmektedir.

Yapılan bir başka uygulama ise kızdırılan tuğlanın üzerine su serpilir, tuğla beze sarılarak buharına otururulur.

“Zile’de çocuğu olmayan kadın evliyaya götürülür. Başına ip ya da yular takılarak başının etrafında ‘sana satılık kurban getirdik, kaç alyorsun?’ diyerek üç kez gezdirilir. (Öztelli, 1951, 436-438). “Kadın, çocuk sahibi olarak değerini kazanamazsa toplumda; kısır, zürriyetsiz, meyvesiz ağaç, eremlik, tutuk muamelesi görmektedir.(Acıpayamlı,1974,13)

Burada üç sayısı ortak noktalardan birisidir. Başa ip takılması ile çocuksuzluk arasında doğrudan bir değersizlik ilişkisi göze çarpar. Doğurganlık önemliyken, kısırlık çok büyük bir kusur olarak görülür ve kadın toplum arasında dışlanmaktadır.

“Çarşamba ve Terme’de çocuğu olmayan aileler, kurban adadıktan sonra tekelere giderler. Tekkenin bahçesindeki ağaçlardan kestikleri ince bir çubuğu ya şeklinde bükerek. Bu yayın iki ucunu ipe bağlarlar. Bu yayla ipin arasına tekkenin bahçesinden kesilmiş bir değnek geçirirler. Bu yaylı oku tekkenin bahçesindeki ağaçlardan birin asarlar. Zamanla ok yaydan ayrılırsa, o kişinin çocuğu olacağına, aksi halde çocuğun olmayacağına inanılır.” (Basri, 1960, 2238)

Yörede her türbenin belli bir görevi olduğu düşünülmektedir. Çocuk sahibi olunmak için türbelerde bulunan yeşil renkli bezlerle bebek beşiği biçiminde bağlanılır. Simgesel şekil yapılarak bebek talep edilir. Bu simgelerle bebeğin oluşacağına inanılmaktadır.

“Zile’de kısır kadın, hamamda kireç-yumurta karışımı yakı gibi beline koyar. Alabalık yağı ile ‘hava-civa’ karıştırılarak yapılan merhemi rahmine yerleştirilir. Yeni doğum yapmış kadının eşi üzerine donsuz oturursa, yeni doğan bebeğin bezini çalarak adetliken kullanırsa çocuğun olacağına inanır.”(Öztelli, 1951, 438)

Toprak ve kireç ısıtılarak iltihabın atılması için faydalanılır. Gebe kalmak isteyen kadın karnını ve ayağını sıcak tutmasına dikkat edilir.

“Adana’da Zilli Dede ziyaretinin kısır kadın ve erkekleri çocuk sahibi yapma gücü olduğuna inanılır. Bu ziyarete gidenler “al sana bir göbek, ver bana bir bebek” sözlerinden oluşan özel duayı okurlar.”(Çağınlar, 1995, 139)

Türbelerin yaptırım gücü olacağına inanılır. Yörede çocuk sahibi olmak isteyen ailelerin bazıları Adana’ya ‘Zilli Dede ya da Çoban Dede’ türbelerinden birine giderek adak adarlar. Çocuk sahibi olduktan sonra aile, otobüs kiralayıp eş ve dost ile adak, adanan türbede (Zilli Dede ya da Çoban Dede) türbesinde adak yapılır.

“Genellikle kadının çocuk sahibi olamadığı düşüncesi hâkimdir. Bundan dolayı tedaviye önce kadından başlanılır. Çocuğu olmayan kadınlara kısır, zürriyetsiz, kör ocak isimleri verilmektedir. Çocuğu olmayan erkeğe ise genel olarak zürriyetsiz denilmektedir. “Toplumumuzun kırsal kesimlerinde kadının saygınlık kazabilmesi için mutlaka çocuk doğurması gerekir. Çocuğu olmayan kadın kısır kadın kabul edilmekte, hor görülme ve kınanmaktadır. Kadının gebe kalmamasındaki kusur yalnız onda aranmaktadır. Bu baskıdan kurtulabilmesi için kadın gebe kalmak ister.”(Başçetinçelik, 1998,27)

Artvin/Yusufeli/Demirkent’te ziyaret yerlerine götürülen kadın orada uykuya yatırılır, gördüğü rüya ile çocuğunun olup olmayacağı yorumu yapılır. (Özder, 1967, 4390-4392)

Toplumda çocuğu olmayan kadın ayıplanır, erkekten daha çok hor görülür. Erkekler pek kusurlu görülmemektedir. Hatta erkeğin çocuk sahibi olabilmek için ikinci evliliği yapması normal karşılanmaktadır. Bazı köylerde çocuk sahibi olmayan erkeklerin çocuk sahibi olmaları için ikinci evliliğin yapıldığı görülmektedir.

“Boğaç hikâyesinde Dirse Han’ın Bayındır Han’ın ziyaretine gittiğini ziyarette, Bayındır Han’ın emriyle kara otağa oturtulduğunu, kara koyun yahnisinden önüne aş konulup, yerse yesin, yemezse çekip gitsin dendiğin, çünkü Allah çocuksuz kişiyi kınadığı için bizde kınarız dendiğini, Dirse Han’ın çocuksuz olduğu için üzülmek, oradan evine geldiğini kaydetmiştik.” (Ekici,1995, 99)

“Kırgız – Kazaklarda kısır kadınların, sahrada tek başına biten bir ağaç, bir pınar yanında koyun kesip gecelediklerini; Yakutlarda çocuk isteyen kadınların kutsal bir ağacın dibinde ağlayıp sızlayıp dua etiklerini yazılı kaynaklardan öğreniyoruz.”(İnan, 1995, 167-168)

“Anadolu’da anlatılan menkıbelerde, efsanelerde, yata ve türbe ziyaretlerinde, mevsimlik törenlerde, hayatın geçiş dönemleri inanış ve pratiklerin halk hekimliğinde, çeşitli törenlerde vd. birçok eski inanışın bütün canlılığıyla yaşadığını görüyoruz.” (Artun,2008,11)

“Çocuğu olmayan kadınlar kavrulmuş toprağa oturtulur. Bunun dışında ‘Aşk merdiveni’ adı verilen bir ot ile birlikte, arpa, soğan, çermik adı verilen bir ot, arpa samanı, kabak kazanda kaynatılarak buharında oturtulmaktadır.” (Altınkaynak, 2016,49)

Hatay yöresinde Karaali’de olan Hz. Hıdır türbesinin yanında bulunan ağacın altından geçilerek çocuk sahibi olunacağına inanılır. Çocuk sahibi olunduktan sonra adanan adak yapılır.

“Ağaçlara bez bağlama eski Türk inancıdır. Kutsallık ve uğur vardır. Bugün bu adet bir tür dilek duasına dönüşmüştür. Türbe ziyaretlerinde çocuk dileme, eski Türk inanışlarından atalardan medet umma, atalar kültüdür. İslami renge bürünmüştür. Eski inanç kalıntısıdır.” (Artun,2010,136)

Hatay yöresinde çocuk sahibi olabilmek için türbede bez bağlama geleneği toplumun genelinde yaygındır. Çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar ziyaretin içinde bulunan bezi bebek ve beşiğe benzeterek türbenin içinde bulunan bayrağa adak adayarak bağlarlar.

Yapılan birçok araştırmalarda ve yapılan çalışmalarda doğum öncesinde kısırlık uygulamalarının kadın etrafında toplandığı görülmektedir. Genel anlamda Hatay Arap Alevi topluluğunda da benzer uygulamalar şu şekilde sıralanabilir:

Köyün ebisi denilen yaşlı kadınların yanına gidilir. K21, K22, K38

Yaşlı kadınlar çocuğu olmayan kadının rahmini kontrol eder. Kasık ve karın bölgesi defne sabunuyla ovarak, ‘nıhıtlama’ kadının yumurtalarının kaldırır. K3, K4, K7, K8, K11, K22, K23, K24,

Çocuk bekleyen kadın gebe ‘hible’ yüklü ‘hemle’ denilmektedir. K26, K32, K35, K37, K38, K40, K41

Tedavilerin çoğunu kadın yapar. K13, K14, K16, K17, K22

Çocuğu olmayan aileye eksik, noksan, geleceği soyu soppu olmayan, kısır kişiler olarak bakılmaktadır. K1, K2, K3, K5, K7, K8, K11, K12,

Doktora gidilmektedir. K1, K2, K4, K5, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K45

Şih Derviş Türbesine gidilir. Türbeye adak adanır. Adanan çocuk, doğduktan sonra çocuğun saçları uzatılır. K25, K29, K32, K33, K38, K40, K41,

Adak adanacağı zaman türbeye gidilir, türbenin içindeki yeşil bezden, beşik gibi bağlanır. Türbenin bir köşesi ya da bayrağın üzerine bağlanılır. K25, K29, K32, K33, K38, K40, K41

Yapraklarını dökmeyen ağaçlara bez bağlanır. K38, K44, K54

Halikalı çocuğa “adaklı çocuk” denmektedir. K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K25, K29, K32, K33, K38, K40, K41,

Şih Yusuf El Hâkim Türbesine gidilmektedir. Türbeye adak adanmaktadır. K1, K2, K4, K5, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K24, K25, K26, K30, K33, K35, K39, K42,

Kızmen El Danyel Türbesine gidilmektedir. Türbeye adak adanmaktadır. K3, K5, K6, K7, K12, K15, K18, K24, K27, K29, K32

Kırk Mehmet isimli kişiden para toplanır, toplanan para ile adak yapılır. K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K13, K16, K18, K21, K22, K24, K27, K31, K32, K35, K40, K43, K44, K45

Yedi Mehmet isimli kişiden para toplanır toplanan paranın üzerine para eklenerek adak adanır. K1, K6, K7, K8, K11, K12, K13, K14, K15, K18, K25, K26, K28, K29, K30, K31, K34, K37, K38, K40, K41, K42, K43,

Yedi fakir eve ekmek dağıtılır. K9, K12, K18, K23, K32, K41, K42, K45

Hoca (Şihe) gidilir yazı yazılır. K18, K25, K27, K28, K32, K35, K41, K44

Yapraklarını dökmeyen yani yaz ve kış olan yedi ağacın yaprağından koparılır. Bunlar; zakkum ‘difle’, zater, zeytin, riher, nane, maydanöz, limon portakal ya da greyfurt ağacı yapraklarından herhangi biri, toplanır kazanda kaynatılır, buharında çocuğu olmayan kadın oturtulur. K3, K4, K5, K6, K8, K15, K19, K41, K44,

Kızgın tuğlanın üzerine su serpilir beze sarılıp, soğuk almış iltihabu olan kadın buharına oturur. K5, K17

Erkeklerin incir yerler. İncir sperm ile bağdaştırılmaktadır. K10, K18

Gebelikten Korunma

Çiftlerin bazıları evlendikten sonra, birçok sebepten dolayı kendi istekleri ile çocuk sahibi olmayı erteler, ebeveynlik için kendilerini hazır hissetmezler.

“Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde gebelikten korunma ile ilgili pratiklileri yazılı kaynaklarda görmek mümkündür. Yusufeli/Demirkent’te çocuğa kalmak istemeyen kadına bir parça katırtınağı yedirilir.”(Özder, 1967, 4390)

Yörede çocuğu olmamak için yapılan uygulamalarda yemeğin içine tırnak konulur. Tırnak yutulduktan sonra rahime tutunarak çocuğun rahime tutunmasını engeller.

“Erzurum’da gebe kalmak istemeyen kadının yavrusunu atın üzengisinden geçirmesi, yılan kabuğu adı verilen bitkinin tütsüsüne oturması, ebeğümece veya yumurta sarısı ile çirış unundan yapılmış hamuru rahmine koyması ile gebelikten korunacağına inanılır.”(Sezen, 1993, 55)

Yörede özellikle kadınlarda gebelikten koruma ve kaçınma yöntemlerine başvurur. Bu pratiklik daha çok üniversitede okurken evlenen çiftlerde görülmektedir. Mezun olana ya da kendilerini hazır hissedene kadar çocuk sahibi olmayı ertelerler. Gebelikten korunmanın başka bir sebebi ise çocukları olan ailelerin yeteri kadar çocuğa sahip olduğunu düşünmeleri, ya da yeni evlenen çiftlerin birkaç yıl kendilerine zaman ayırmak istemeleri (yurtiçi ya da yurtdışı gezilerine gitmeleri) gibi sebeplerle gebelikten korunma yöntemine başvurulmaktadır. Kadın gebe kalırlarsa çeşitli uygulamalarla düşük yapmaktadır. Korunma pratikliğinde en yaygın uygulama adet dönemine yakın bir zamanda asitli içeceklerin özellikle kola, gazoz ile soda suyunun içilmesi bebeğin rahime tutunması engellendiği düşünülmektedir. Başka bir yöntem ise doğum kontrol hapının kullanılmasıdır. Nanenin bol yenmesi düşük yaptıracağını düşünülerek bol bol yenmektedir. Baharatlı yiyeceklerin çokça tüketilmesi, erkeklerin korunması, kadının tüplerini ameliyatla bağlatması, yapılan pratikliklerdir.

Doğum kontrol hapı kullanılır. K2, K44, K45

Nane ve baharatların yenmesi,

Erkek korunur. K10, K34, K37, K38, K40, K41

Çocuğu olan kadın tüplerini bağlatır. K29

Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması İçin Yapılan Uygulamalar

Kadının hamile olduğu anlaşıldığı zaman ailede bu haber mutluluk içinde karşılanmaktadır.

“Eski Türklerden günümüze kadar gerek Şamanist Türklerde, gerekse Müslüman Türklerde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için çeşitli davranışlarda bulunulmuştur. Bunlardan bazıları şöyledir: Yakutlar, aileye musallat ölüm ruhunu aldatmak çocuğun komşulardan birine satarlar, Urenhalar, çocuğu doğduğu gibi kazanın altına saklarlar. Müslüman Başkurlarda çocuk doğduktan sonra, ebe çocuğu eline alır, dışarı çıkar, birkaç ev gezdikten sonra babasının evine geri getirir. Ebe kadın, ‘Yabancı ülkeden bir çocuk getirdim, satın alan var mı?’ der. Pazarlık başlar. Çocuğu ağırlığı kadar demir karşılığında satın alırlar. Çocuğa Demir yahut Satıpdı, Satılmış gibi bir ad verirler. Çocuğun yaşaması için Yaşar, Dursun, Ölmez, Taştan, Burç vb. verildiği gibi kimi zaman kötü adlarda verilir. Böylece adı kötü olduğu için ölüm meleğinin gelmeyeceğine inanırlar. Kırgızlarda İtalmas, Çoçkabay (Domuzbay) Kabanbay(Yabani domuz) bu inanca göre verilmiş adlardır.”(İnan,1995 174-175)

Gebe kadının çocuğunu sağlıklı doğurması ya da düşük yapmaması için yapmasından kaçındığı ya da yaptığı birtakım uygulamalar vardır. Kadının, günlük yaşam koşullarına dikkat etmesi, ağır kaldırmaması, ani hareketlerde bulunmaması, yüksek bir yerden atlamaması, üzüntüden uzak durması, üzücü ortamlara girmemesi, üzücü haberin verilmemesi ya da verilirken bilinçli bir şekilde alıştırma alıştırma kötü bir olay söylenir. Kadının sağlıklı yemekler yemesine dikkat edilir. Özellikle süt ve süt ürünleri, yumurta, balık, et, bal ve sebze gibi yemeklerin yemesi sağlanır. Süt ve süt ürünleri rahmi sağlıklı kılar, çocuk ana rahminde iken, rahime iyi tutunup düşmesi engellenir, annenin düşük

yapması engellenir. Balık bebeğin beynini besler. Yumurta da güç verip yumurtalıkların sağlıklı olmasına neden olur.

Hatay Arap Alevileri halk kültüründe gebe kadının özellikle yeme ve içmesine çok dikkat edilir; çünkü bebeğin sağlıklı ve güzel doğmasında bu durumda etkili olduğuna inanılır. Hamile kadının canının çektiği yemeği yemese anne adayı kaşındığı yerde şehve denen lekeyle doğacağına inanılmaktadır. Bebek istiyor diyerekten hamile kadına canının çektiği yemek hızlı bir şekilde temin edilir gebe kadının yemesi sağlanır. Bebeğin tüm kötülüklerden korunması için Şeyhin yanında muska yazılır, gebelikte düşük riski olan ya da kanaması olan kadınlara düşüğün engellenmesi ve kanamanın durması için muska yazılır. Bebeğin güzel olması için yapılan uygulamada hamile kadın güzel bir çocuk gördüğünde yutkunur. Canı çocuğu çekip yutkunduğunda doğacak olan bebeğin yutkunduğu çocuğa benzeyeceğine inanılmaktadır. Hamile kadın fare ve yılan ölü ya da canlı gördüğünde kalçasını çimdiklemektedir.

“Samsun’da çocuğu yaşamayan kadın çocuğu bir yaşayan kadına, çocuğunu ‘sana on kuruşa sattım.’ diye satar. Daha sonra yeni çocuğa, çocuğu satın alan kadının çocuklarının giysilerini giydirir.” (Tahsin, 1969, 2213) Tire’de çocuğu yaşamayan kadın Mehmet adı buluna dokuz evden birer parça kumaş alır gömlek diker ve bunu giyer. Doğumdan sonra ilk meme verilmeden bebek, çocuğu ölmemiş kadını koynundan geçirilir. Böylece o çocuk o kadına satılmış olur. Bu bebeklere Satı, Satılmış, adları verilir. Yedi yaşına kadar çocuğun bütün elbiselerini o kadın karşılar. Sütannesi denilen bu kadın her hafta çocuğa sembolik süt hakkı verir.” (Artan, 1973, 6724) Zile’de çocuğu yaşamayan kadına ‘tıvgalı’ denir. Tıvgalı kadın çocuğu yaşasın diye; yeni doğmuş, gözleri açılmamış köpek yavrusunu elbisesini boynundan sokup eteklerinden çıkarır. Eğer, köpek ölürse çocuğu yaşar, ölmezse yaşamaz. Tıvgalı kadın yeni doğum yapmış kadının ayakucuna gider silkinir, ‘Tıvgam dökülsün, çocuğum yaşasın.’ Der. Çocuk yaşasın diye, adı Mehmet olan yedi kişiden para toplanır. Bu parayla alınan gümüş halka çocuğun ayak bileğine takılır. (Öztelli, 1953, 663-664) Erzurum’da çocuğu yaşamayan aileler çocuk erkekte olsa kulağını deler, önce köpek tüyü sonra küpe takarlar. Böylece çocuğun uzun ömürlü olacağına inanılır.”(Sezen, 1993, 71)

Topluma bu uygulama çocuğun yaşaması için çeşitli isimler verilmektedir. Bu isimlerin bazıları ise; Yaşar, Hıdır, Yahya, Ali, Muhammet, Mehmet, Mehmet Ali, Yusuf vb gibi isimler verilmektedir. Bu isimlerin gerek anlamsal özellik gerekse dini vasıfları vardır. Bu doğrultuda isimlerin koruma gücü olduğuna inanılarak

Anne adayının canı ne istiyorsa yemeli; yoksa o çocuğun vücudunda çıkar. K5 K1, K2, K3, K4, K8, K9,K10

Kadının sağlıklı yemekler yemesi sağlanır. Sağlık yemekler süt ve süt ürünleri ile yumurtadır. K4, K7, K32

Süt ve süt ürünleri rahmi sağlıklı kılar ve çocuk anne rahmine daha sağlam olmaktadır. K1, K18, 37

Çocuk daha iyi tutunur ve düşüğün olmasını engeller. Yumurta da güç verip yumurtalıkları beslediğinin olduğunu düşünülmemektedir. K6, K7, K8, K21, K25, K28, K35, K36, K41,

Hamile kasının karnı yuvarlak ve genişse kız; karnı öne doğru ve sivriyse erkek olduğu ifade edilmektedir. K3, K4, K8, K9, K10, K22, K30, K38, K41

Annenin kalçaları büyümüşse kızdır; karnı sivriyse erkektir. K7, K9, K10

Canın et isterse erkek, yeşillik çekerse kız olur. K3, K4

Erik, turşu yersen kız olur. K6, K8, K9

Eğer bebek karnının sağ tarafında ise erkektir. Sol tarafta ise kız çocuğu doğuracağıının göstergesidir. K1, K5, K6

Hamile kadının yiyeceklerden canının çekmesi, onları tatmak istemesi şekline dönüşmüştür. K1, K2, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K14, K15, K19, K20, K21, K25, K26, K29, K33, K38

Aşerme

Hamile kadının canı, bazı yemekleri istemesi ya da bazı yemeklerden tiksinsesidir.

“Anadolu’nun çeşitli yerlerinde aşerme durumunu niteleyen ad, deyim, anıştırma, ve yakıştırmalardan bazıları şunlardır: Aşeriyor, aşveriyor, aşeren, aşyeren, aş çalılıyor, yerikliyor, yerüklü, yergin, yerikleme, başı kel, başı döngün, başı bozuk, başı bulanık, göğnü kötü (Örnek, 1995, 134)

Hamile bir kadının canı yemek istediğinde, yapılmış bir yemeğin kokusunu aldığında yoğun bir yemek yeme isteği oluşur ve aşerdiği yemeği yemekten kendini alamamaktadır. Tiksindiği yemeğin kokusunu aldığı zaman ise midesi bulanır ve yeri geldiğinde kusmaktadır. Canının çektiği yemekleri yememesi anneye ve bebeğe zarar geleceği inanılır. Anne adayını aşerdiği yemeği biran önce yemeli yemediği takdirde vücudunda kaşıdığı herhangi bir yerde bebek doğduktan sonra şehve adı ile bebekte leke oluşur. Bu durumda aşerdiği yemeği yemeden vücudunda herhangi bir yeri kaşımaktan kaçınmaktadır.

Hamile kadın genellikle baharatlı, tuzlu, turşu gibi yiyecekleri yemekten kaçınmaktadır. Boratav’a göre kelimenin aslı “aş yerme” şeklinde olup bir şeyleri beğenmeme, tiksinsme demektir. Yemek fiili bir şeyi kötülemek anlamına gelmektedir. Deyim zaman içinde anlamını değiştirip hamile kadının yiyeceklerden canının çekmesi, onları tatmak istemesi şekline dönüşmüştür. (Boratav, 1984, s. 178)

Hamile kadının canın bir şeyler yemek istemesi. K1, K11, K14, K15, K19, K20, K19, K20,

Yemek istemediği yiyeceklerde mide bulantısı, kusma, baş dönmesi görünür. K10, K22, K30

Canının çektiğini yemeyen kadına ve bebeğine zarar gelir K11, K14, K15, K19, K20,

Vücudunda kaşıdığı yerde izler çıkar. K8, K9

Canı ekşi çekerse kızı, tatlı çekerse oğlu olur. K10, K30

Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme

Her ebeveyn çocukları doğmadan cinsiyetini öğrenmek ister. Yapılacak hazırlıklar, alınacak bebek kıyafetlerinin hazırlandığı görülmektedir. Ataerkilliğin hâkim olduğu toplumda erkek çocuğu beklentisinin yaygın olduğu toplumlarda bebeğin cinsiyetinin erkek çocuğu olarak öğrenilmek istenmesi ile cinsiyeti öğrenilmek istenmektedir. Erkek çocuğu babanın atanın soyun devamı olarak nitelenmektedir. Kız çocuğu yabancı ele gidecek gibi düşünceler doğrultusunda bebeğin cinsiyeti toplumda önemli bir nitelik taşımaktadır.

Günümüz koşullarında çocuğun cinsiyeti ultrasonla öğrenildiği gibi halk arasında hamile kadının vücut yapısına karnı kalçasına bakılmaktadır. Vücudunda oluşan değişikliklerde yüzünün parlaması, çirkinleşmesi; canının çektiği yiyecek ve içeceklerde tatlı ekşi, tuzlu gibi isteklere bakılarak bebeğin cinsiyeti için tahminde bulunulur.

“İstanbul’da çocuğun ilk gömleği biçilirken gömleğin yakası kesilir, kadının koynuna konur, odaya önce erkek girerse doğacak olan çocuğun erkek olacağına inanılır.” (İlgaz, 1956, 1338-1339) “Yazılı kaynaklarda çocuğun erkek olması için bazı davranışların uygulandığını görüyoruz. Dede Korkut hikâyelerinde erkek çocuk isteyen kadının ‘... kuru çaylara sücü döktüğünü kara giyimli dervişlere nezirler verdiğini’ öğreniyoruz.” (İnan, 1995, 168) Zile’de kadın gebe kaldığında, kocasının kadının karnına elini koyarak üç kez özel duasını okursa çocuğun altı aylık kız da olsa oğlana dönüşeceğini inanılır. Gebe kadın parmağına yüzük takarsa, kiraz ve fasulye toplarsa kızının olacağına; rüyasında bıçak görür, armut toplarsa oğlunu olacağına inanılır. (Öztelli, 1951, 436-437) Zile’de yedi ve sekizinci ayda gebenin göbek üstündeki çizgisi sağa meyilli ise oğlan, sola meyilli ise kızı olur. Çok kız doğuranlar Erbaa’da tekkeye götürülür.” (Öztelli, 1952, 478-479) “Aksaray/Taşpınar’da doğacak çocuğun erkek olması için kadın, niyetlendiğini andan itibaren tırnaklarını kesmez. Gaziantep/İslahi’ye de çömçe ile su içen kadınının kız doğuracağına inanılır.” (Tacemen, 1995, 174-198) “Erzurum’da andıra hamur atılır, hamur ortadan kabarırsa oğlan, içe çökerse kız olacağına inanılır.” (Sezen 1993, 58)

Erkek çocuğun oluşması için güçlü spermin olması gerektiği düşünülmektedir. İlişkiye birkaç gün ara verdikten sonra spermin kalitelisinin artacağı ve güçlü olacağına inanılmaktadır.

Kadının göbeği genişse kızı, karnı öne doğru gelmişse oğlu olur. K4 K5, K8

Cinsiyeti erkek belirler. K29

Bebek anne kasıklarında sağ taraftaysa erkek, sol taraftaysa kızı olur. K6

Yüz güzelleşirse kız, çirkinleşirse kız olur. K6, K20, K34, K37, K38, K40, K41

Gebe Kadının Kaçınmaları ve Uygulamaları

Kadın gebe kaldıktan sonra anne adayının yapması ya da kaçınması gereken pratiklikler vardır. “Zile’de gebe kadının karnındaki çocuk ilk oynadığında tutulmuş ay veya güneş görürse çocuğun günlerinin sisli geçeceğine, kuş eti yerse çocuğun uykusunun hafif olacağına, kaymak yerse çocuğun beyaz olacağına inanılır.” (Öztelli, 1951, 438)

“Posof’ta ayva, nar gibi yiyeceklerde gebe kadının çocuğunun güzel olacağı.”(Aydınlioğlu, 1968, 5108)

Çocuğun ruhsal, fiziksel olarak etkisinin olacağına inanılan annenin kaçınması gereken birtakım uygulamalar vardır. Bu uygulamalar; bayramda çamaşır yıkanması uğursuzluk, dikiş dikmesi, çocuğun dili ya da damağının yapışık doğacağına, makasla bir şeyleri kesmesi ile çocuğun dudağının yarılmış olarak doğacağına inanılmaktadır. Anne adayının hamileyken haram ya da çalınarak yenen yemeklerin yenmesi, babanın anne adayına haram yollarla kazandığı, alın teri olmayan paradan yedirmesi, çocuğu “ibin harom” haramlı, günahlı çocuğun olacağı inanılmaktadır. Hamile kadın fare, leş ya da çirkin bir şeye bakarsa tükürüp kalçasına çimdiklediği görülmektedir.

Hamile kadın güzel bir çocuğa baktığı zaman yutkunur. Bayramlarda cinsel ilişkiye girilmez. Canı bir şey istediğinde hemen yemeli, yemesi sağlanır. Röntgen ışınlarının olduğu yerlere uzak durmaktadır. İçki, sigara ve ilaç içilmeyi kesmektedir. Çamaşır suyu gibi kimyasal maddeler kullanmamaktadır.

Haram para yenmesi, çocuğu “ibin harom” haram evladı yapar. K4, K11, K23, K38

Annenin erik bahçesinden erik çalması.K36

Güzel bir çocuk görüldüğünde yutkunulur. K10, K18, K30

Çocuğun dudağı yarık olmasın diye hamile kadın bayramda makasla bir şey kesmez. K4,K35, K41

Sigara, içki ve ilaç içilmez. K14, K15, K19, K20

Röntgen ışınlarının bulunduğu yerden kaçınılır. K29

Çamaşır suyu gibi kimyasal maddeler kullanılmaz. K1, K29

Çocuğun dili damağına yapışmaması için hamile kadın bayramda dikiş dikmez. K1, K6

Bayramlarda cinsel ilişkiye girilmez. K10, K36

DOĞUM SIRASI

Hamile kadının doğumunun kolay olması için karşılaşacağı güçlükleri gidermek için doğum sırasında çeşitli pratikler yapılmaktadır.

Doğum Hazırlığı

Doğum yapacak kadın için yapılan hazırlıklardır.

“Adana ve çevresinde; ülkenin pek çok yerinde olduğu gibi doğumdan önce renk renk hazırlanır. Eğer doğacak çocuk ilk çocuksa, bu hazırlıkların büyük bir kısmını kızın annesi yapar. Yatacağı beşiği ve karyolası yatak, yorgan ve çarşaflarla hazır bir duruma getirilir. Aileye gelecek yeni konuk için artık bütün hazırlıklar tamamlanmıştır.” (Başçetinçelik, 2009, 65)

Kadının doğum yapacağı anlaşıncı odayı temizlenir ve hazırlanır. Oda hazırlandıktan sonra, bazı inançlardan dolayı, odaya doğumu zorlaştırır düşüncesiyle doğumda yardımcı olacakların haricinde kimse girmez. Doğum eşyaları hazırlanır. Bunlar; sıcak su, havlu, jilet, pamuk, kolonya ile bebeğin kıyafetleri ‘zıbın, çocuk bezidir. Çocuk battaniyesi, sürme vb. gibi hazırlıklar ile annenin doğumdan sonra giyeceği gecelik hazırlanır. Eskiden evde olan doğumlar günümüzde hastanelerde yapılmaktadır. Doğuma kısa bir süre kala da bebeğin odası hazırlanır. Bebek yatağı, beşik, ana kucağı, hazır çocuk bezi, hastane çıkışı seti, atlet, zıbın, patik, battaniye, şapka, biberon, bebek eldiven olarak hazırlanmaktadır.

Doğum sonrasında, bebeğin gözleri güzel olması için pamuk ve zeytinyağıyla yapılan, sacın altında yakılarak elde edilen ‘şihvor’un içine zeytinyağı katılarak sürme denilen krem yapılır. Bebeğin gözlerine tavuk ya da kuş tüyünün ucuyla sürülür. Gözün mikrop­lardan arındırılıp, korunması için sürmenin içine birkaç damla limon damlatılır.

Hamilelikte oluşan lekeler, doğum sırasında terleyen kadının saçları ya da file ile ovuşturularak lekelerin bu pratiklikle giderildiği belirtilmiştir. K8’in yüzünün hamilelikten dolayı benek benek olduğunu, doğumu esnasında yüzünden akan ilk ter ile annesi saçlarını yüzüne ovuşturarak sildiğini, sildikten sonra ise yüzünün bebek yüzü gibi saf ve berrak olduğunu anlatmıştır.

“ilk doğum, eski Türk topluluklarından günümüze kadar, aile içi önemli olmuştur. Yakutlar’da doğum günü yaklaşınca erkek ormana gidip bir kayın ağacı keser, bu ağaçtan üç kazık hazırlar.” (İnan, 1995, 168)

Doğum zor olup bazı durumlarda ölümle sonuçlanabileceği için, hamile kadının, doğum yapana kadar tedirgin olunmaktadır. Doğum zor ve kutsal bir olay olarak görülmektedir. Doğum sırasında annenin günahlarından arındığına, çektiği acının büyüklüğü ile melekler doğum yapacak kadının yanında bulunduğuna inanılmaktadır. Doğum yapacak kadının Allah tarafından duası kabul olacağına inanılmaktadır. Hamile kadın, doğum yaparken ‘Allah yi halse bi her.’ Allah hayırlısıyla kurtarsın, Allah yardımcısı olsun diyerekten dua edilir.

Ailede ilk çocuk ve ilk torunsa sevgi ve heyecanla karşılanır.

Doğum sırasında anne sıcak suya oturtulur, ayakları, karnı sıcak tutulur. K2, K7, K9, K10, K24, K41, K42

Doğum kutsal bir olaydır. K1, K6, K8, K9, K10, K13, K38

Doğumu eskiden köy ebesi yaptırır. K3, K4, K6, K14, K15, K19, K20, K21, K25, K26

Bebeğin beşiği, çeyizi hazırlanır. K2, K5, K6, K7, K8, K16

Doğum Olayı

Kadının doğum yapma olayıdır.

“Kadın çok ıstırap çekmeye başladığında, ona musallat olduğuna inanılan kötü ruhu korkutmak için erkekler bağırmaya başlar, havaya ateş edilir. Bu gürültü kadın doğuruncaya kadar devam eder. (İnan, 1995, 168)

Kadının doğum yapacağı anlaşılnca anne adayı hazırlanan doğum odasına alınır. Doğum yapacak kadının doğumu hızlı olup bebeğin, rahim ağzına daha çabuk inmesi için gebe kadın odanın içinde bir süre yürümesi sağlanır. Doğumu hızlandırmak için sancı yapıcı iğne ebe tarafından vurulmaktadır. Doğum sırasında anne sıcak suya oturtulur, ayakları, karnı sıcak tutulur. Doğum başladığı zaman ise hazırlanmış malzemeler getirilerek doğum olayı gerçekleştirilir. Malzemeler; sıcak su, havlu, jilet pamuk, kolonyadır. Bu durumda geleneksel kültür ile modern tıp bir arada kullanıldığı görülmektedir. Hamilelikte oluşan lekeler, doğum sırasında doğum yapanın saçlarıyla ovuşturularak lekeler yok edilmektedir. Lekelerin bu pratiklikle giderildiği belirtilmiştir. K8'in yüzünün hamilelikten dolayı benek benek olduğunu, doğumu esnasında yüzünden akan ilk ter ile annesi saçlarını yüzüne ovuşturarak sildiğini, sildikten sonra ise yüzünün bebek yüzü gibi saf ve berrak olduğunu anlatmıştır. Günümüzdeki doğumlar hastanelerde jinekolog yardımıyla ameliyathanelerde yapılmaktadır. Hastane odasındaki bebeğin yatağı süslenir. İkram edilecek çikolatalar tülle süslenmiş tepsiyle gelen misafirlere ikram edilir.

Doğum sırasında anne sıcak suya oturtulur, ayakları, karnı sıcak tutulur. K2, K7, K9, K10, K24, K41, K42

Doğumu eskiden köy ebesi yaptırır. K3, K4, K6, K14, K15, K19, K20, K21, K25, K26

Melekler yardım eder. K2, K5, K6, K7, K8, K16

Göbek Kesme

Doğumun bir başka uygulaması da göbek kesme olayıdır

Üç parmak boyunda pay bırakılarak göbek bağı kesilir. K5, K28, K32,

Mikrop kapmamasına dikkat edilir. K29

Tuzlanır. K4, K6, K18

Mersin bitkisinin yapraklarının ezilmesiyle elde edilen hoş kokulu krem bebeğin tüm vücuduna sürülür. K10

Kesilen göbek üzerinden geçilmeyen yerde, bahçenin bir köşesine gömülür. K1, K2, K14, K15

“Geleneksel kültürde göbek ebe tarafından dualarla kesilir, çocuğa göbek adı verilir. Kimi bölgelerde göbek kanı çocuk al yanaklı olsun diye yanaklarına sürülür. Artvin/Yusufeli/Demirkent’te çocuğun evde huyu güzel birinin ayakkabısı üstünde (Özder, 1967, 4111) “Bergama ve Balıkesir’de çocuğun ileride zengin olması için tuzlama suyuna altın atılır.”(Boratav,1984,153) “Yörükler çocuğu tuzladıktan sonra mersin yapraklarına sararlar. Tombalak kökü toz haline getirilir. Kırk gün çocuk tombalak tozu katılmış suyla yıkanır.”(Artun, 1996, 25-62))

Doğumdan hemen sonra üç parmak boyunda pay bırakılmak koşuluyla, göbek bağı kesilir, kalan üç paylık parça iyice bağlanır tuzlanır ya da sterize edilir. Göbek bağı kendiliğinden düşene kadar bebeğin göbeği iltihap kapmaması için dikkat edilmektedir. Göbek bağı düştüğü zaman üzerinden geçilmeyecek mesken yerlerinden uzak bir yere tarla bahçe yada nehir kıyısına gömülmektedir. Üzerinden geçilmesi uğursuz sayılmaktadır. Çocuk büyüdükten sonra ter kokusunun kötü kokmaması için yapılan pratiklik ise; doğduktan sonra tuzlanır ve mersin bitkisinin yapraklarının ezilmesiyle elde edilen hoş kokulu krem ile bebeğin tüm vücuduna özellikle koltuk altına ve kasıklarına sürülür.

Bebek doğduğu gün tuzlanıp üç gün boyunca tuzlu bırakılır. Üçüncü günde yıkanır. Mersin bitkisinden yapılan krem sürülür. Bazı ailelerin sadece Mersin bitkisinin kremi sürülür, bazı aileler de limon, defneyapağı, mersin yaprağının karıştırılarak krem hazırladığı görülmüştür.

DOĞUM SONRASI

Doğum sonrasında anne ve bebek için yeni bir dönem başlamıştır.

“Adana’da görülen, loğusanın sütünün bol olması için kıra giden ineğin ağzına soğan verme pratiğini Yeşilöz/Güdü’de kıra giden birinin eline ekmek verme, sonra da o ekmeği loğusaya yedirme biçiminde rastlıyoruz. Çocuğa ilk meme vermek için Adana’da rastlanan üç ezan bekleme pratiğinin uygulanışın yazılı kaynaklardan Gölpazarı ve Zile’de görüyoruz.”

Bebeğe doğduğu anda meme verilir. Bebeğin biran önce sütü getirmesi sağlanır. Bebek emdikçe göğüsteki damarlardan sütü çekeceği düşünülmektedir. Her daim anne bebeğe memeyi vermesi sağlanır.

“Yeni doğan çocuğun yaşamının ilk günlerini sağlıklı geçirmesi için gerekli olan anne sütünün biran önce gelmesi için Adana ve çevresinde loğusaya sıralı, yağlı ballı yiyecekler yedirilir. Bulgur, soğan, ciğer gibi yiyeceklerinde sütü çoğaltacağına inanılır. Anadolu’nun değişik yörelerinde anne sütünün çoğalması için çeşitli şekillerde uygulanan büyüsel pratiğe burada; otlamaya giden ineğin ağzına soğan verilmesi, çobanın avucuna kavurga verilmesi biçiminde rastlanıyor.” Adana’da çocuğa ilk memeyi vermek için genellikle üç ezan vaktinin geçmesi beklenmektedir. Böylece çocuğun sabırlı olacağına, beklemeyi öğreneceğine inanılır. (Başçetinçelik, 2009, 88-89)

Bu dönemde bebeğin ve annenin korunaksız olduğu düşünülerek, birtakım güçler tarafından rahatsız edilmesini önlemek için aile yakınları çeşitli tedbirler alırlar. Doğum ve sonrasındaki kırk gün anne ve bebek için önemli bir dönemdir.

Doğum yapan kadının dinlenmesi gerekir. Sütü olması için loğusa kadına özel olarak bakılır, bebeğin sütü getireceğine inanıldığı için bebek sık sık emzirilmek için anneye verilir. Annenin stresten, sıkıntıdan uzak durması sağlanır. Anne kendine gelene kadar yanında bir yakını, eşi kalır ve anneye bakar. Beslenmesine özellikle dikkat edilir. Güçlenmesi, sağlıklı olabilmesi ve sütünün gelmesi için özel yemekler ve içecekler hazırlanır. Süt, peynir bal, çökelek, yumurta, tereyağı, pekmez-tahin karışımı, pekmez şurubu, et, balık, dalak, ciğer ve yeşil soğan yedirilir. Bunun yanında anne bol bol su içmektedir. Suyun süte dönüşeceğine inanılmaktadır. Halk arasında kan yapıcı ve sütün gelmesini sağlayan içecek kırmızı üzüm suyu olduğuna inanılır. Bebeğin sütü ilk günlerde gelmediği takdirde süt gelene kadar bebeğe, yarıdan fazlası su olma koşulu ile şekerli süt içirilir. Bebek sıkı sık emdirilir. Çocuğun meme emdikçe sütü gelecektir.

Hatay Arap Alevilerinde annenin sütü gelmemesi durumunda sütün gelmesi için, yapılan dini uygulama ise Şih’in yanına gidilir Şih ekmeğin üzerine büyüsel yazılar yazar ve bu ekmek emzirecek olan kadına yedirilir. Ekmek bereketi, bolluğu da simgelemektedir.

- Anneye özel bakım yapılır. K1, K2, K3, K29
- Anneye sağlıklı yemekler yedirilir. K28, K29
- Üzüm suyu içirilir. K2, K7, K19

- Pekmez ve bal yedirilir. K36, K37, K40
- Tereyağı, peynir, süt, yumurta ve çökelek yedirilir. K25
- Bebeğin sütü gelmesi için sık sık emzirilir. K2, K28
- Sütün gelmesi için Şih'in yanında ekmeğin üzerine Şih yazı yazar. Anne ekmekten yediğinde süt gelir. K36
- Anne bol bol su içer. K1, K2, K6, K29

1.1.1. Albasması

Olağanüstü ve esrarengiz varlıkların olduğuna inanılmaktadır. *“Halk kültüründe süpürge; uğurlu ve koruyucu olarak görülen eşyalar arasındadır. Süpürge temizlikte kullanıldığı için temizleyici ve koruyucu bir niteliği olduğuna inanılmış ve ev içinde temizlik nedeniyle bulundurulmasıyla, evi himaye eden bir varlık olarak düşünülmüştür.”* (Aytar, 1975, 7418)

“Cin, peri, mekir gibi adlarla anılan bu varlıklar bütün işlerini gece yaptıklarına, horoz sesi ya da sabah ezanı duyulur duyulmaz dağılıp konaklarına çekildiklerine; yaşadıkları yerlerin, değirmen hamamlar, terk edilmiş, tekin olmayan yerler, örenler, mezarlıklar, hanlar olduğuna inanılır.” (Boratav, 1984, 74-75)

“Adana halk kültüründe Alkarasından korunmak için, loğusa ve çocuğun bulunduğu odada Kur'an, ayna, iğne, demir, ekmek gibi birtakım nesneler bulundurma davranışına Gölpazarı, Zile, Tire, Mut, Yozgat, Bulgaristan/Varna ve Kircaali köylerinde de rastlıyoruz. Eski Türklerden günümüze kadar bin yıla aşan bir süredir bütün Türk topluluklarında görülen Alkarası inanması bugün dini öğelerle zenginleştirilmiştir. Gerek korunmada gerek tedavide dualardan ve Kur'an'an yararlanılmaktadır.” (Başçetinçelik, 2009, 98-99-100)

Yörede albasması kabus olarak nitelendirilmektedir. Kötü huylu ruhların yeni doğum yapmış olan anne ve doğan bebeğine zarar verme, boğmaya çalışma gibi durumlar olarak nitelendirilmektedir. Bu durum genellikle annenin gözüne saçları dağılmış kadın ya da adam olarak görülmektedir. Bunlardan korunmak için yapılan pratiklerde Kur'an, himeyli, muska, iğne, demir, makas gibi nesnelerden faydalandığı saptanmıştır. Alkarası'ndan korunmak için loğusanın ve bebeğinin yastığının altına iğne, yatağının başına Kur'an, muska, himeyli koyarlar.

- Kur'an, muska, himeyli koyarlar. K4, K5, K10, K13, K15, K16, K22, K27, K39

- Loğusanın ve bebeğinin yastığının altına iğne koyarlar, K13
- Ekmek, bıçak anne ve bebeğin kırkı çıkana kadar yastığın altına koyulur. K2, K3, K7, K8
- Alkarısı'na karşı anne kırk gün boyunca besmelesiz hiçbir nesneye dokunmaz hiçbir iş yapmaz. K29
- Bebek asla besmelesiz beşiğe konmamalıdır. K2, K3, K4, K5, K8, K9, K10

1.1.2. Kırk Basması

Halk dilinde keşet, inkesbet olarak ifade edilen kırk basması, loğusanın hassas olduğu kırk günlük zaman diliminde oluştuğuna inanılmaktadır.

“Bu kırk gün içerisinde anne ve çocuğu hastalıklardan, nazardan kötü etkilerden korumak için çeşitli önlemler alınır. Bunun için, kırk gün anne de çocuk da ziyarete gelenlerden korunur. Bu süre içerisinde anne ve çocuğun dışarı çıkılmasına izin verilmez. Kendileri gibi kırklı kadınlarla ve kırklı çocuklarla karşılaşmaları önlenir.” (Başçetinçelik, 1998, 73-74)

Hatay Arap Alevileri halk kültüründe kırk basması sonucu bebeğin hastalanıp hatta öleceğine inanılır. Bebek kırkını doldurmadan yabancılara, çocuğu olmayan kadına, kırkını doldurmayan yeni doğum yapmış kadınlara gösterilmez. Kırkı dolmadan anne ve çocuk hiçbir yere gitmez. Giderse çocuğa ve anneye zarar geleceği düşünülür. Sakıncalı bulunulan bir başka pratiklik ise çocuk bezinin üstünden geçilmesidir. Bebeğin poposunda sivilce olacağına, kıyafetlerinin üstünden geçilmesiyle çocukta kırk basmasının yanında birçok hastalık oluşacağına inanılmaktadır. Bebek sarılık olduysa bebeğin yüzü sarı bir tülbentle örtülür. Nazardan korunmak için bebeğe nazar boncuğu takılır. Bebeğin yatağının üzerine Allah'ın kelamının olduğu himeyli asılır. Çocuğu kepe denene al basmasından korumak için Şeyhin yanına gidilerek çocuğa muska yazılmaktadır. Anne kırkından önce kutsal türbelere gitmeyip, Allah'ın kelamının olduğu kitaplara hadislere ya da Kuran'a dokunmamaktadır.

- Aybaşı(adetli) kadınlar yeni doğmuş bebeği ziyaret etmez K5,11,K14,K21,K36,K40,
- Yeni düşük yapmış ya da yeni doğum yapmış kadınlar ziyaret etmemektedir. K5, K9, K10, K22, K30, K38, K41
- Çocuğu olmayan, kadınların gitmesi bebeğe nazar değerir. K3, K9, K10, K24, K35, K38, K44

- Anne kırkını doldurmadan kutsal yerlere ve kutsal kitaplara dokunmaz. K2, K3, K5, K8
- Bebek bezi orta yerde atılmaz ve üzerinden geçilmez. K1, K2, K3, K5, K6, K7,
- Bebek eşyası yıkanınca evde kurutulur, yoksa bebeği kırk basar. K5, K7

1.1.3. Kırklama Âdeti

Anne ve bebeğin hassas ve tehlikelere açık olduğu dönem doğumdan sonraki kırkıktan sonraki süreçtir.

“Gelenler loğusanın evine sütlaç, muhallebi, kurabiye baklava piliç söğüşü, süt, çorba, peluze, börek, tatlı, şeker, ekmek içinde haşlanmış yumurta al kurdele ile bağlanmış loğusa şekerı gibi yiyeceklerle yemeni, basma, havlu, kumaş, terlik, çorap, namaz bezi, çocuk çamaşırı, oyuncak gibi hediyeler getirir. (Acıpayamlı, 1974, 71)

Adana ‘da bazı kesimlerde kırkinci günü çocuk ve anne için kırklama suyu yapılmamaktadır. Bunun yerine, kırkinci gün anne yıkanır, gusül abdesti alır. Evdeki bütün yatak, yorgan, çarşaf, yastık yüzleri kirli temiz ayırt edilmeksizin yıkanır. Ayrıca, evde bulunan tencere, tabak, çatal, bardak kısacası bütün mutfak araçları yıkanır. Sonra kadın yeniden banyo yapar. Böylece loğusa kadının kırkı çıkmış olur. Loğusa kadını kırkı çıkmadan ziyarete giden kadınlarda, loğusanın kırkını çıktığı gün, kendi evlerinde kırk çıkarırlar. (Çağınlar, 1995, 62)

Kırklama âdeti, suyun kutsallığından dolayı manevi pisliklerden kurtulmadır. (Kalafat, 1995, 105) “Adana ve çevresinde çocuk ve anne, yedi, yirmi ve kırkinci günlerde yıkanmaktadır. ‘kırklama’ adı verilen bu törenlerde suya; altın, taş, yapraklar v çiçekler atılmaktadır. Kimi yörelerde yedinci gün yedi taş veya yedi yaprak; yirminci gün; yirmi taş ve yirmi yaprak; kırkinci gün; kırk taş ve kırk yaprak yıkama suyunun içine konurken; kimi yörelerde ise, her üç törende de konulan taş veya yaprak sayısı aynı olmaktadır. Yedinci yapılan törene daha az rastlanırken, yirminci ve kırkinci gün törenleri daha çok görülmekte, kırkinci gün töreni mutlaka yapılmaktadır. her kesimde kırk kırklama suyuna kırk taş konulmaktadır. Kimileri bu suya yapraklar ve çiçekler ilave etmekte, kimileri altın da koymaktadır. Bunlardan başka, buğday, nohut, anahtar, makas gibi nesnelerde kırklama suyunda kullanılmaktadır. Suyun içine konan taşlarla çocuğun taş gibi sağlıklı olması için, çiçekler ve yapraklarla, çocuğun güzel kokması ve yapraklanması, altınla altın gibi değerli olması amaçlanmaktadır. Kimi kesimlerde, loğusa ve çocuğun vücuduna karışık bitkiler ve

balla hazırlanan karışım banyodan önce sürülmekte, kırklama yapılan kırk küçük taş çocuğun yastığı altında saklanmaktadır.” (Başçetinçelik, 2009, 114-115)

Anne ve bebek kırkı çıktıktan yani kırkinci gününü tamamladıkları günde suda şehadetlenerek yıkanır.

Toplumda suyun kutsal olduğu ve aybaşı olan kadının yedinci günü, doğum yapan kadının yedi ve kırkı, ölülerde kefenlenmeden önceki yıkanması, adaklarda adak yapılacak evin ve eşyalarının su ile şehadetlenmesi gelenektir. Su kavramı toplumda; temizlenme, arınma ve kutsanma olarak nitelendirilmektedir. Doğum olayında ise bebek doğduğu gün olmak üzere üç, yedi ve kırkinci günlerde yıkandırılır ve her yıkamada bebek ve anne şehadetlenir. Oğlan çocuğunun kırkı, çeyizi az istensin diye kırkinci günde, kız çocuğu düğününde çeyizi çok olması için kırk birinci günde, yapılır.

Kırkını tamamlayan bebek ve annesi, kutsal kabul edilen türbelere gidebilmekle beraber, anne de yapılan adaklarda, yardımcı olması uygun görülmektedir. Kutsal kitap Kur'an ya dua kitaplarına dokunabilmektedir. Eş ve dost ziyaretlerine gitmek için kırk gün engeli kalkmıştır.

Akraba, eş ve dost; anne ve bebek kırkını çıktıktan sonra bebeğe hediye getirirler. Tebriğe gelen misafirlere tatlı, tuzlu ve börek yaparak ikramda bulunulmaktadırlar.

Bebeğin odası tülle süslenilerek, bebeğe alınan çeyiz, bebek eşyaları odaya serilerek misafirlere gösterilir. Hastanede yapılan, doğumlarda, hastane odası ve oda kapısı süslenmektedir. Tebriğe gelenlere hatıra amacıyla bebeğin ismi ile doğum tarihinin yazılmış olduğu küçük süs hediyeleri verilmektedirler. Bebeğe getirilen hediyeler altın, bebek kıyafetleri ve eşyaları; battaniye çarşaf vs.

- Bebek ve annesi kırkını çıktıktan sonra annenin kutsal mekânlara olan türbelere gidebilir. K4, K10
- Adaklarda çalışması ya da adak yapabilir. Kutsal kitaplara dokunup, kitapları okuyabilir. K36, 38
- Gezmelere, eş dost ziyaretlerine gidebilir. K5, K6, K8, K9, K10
- Kırklama banyosunda önce anne sonrasında bebek kırkı çıkarılır. K4, K5, K6, K8, K9, K10, K15, K17, K18, K22, K38

1.1.4. İlk Gezme

Çocuğun kırkını çıktıktan sonra gittiği ilk gezmedir.

“Adana’da kırkıdan önce çıkan çocuğun koynuna, ekmek ve Kur’an okurken, Zile’de kırkıdan sonra ilk kez çıkan çocuğun koynuna ekmek ve taş konur. Kısmeti bol olsun diye taş konur. Adana’da olduğu gibi Zile, Tire ve Gölpazarı’nda ilk kez gezmeye gittiği evde, çocuğun koynuna yumurta, şeker, un veya pamuk konmaktadır.”(Başçetinçelik, 2009, 123-124)

Çocuk kırkını çıktıktan sonra ilk gezmelerini; nene, dede, teyze, dayı, hala, komşu, eş, dost ve akrabalara yaptırılır. Çocuğun nene ve dedesi bebeği buhhurla karşılar kötü ruhlardan ve nazardan korunacağına inanılmaktadır. Dede nene torunlarına verdiği hediyeler genellikle lira, çeyrek ya da çocuk bileziği olabilir. Bebeğe yaptırılan ilk ziyaretlerde bebeğin zılgıtlarla karşılandığı görülmüştür. Çocuğun hayatı ve dili tatlı olması için bebeğin eli çikolata ya da şekerliğe konularak için şeker ya da çikolata çıkarması sağlanır.

- Kırk gün sonra gezmelere çıkabilir. K1, K13, K22, K38
- Dede ve nenesinde buhurla karşılanır. K3, K7, K36
- İlk gittiği yerlerde hayatının iyi ve kendisinin kişilikli olması için eli şekerliğe konularak, şeker alması sağlanır. K16,
- Bebek zılgıtla karşılanır. K10

1.1.5. Kötülüğün Engellenmesi İçin Yapılan Yasaklar ve Uygulamalar

Hatay Arap Alevileri kültüründe çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişimini gerçekleştirebilmesi için çocuk için bazı uygulamaların yapılmasının yanında, yapılması sakıncalı olan bazı yasaklar zinciri vardır.

“Çocuğun doğal gelişimini etkileyen, fizyolojik, zihinsel ve psikolojik engellerini gidermenin, çocuğu nazardan ve büyüsel nitelikli zararlı etkilerden korumanın, halk arasında çok eskilere dayanan sağaltma yöntemleri vardır. “(Örnek, 1995, s. 164)

Yeni doğan çocuğun hem fiziki hem psikolojik sürecinin sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için toplumda yapılan pratiklerde çocuğun ayağının altının öpülmesi sakıncalı görülmektedir. Öpülmesi durumunda çocuğun yürüyemeyeceği ve kısmetinin kesileceğine inanılmaktadır. Sakıncalı görülen bir başka yasak ise, bebeğin dudağından öpülmesidir. Aksi halde bebeğin peltek olacağına inanılır.

Dişlerinin sağlam ve fiziki görünüşünün güzel olması için yapılan birtakım pratiklikler gelişme çağındaki çocuğun başında ekmek bölünür. Konuşamayan çocuğa anahtar açma ve kapama pratiği uygulanmaktadır. Uygulama yapılırken çocuğun, anne ismi söylenerek, yedi defa anahtar açılır ve kapatılır.

Çocuğun yerli ve yersiz ağlaması, bağırması toplumda “fel” denen yani kötü olayların habercisi olarak düşünülür. Bunu engellemek için çocuğun ağzına, babasının ayakkabısının tabanıyla Çarşamba günü hafiften üç defa vurulur. Bu pratikler ile kötülüklerin engellendiğine inanılmaktadır.

Çocuğu tüm kötülüklerden korumak için bazı aileler kırkıncıdan sonra çoğun ruhuna feda olması için kurban keserler. Bebeği sarılıktan korumak için, bebek uyurken yüzüne sarı renkte örtü örtülür, Çocuğu, nazardan korumak için çocuğa çengelli iğne ile nazar boncuğu takılır. Zeysfun denilen nazar ağacından çocuğa nazar bileziği yapılır. Çocuğun yatağının başına koruyucu büyüsel yazılar asılır.

Çocuk büyüdüktan sonra terinin pis kokmaması için bebek doğduktan hemen sonra tuzlanır ve riyhenlenir. Bebek ilk gün tuzlanıp, tuz üç gün boyunca bırakılır. Üçüncü günde yıkanıp riyhenlenen bebek yedinci günde yıkanılır. Riyhene, bazı aileler de limon, defne, riyhen yaprağı üçü karıştırılarak ezerek üzerine zeytinyağı dökerek hazırlar. Bebeğin göbeğine zeytinyağı sürülür.

Erkek bebek çok ağlatılmaz daşağı iner, kız çocuğunun da göbeğinde fitik olur. Bebeği yıkarken kafası yuvarlak olması için her iki elle kafatasından bastırılır. Kulakları büyük ‘kepçe kulak’ olmaması için, çocuk doğar doğmaz kulakları sıkılır. Yüzü şirin ve gamzeli olması için dudakların her iki yanı bastırılır. Bebeğin vücudu düz olması için, bebek kundakla boynundan ayaklarına kadar düz ve sıkı sarılır. Boynu uzun olması için, bebeğin kulaklarının hizasından tutup başını sallarlar. Bebeğin gözlerinin güzel olması için gözlerine sürme sürülür. Gözler iltihaplıysa sürmeye limon karıştırılarak sürme sürülür.

- Sürme sürülür. K4, K6, K14, K15, K19, K20, K21, K25, K26, K27, K32, K35, K36, K44
- Sürme limonla karıştırılıp sürülmektedir. K2, K3, K4, K29, K32, K33, K37
- Bebeğe sarı örtü örtülür, bebeği sarılıktan korunması amaçlanmaktadır. K2, K3, K4, K5, K6, K8, K9, K10

- Çocuğu, nazardan korumak için çocuğa çengelli iğne ile nazar boncuğu takılır.K3, K4, K5, K6 K14, K15, K19, K20, K21, K22, K25, K26, K27, K32, K33, K37, K44
- Zeysfun denilen nazar ağacından çocuğa bilezik yapılmaktadır. K4, K6 K14, K15, K19, K20, K21, K25, K26, K27, K32, K35, K36, K44 FOTOĞRAF
- Çocuğun yatağının başına koruyucu büyüsel yazılar asılmaktadır.
- Çocuk büyüdükten sonra ter kokusunun pis kokmaması için doğduktan sonra tuzlanır ve riyhenlenir.
- Bebek ilk gün tuzlanıp üç gün boyunca tuzlu bırakılır. Üçüncü günde yıkanıp riyhenlenip yedinci günde yıkanılır. Riyhen, bazı aileler de limon, defne, riyhen yaprağı üzü karıştırılarak ezilmektedir. Üzerine zeytinyağı koyarak bebeğe sürmektedirler. K2, K3, K4, K5, K6, K8, K9, K10, K15, K18, K19, K20, K23, K27, K28, K29, K32, K33, K35, K36, K37, K38, K39,.... K45
- Bebeğin göbeği kanamasın göbeğe zeytinyağı sürüp göbeği bağlarlar K4
- Erkek bebek çok ağlatılmaz; daşağı iner, kız çocuğunun da göbeğinde fitık olur. K5, K8, K10
- Bebeği yıkarken kafasına yuvarlak olacak şekilde, kulakları halk dilinde olan kepçe kulak olmaması için, yüzü şirin, tatlı gösteren gamze olması için bastırırlar.
- Bebeğin vücudu düz olsun diye kundakla sıkı ve düz sararlar.
- Boynu uzun olsun diye kulakların hizasından tutup bebeğin kafasını sallarlar. K3, K4, K6, K9, K10, K14, K36, K37, K40, K41, K42

1.1.6. Diş Tırnak ve Saç Kesme

Çocuğun vücudunda oluşan ilklerde bazı pratikler uygulamaktadır. Bunlardan ilki ‘*turnak*’ kesimdir. Çocuğun ilk tırnağının kesilmesinde birtakım adet ve inanmalar uygulanmaktadır. Çocuğun hırsız olmaması için kırkinci gün ya da üçüncü ayda çocuğun tırnakları kesilmektedir. Bazı aileler de tırnakların kendiliğinden düşmesi beklenmektedirler. Bu süre zarfında çocuk yüzünü tırnakları ile yarmaması için ebeveynler çocuğun eline bebek eldiveni takmaktadır.

“Son zamanlarda Çocuğun tırnağı kesildikten sonra eli, içinde altın paralar bulunan bir keseye daldırılır, buradan aldığı paralar erkekse büyüdüğünde işinde kullanması için; kız ise çeyizine “maya olarak saklanır. “(Boratav, 1984, s. 155)

Çocuğun biyolojik bir gelişmesi olan diş çıkarmada uygulanan törenlerde; yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını arttırma, bereketi çoğaltma, dişin sağlam olması istenir. (Örnek, 1995, 162) Zile’de çocuk bir sepete konur, başından bir avuç buğday dökülür, başında kalan buğdaylar ipliğe dizilir.(Öztelli, 1953, 693-695) Silifke/Kırtıl’da diş bulguru yapılmayan çocuğun dişlerinin yaşı ilerlemeden çürüyeceğine inanılır.” (Kıraslan, 1978, 8218) “Yörükler-Türkmeler diş çıkaran çocuk için süt dağıtırlar. Türkmenlerde ilk diş çıkınca, çocuğun anası bir çakıl taşıyla çocuğun dişine üç defa dokunur, üç defa ‘taştan diş’ duası okur.”(Artun, 1996, 25-62) “Artvin/Yusufeli/Demirken’te çocuğun dişini ilk gören, diş kolay çıksın diye, çocuğun gömleğini yırtar. Diş buğdayı çocuğun başından serpilir.” (Özder, 1967, 4146) “Tire’de çocuğun tırnakları kesildikten sonra, babasının cebinden çıkardığı paralarla simit alınır, komşulara dağıtılır, çocuğa un ovuşturılır.”(Artan, 1973, 6798) “Turgutlu’da çocuğun dişini ilk gören kadın ‘diş annesi’ olur. Diş annesi çocuğu kucağı alır, başından kaynamış buğday serper. Başından kalan buğdaylar yedi tanesi ipliğe dizilir, nazarlık tomarına ilave edilir. Konuklara ikram edilen diş buğdayının içine karıştırılan para kimin kaşığında çıkarsa, o kişi çocuğa hediye alır”(Ayaldı, 1967, 4609)

Çocuğun biyolojik gelişiminin bir başka göstergesi ise ‘diş’ çıkarmadır. Çocuğu diş çıkarması ailede sevinçle karşılanır, eş ve dosta ‘diş yemeği’ dağıtılır. Yapılan yemeğin bereket getireceği düşünülür. Çocuğunun ilk dişi üst taraftan çıkarsa uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. ‘sılıka’ otu pişirilerek baharatlı börek yapılır ve yedi ev başta olmak üzere tüm tanıdıklara dağıtılarak olumsuzlukların uzaklaştırılacağına inanılır. Çocuğun dişleri alttan çıkarsa, uğur getirileceğine yorumlanır. Alt diş için yapılan pratiklikte yedi kurudan oluşan içine şeker katılarak hazırlanan diş yemeği yapılır. Yedi kuru,

- I. Kuru fasulye
- II. Mercimek
- III. Nohut
- IV. Bezelye
- V. Bakla
- VI. Lübye

VII. Buğday

. “Yiyeceğin ezilmesinde, parçalanmasında ve öğütülmesinde birinci dereceden rolü olan dişin ortaya çıkışı nedeniyle düzenlenen bu uygulamalarda yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını artırma, bereketi çoğaltma gibi dileklerin yanı sıra; çocuğun dişlerinin sağlam olma arzusu yatmaktadır.”(Örnek, 1995, s. 162)

Saç kesilme için uygulanan pratiklikte erkek çocuğun ilk saçı kesildiğinde berbere bahşiş verilir. Kız çocuklarının saçlarının kesilmesi saçın canlı, kalın ve kuvvetli olması için özellikle nisan ayında kesilir. Adaklı çocuğun saçında bir bukle bırakılacak şekilde kesilir. Yedi yaşına kadar bukle uzatılır. Yörede çocukların saçları türbelerde özellikle Şih Derviş türbesinde adanan adak yapılarak yapılır. Namaz kılınıp, yemek yendikten sonra din hocası önde olacak şekilde türbenin etrafında yedi defa dönülür. Türbenin kapısına her gelindiğinde yüzler türbeye dönük bir şekilde Fatiha okunur bu uygulama yedi defa yapılır. Uygulamadan sonra çocuğun saçı bıçakla kesilir. Kesilen saç türbenin içine konulur. (Fotoğraf, 5-6)

Kutsal günlerde doğan çocuğa kutsal günün adı verilir. Kadir, Şaban, Ramazan, Ğadir vb

SONUÇ

Geleneksel Arap Alevilerinde, neslin devamı için aileye yeni bireyin gelmesi ile ailenin büyümesi olarak görülen doğum olayı, geçmişten günümüze kadar önemini korumaktadır. Değişen yaşam koşullarıyla beraber Hatay'ın kendine has kozmopolit yapısının etkisiyle yeniden şekillenen doğum, mutlu ve doğal bir olaydır. Çalışmamızda, geçiş evrelerinden ilki olan doğumun, toplumdaki gelenek görenek ile günümüz yaşam koşullarıyla yoğrulup şekillendiği tespit etmiş bulunmaktayız. Doğum öncesinde gebe kalmak isteyen kadın bir takım pratikler yapmaktadır. Halk hekimleri denilen yaşlıların yanına giderek birtakım uygulamalar yapmaktadır. Yedi çeşit bitki karışımının yapılması ve bu karışımların uyguladıkları saptanmıştır. Toplumda kutsal sayılan türbelere adak adayarak, çocuk doğduktan sonra adağın yapılması. Şıh'lerin yanına gidip muska yapılarak çocuk sahibi olma isteğinde yapılan pratikliklerdir.

Anne adayının gebe kaldıktan sonra yapması ve kaçınması gereken davranışlar olduğu görülmüştür. Gebe kalan kadının değişen vücut şeklinden, yediği yiyeceklerden, bebeğin cinsiyetinin belirlendiğini saptadık. Sağ kasığın ağrması erkek çocuğu, sol kasığın ağrması kız çocuğun olacağına yorumlandığı görülmüştür. Gebe kadının canı hangi yemeği isterse, o yemeği bulmak için aile bireyleri seferber olurlar. Hamile kadının canının istediği yemeği yemediği takdirde bu durum aile toplumunda günah sayılarak aşerdiği yemek hemen temin edilmeye çalışılır. Gebe kadın aşerdiği yemeği hemen yiyemeyip vücudunda herhangi bir yerini kaşırsa kaşıdığı yerde çocuğun vücudunda yemek lekesi oluşacağına inanılmaktadır.

Doğum sırasında, yapılan işlemlerde ise, doğumun zor ve acılı sürecini hafifletme, doğumu kolaylaştırmadır. Doğum sonrasında ise loğusanın bakımı ve beslenmesi özen gösterilir. Annenin kendini toparlaması güç kazanması ve sütünün gelmesi için anneye sağlıklı yemekler yedirilmektedir. Özellikle süt ve süttten yapılmış ürünler; bal, pekmez ve soğanın loğusaya yedirildiği görülmüştür.

Anne ve bebeğin kırkına kadar bazı tehlikelere açık olduğu düşünülür. Bu süreçte 'kâbus, kırk basması ya da kırk karışması' ile adlandırılan kötü güçlerin anne ve bebek üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir. Olumsuzlukların etkisini azaltmak için anne ve bebeğin yattığı yatağın başına demir, iğne, makas ve himeyli denilen büyüsel nitelik özelliği olduğu düşünülen muska asıldığı görülmüştür. Bebeğin ilk dişinin çıkmasıyla yedi kuru baklagillerin, yedi eve dağıtılması ve üst diş ile alt dişe ait bazı inanışların olduğu bu inanışlarla ilgili bazı pratiklerin yapıldığı görülmektedir. İlk saç kesiminde adaklı çocuk haricinde, önemli uygulamaların olmadığı, nisan ayında saçın güçlenmesi açısından önemli olduğu görülmektedir. İlk tırnak kesiminde çocuğun hırsız olmaması için tırnakların kırk

gün, üç ay, ya da altı ay sonra kesildiği görülmüştür. Bazı aileler çocuğun tırnaklarının kendiliğinden düşmesi için tırnakları kesmedikleri görülmüştür.

2. EVLİLİK İNANÇ VE UYGULAMALARI

Bireyin yaşamındaki geçiş dönemlerinden bir diğeri de evlenme olayıdır.

“Ailenin toplumsal yapının temelini oluşturması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir değer kazandırmıştır. Her toplumda evlenme, bağlı bulunduğu kültür tipinin belirli kurallarına uyularak gerçekleştirilir. Bu nedenle, evlenmede uygulanan töre, adet, gelenek ve görenek o toplumun evlenme kültürünü oluşturur.” (Başçetinçelik, 2009, 149)

Aile kavramının devamı için, kız ve erkeğin topluma katılması olayıdır. İnsanlığın oluşumundan bu yana evlilik var olan bir süreçtir. Bu durum evliliğe evrensel bir nitelik kazandırmaktadır. Hatay Arap Alevilerindeki evlilik olayında uygulanan pratikler, toplum kültürünün kurallarına gelenek ve göreneklerine göre yapılmaktadır.

“Yalnızlık yaratılmış olanı değil, Tanrı'ya mahsustur. “Yalnızca Allah tektir, dünyanın doğasını anlayabilmek üzere diğer her şey çift yaratılmıştır. Tek başına yaşam köyde uygun karşılanmaz. Evlilik hemen hemen zorunludur.”(Delaney, 2001, 125)

“Evlenme yuva kurmaktır. Evlenmek suretiyle en küçük insan topluluğu ortaya çıkar. Evliliğin sembolü eb, yani evdir. Evlenmek kelimesi ev, er sahibi, bark sahibi, manaların da gelmektedir.” (Binler, önsöz V.)

“Evlenme, iki gencin hayatını birleştirmesiyle gerçekleşir. Kadına ve erkeğe yeni bir rol kazandıran evlilik ile aile olabilmenin ilk adımı atılmış olur. Evlilikle gelin ve damat artık eş ve karı koca, evli barklı olmuş; anne ve baba olmak için toplumun ilk olarak öne sürülen şartı yerine getirmişlerdir. Evlilikte yeni akrabalık bağları da kurulmuştur. (Altun, 2004, 89)

Hatay Arap Alevilerinde evlilik yaşı gelmiş olan kız ya da erkeğin bekâr olarak yaşaması toplumda hoş görülmeyp, yadırganmaktadır. Bekâr bir erkeğin ya da kızın evlendirilmesi için toplumun bireyleri özel bir çaba gösterdiği görülmüştür. Evlilik toplumda kutsal sayılmaktadır. Soyun devamı için meşru, toplumsal bir sözleşme olarak görülmektedir. Gençler evlendikten sonra bir sorumluluk üstlenerek toplumsal bir statü kazanmaktadır. Karı, koca, Arapçada mara (kadın), riccel (adam), covzet, covvez, (evli barklı) gibi ifadeler kullanılarak toplumsal bir isimlendirmenin yapıldığı görülmektedir.

Gelişen teknoloji ve günümüz yaşam koşullarının değişmesi kendini evlenmede de göstermektedir. Günümüz koşullarıyla geleneksel kültür bir arada yürütüldüğü görülmüştür.

Son zamanlarda görülen evlenme biçimi ise gelenekselleşmiş kültürün aksine, gençler daha çok kendi aralarında tanışıp anlaştıktan sonra, ya da önerilen bir kızı görmeğe gittiklerinde kız ve erkeğin tek başlarına oturup anlaştıktan sonra isteme olayı yapıldığı görülmüştür. Oğlanın aile bireyleri anne baba, amca dayı, yenge hala teyze, dinden amcası vs. gibi akrabalarından biri kız evine giderek kızı istediği gözlemlenmiştir. Eskiden, gençlerin fikirleri alınmadan aile büyükleri kızı ister, kızın ailesinin olumlu cevabından sonra, gençler nişanlanır. Nişanlanan çiftler gerdek gecesine kadar birbirlerini görmeleri uygun karşılanmamaktaydı. Günümüzde nişanlıların tek başlarına gezmelerine izin verilmektedir. Böylece gençlerin birbirlerini tanımalarına olanak sağlanmaktadır.

Evlenme Biçimleri

Hatay Arap Alevilerinde, anlaşarak, tanışıp birbirini beğenme ile olan evlilik yoğun olmakla beraber, toplumda yaygın olan evlilik biçimi görücü usulü ile evlenmedir.

a. Anlaşarak Evlenmek

Gençlerin ya da ailelerin birbirleriyle anlaşmasıdır.

“Türkiye’de kültürel değişmelerin etkili olduğu büyük kentlerde doğrudan tanışıp evlenme artarken gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görücülük hala en etkili evlenme biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.” (Örnek, 1995, 185)

“Kültürel değişimlerin yoğun olarak görüldüğü büyük kentlerde, doğrudan tanışıp evlenmeler giderek yaygınlaşırken, geleneksel kesimlere evlenme biçimlerinin başında görücülük başta gelmektedir.” (Başçetinçelik, 2009, 149)

Görücü usulü değişen yaşam koşulları doğrultusunda ilk defa karşılaşacak olan kız ve erkek isteme pratikliğinden sonra beraber evin bir odasında, kafe de oturup birbirleri için karar verdiği de görülmüştür. Karar olumlu ise isteme pratikliği gerçekleşmektedir.

- Gençler anlaşır, ailelere söyler, aileler yardımcı olur.
- Oğlunun evlenmesini isteyen anne oğluna beğendiğin ya da konuştuğun biri varsa gidip kızı isteyelim.
- Kızın ailesine çocuğun annesi ya da bir tanıdık gönderilir, kız ailesine haber verilir. İsteme için müsaade istenir.

- İsteme için gün alınır.
- Erkek anlaşırsa ailesine söyleyerek, sonrasında isteme pratiklikleri yapılmaktadır.
- Erkek asabiye anne, evlenmek isteyip istemediğini hayatında biri olup olmadığını sorar.

b. Akraba Evliliği

Hatay Arap Alevileri toplumunda akraba evlilikleri de görülmektedir. *“Yörükler arasında akraba evliliğine önem verilip; yabancidan kız alıp vermemeye ilgili atasözleri de mevcuttur. Örneğin: Yaban yerden alma düveyi, çeker gider boğayı” ya da “Yağlı peynir derisinden çıkmaz, sütü göğün sürüsünden çıkmaz.” (Eröz, 1991, 53)*

Akraba evliliklerinde, kızın yabancı, akraba olmayan aileye gitmesi istenmemektedir. Akraba evliliği daha çok zengin, toprak, mal ve mülkü, olan aileler tercih etmektedir. Akraba evliliklerin tercih edilmesinin bir başka sebebi ise erkeğin ya da kızın kişiliğinin bilinmesidir. *“Akrabaya gitsin huyunu suyunu biliyoruz, oğlan çocuğu elimizde büyümüş, kuzenine vermeyeceksek kime vereceğiz.”* Gibi ifadelerin kullanıldığı görülmüştür

- Kız yabancıya gitmesin, oğlanın huyunu suyunu bilinmesi açısından
- Aile malları yabancıya gitmesin
- Kız ve erkek birbirini severse sorun yok.
- Çocuk sakat doğar akraba evliliği sağlıklı, uygun olmaz.
- Akraba evliliğinde doktora gidilir kan uyuşmazlığı varsa tedavi edilir. Önlem alınır.

c. Beşik kertmesi

Beşik kertmesi, aileler arasında çocukların adına birbirleriyle sözleştilmeleridir.

“Anadolu’da gençlerin çocuk yaşta birbirleriyle nişanlandırılması günümüzde önemini kaybetmiştir.” (Altun, 2004, 228)

Dede Korkut Hikayeleri’nde de adı geçen beşik kertmesi yoluyla çocukları nişanlamanın çok eski bir gelenek olduğu anlaşılmaktadır. Bir aileye hısımlık kurmak isteyen başka bir ailenin, söz konusu kişinin yeni doğmuş kızını oğluna nişanlanması bu geleneğin temelini oluşturur. (Artun,2010,159)

Beşik kertmesi, günümüzde pek görülmemektedir.

- Aynı dönemde doğmuşsa, aileler akraba ve zenginse çocuklarının beşiklerine kertik yapılmaktadır.
- Birbirlerini seven iki aile çocuklarının beşiklerine kertik yapılır.
- Çocuklar büyüyünce mutlaka evlenmek zorundadır. Evlenmezlerse toplumda bu durum ayıplanmaktadır.
- Amcasının oğluna verilir. Kızı da kimse isteyemez.
- Beşik kertmesi çok eskiden kalan bir gelenektir.
- Kızın doğuştan sözlenmesidir.

d. Berdel

Berdel, Hatay Arap Alevlerinde berdel daha çok aile bağlarının güçlendirilmesi, akraba evliliklerinde, aile mallarının yabancı kişilere gitmemesi amacıyla yapılmaktadır. *“Berdel, başlık sorununu ortadan kaldıran, hem kızı hem de oğlu bulunan iki ailenin karşılıklı olarak çocuklarını evlendirme suretiyle gerçekleştirilen bir evlenme biçimidir. Böylece bir aile, diğer bir ailenin kızını verir ve oğluna da o ailenin kızını almış olur. Bu evlilik biçimine Hakkâri’ de ‘Kampir’ denir. (Altun, 2004,229)*

- Aile bağları güçlenmesi
- Kızı akıllı çalışkan görüldü, kızı ve oğlanı daha fazla tanıma olanağı oldu.
- Berdel evlilik doğru değildir. İki taraf arasında soğukluk olduğu zaman, soğukluk çiftlere yansımaktadır.
- Zamanla aileler arasında oluşan soğukluklarda kızı koz kullanılmaktadır (geline zulmetme, kızı ailesine gitmesi men edilmektedir.

e. Leirat Evlilik

Günümüzde pek rastlanmasa da leirat; kocası ölen kadının kayınbiraderiyle evlendirilmesidir. Saha çalışması esnasında kaynak kişilerden birin leirat evliliği yaptığını ifade etmiştir. Kocasını genç yaşta vefat edip dul kalıyor. Eltisi iki yıl sonra vefat ettikten sonra kayınbiraderi ile kendi rızası ile evlendiğini belirtmiştir. Her ikisinin çocukları aynı evde yaşamaktadır.

Sorarat

Hatay Arap Alevlerinde Sorarat evliliklerin de olduğu belirtilmiştir.

“Sorarat, yani baldızla evlenme biçiminde ise erkeğin karısı öldüğü zaman, karısının bekar olan kız kardeşi ile evlenebildiği görülmektedir.” (Tezcan, 1998, 2009)

- Onaylamıyorum. K11, K37
- Yenge olan kişinin daha sonra karısı olması çirkin bir durumdur.K3, K8
- Kayınbiraderin daha sonra eş olması hoş bir durum değildir.K1, K12,K25
- Çocukların yabancı bir adamı baba, kadını da anne görmesidir, üveylik zulmüne girmemesi amaçlanmıştır.K38
- Mal, gayrimenkul bölünmeme amaçlanmaktadır. K6, K14
- Başka bir adam aile şirketine ortak olmaması için. K8, K36

f. Kız Kaçırma

Kız kaçırma ya da kızın kaçması olan evlilikler daha çok farklı mezhep ve kültürden olan evliliklerde görülmektedir. Bu evliliklere toplum ve aileler müsaade etmemektedir. Kız reşit değilse reşit olması beklenerek ailesinin rızası olmadan oğlan evine gitmektedir. Bu evliliklerde ilk başlarda kız ret edilmektedir. Belli bir süre sonra ailelerle çocukların barıştığı görülmektedir. Günümüzde bu durum bazı ailelerde istem dışı olarak kız ya da erkeğe düğün yapılarak evlendirildiği düşünülmektedir. Toplumda kaçarak evlenen kişilerin imam nikahları kısılmamaktadır.

“Kız kaçırma ile evlilik, birçok Türk topluluklarında görülen evlenme şeklidir. Eski Türklerden beri bu evliliğe rastlanır. Yakut boylarında kız kaçırmaya gidecek gençler, şaman tarafından bir ayin yapıldıktan sonra çıkarlar. Şaman atların çevresine kımız saçar, kırk kötü ruhun adlarını söyleyerek, bunlara karşın gençlerin korunması için Tanrıya dua eder. Altaylılarda kız kaçırma, kızın rızasıyla hatta anne ve babasının onayı ile olur. Kız kaçırıldıktan sonra delikanlıların sonra delikanlıların arkadaşları çalı çırpıdan otağ hazırlarlar. Gelinle güvey bu otağda üç gün kalırlar. Bunlara dışarıdan ateş ve kibrit verilmez, ateşlerini çakmak taşıyla yakarlar.”(İnan, 1995, 166)

- Kız ile oğlan anlaşır, ailelere söyler kızın ailesi karşı çıkarsa kız oğlana kaçar.
- Gençler kaçtıklarında oğlan babası kızın babasına haber yollar.
- Yıllar sonra barış olur.
- Kızın öldürülmesi vaciptir. Kız babasının namusunu kırdı.
- Kız başka bir mezhepten birisiyle kaçtıysa tamamen silinir,
- Evlatlıktan reddedilir,
- Mirastan mahrum bırakılmak için her yol denenir. Miras diğer kardeşlere tapulanır. Son zamanlarda şikâyet olduğu için başkasının ismine satış gösterilir. Kısa bir süre sonra aile bireylerine mal tapulanır.
- Araya büyükleri koyup hatırla barışmaları sağlanır.
- Bir süre sonra barışırlar.

2.1. EVLİLİK ÖNCESİ

Evlilik öncesinde gelin ve damadın seçiminden, görücüye gitme, kız isteme, söz kesimi ve nişan evlilik öncesi uygulanan pratikliklerdir. Oğlan bir kız ile anlaşmamışsa; anne, baba, eş, dost ve akrabalar, eli ayağı düzgün, uyumlu, uysal ve ev işlerinde çalışkan gelin bulma amacıyla arayış içine girerek bildikleri yerler için oğlana ya da ailesine önerilerde bulunulur.

Evlilik çağındaki kızların bulunup kız bakmaya, görmeye; düğün, bayram ve adakların yapıldığı yerlere gidilmektedir. Kız ailesinin oğlanda aradıkları özelliklerde iyi bir aile çocuğu, meslek sahibi, eve ekmek getirip ailesine bakabilecek durumda olması, ahlaklı, içki içmeyip, kumar oynamaması, askerliğini yapmış olması gibi aranan genel özelliklerdir.

- Eli yüzü düzgün ve ev işlerinden anlayan bir gelin
- Eli ayağı düzgün eli iş tutan damat
- İyi bir aileden ve okumuş olmalı
- Akıllı, ahlaklı, iyi huylu güler yüzlü olmalı
- Asil olmalı, asil bir aileden gelmeli, asalet ve merhametli olmalı
- Misafirperver ve temiz olmalı aileye eve dair her şeyi bilmeli
- Para önemli değil yeter ki oğlumu mutlu etsin.
- Erkek içki içmemeli, kumar oynamamalı
- Sorumluluk sahibi, ailesini geçindirip kimseye muhtaç etmemeli
- Mesleği olmalı, terbiyeli ve ahlaklı olmalı
- Kızdan yaşça büyük olmalı, aileyi idare etme ve geçindirmesi daha olgunca olur.
- Aile çocuğu asil olmalı.
- Askerliğini yapmış olmalı
- Zengin olmalı

*“Kayseri’de gelin seçiminde hamamlar önemli bir yer tutmaktadır.”
(Başçetinçelik, 2009, 165)*

“Adana ve çevresinde de evlenecek bazı kız ve erkeklerin bazı özelliklere sahip olması istenir. Bu özellikler kızın güzel olması, ev işlerine yatkın, becerikli olması, iyi aileden olması gibi genel isteklerden başka, çeyizinin bol olması, dinine bağlı ve kapalı olması, gibi özel isteklerdir. (Başçetinçelik, 2009, 167)

Erkeklerde ise; içki içmemesi, kumar oynamaması isteği başta gelmektedir. Bunlardan başka, meslek sahibi olması, askerliğini yapmış olması, güçlü kuvvetli olması, yakışıklı olması gibi istenilen genel özellikler yanında, iyi bir mevkiye sahip olması ve aile kökeninin Müslüman olması, dinine düşkün olması gibi özelliklerde dikkati çekmektedir.” (Başçetinçelik, 2009, 16)

“Artvin’de evlenmeye hazır kızlar, ağzı var dili yok, çok hamarat, gölete çıkan kuşun örneğini çıkarır, sözleriyle övülür.” (Özdemir, 1985, 26)

2.1.1. Kısmet Açma

Evlilik çağına gelen kız ve erkeğin belli yaşlarda evlenmesi beklenir. Özellikle kızları olan aileler 25 ve üzeri evlenmeyen kızlarının evde kaldığını düşünürler. Bu durum karşısında aileler kızlarının kısmetlerini açmak için bazı pratiklikler yaparak, kapalı olan kısmetin açılacağına inanırlar.

Kilit açma yöntemi ile kısmetin açılacağına her Cuma kırk defa olmak üzere kilit açılır ve kapatılır. Şeyhin yanında kısmetin açılması için muska yazılır, yapılan bazı muskalar kızın boyu kadar yapılmaktadır. Kâğıtlar birbirine yapıştırılarak, muskayı kız üzerinde taşımaktadır. Dört yol ağzında çeyiz açmadır.

2.1.2. Evlilik Çağı, Evlilik Yaşı, Evlenme İsteğini Belli Etme

Evlilik çağı gelen evlenmek isteyen kız ve erkek bu isteklerini bazı hal ve davranışlarda belli etmektedir. Ebeveynler bu durumu algılayarak kız arama gibi bazı pratiklikler yapmaktadır. Nişanlanma ya da evlilik yaşı eskiye göre daha yüksek olarak genellikle 17 yaş ve üstü olduğu görülmektedir. Yapılan saha çalışmasında bazı ilçelerde kızın nişanlanma yaşının 14 olduğu görülmüştür.

“Evelenecek kız ve erkekte yaş, fiziksel özellik, karakter, beceri, eğitim durumu gibi bazı özellikler aranır. Anadolu’da kız görme, kız beğenmede huy, tertip, düzen, çalışkanlık, beceriklilik ve temizlik önem verilen hususlardır. Bu özellikler geçmişten günümüze hep aranan özellikler olmuştur.” (Altun, 2004, 239)

Aileye yeni bir birey katılacağı için özellikle kızın huyu suyu ve kişisel özellikleri iyi olan, uyumlu kız genellikle aranan özelliklerdir.

“Bozkır ve köylerinde evlenme isteği bazen evlenecek bireylerden, bazen de evlilik çağındaki gençlerin ailelerinden gelmektedir. Genç kızların evlenme talebinde bulunmaları toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Erkekler evlenme isteklerini ise babaya doğrudan değil, ima yoluyla veya anne aracılığıyla söyledikleri bildirilmektedir.”(Kartal, 2017, 46)

Erkekler daha çok askerden döndükten ve evi hazır olduktan sonra evlenmektedir. Evlenmek isteyen kız ve erkek süslenir püslenir, her iki cinsten karşı tarafa bunu belli ederler. Kendilerine çeki düzen verir. Kız ev sorumluluğu alıp, ev işlerinde annesine yardım eder. Erkek askerden geldikten sonra, işe başlar ve sorumluluk alarak topluma evlenmeye hazır olduğu mesajını verir. Ya da evlenmek istediğini ailesine doğrudan belirtmektedir.

“Erkekler evlenecekleri kızı subaşlarında seçerlerdi. Kızlar su götürürken gençler yolun kenarına dizilirlermiş. Bu arada gönlü olan erkekler konşur ya da duvar üstünden, bahçeden haberleşmeye çalışırlar. Erkek bir kızla konuştu mu o kızla adı çıkmış demektir. Buna isteme denir.”(Savur, 2016, 50)

Evlenmek isteyen erkekler daha çok yalnızlıktan şikayet ederler. Eve geç saatlerde gelirler, geç saatlere kadar uyurlar. Bıkınlık ve bezginlik içinde olurlar. Evlenmek isteyen kız ve erkeğin hal ve hareketlerinde hırçınlık, asabılık, en ufak bir olayda bağırıp çağırma, yalnızlıktan şikâyet etme, alıngan, yaşama küsme karşı cinse ilgi duyulur. Kız erkeğe, erkeklerde kızlara ilgi duymaya başlar. Erkekler evlendikleri arkadaşları için darısı başıma, kız arıyorum gibi ifadelerle ailesine, evlenen arkadaşlarını örnek gösterirler. Ebeveynler bu durumu algılayarak kız arama gibi bazı pratiklikler yapmaktadır. Nişanlanma ya da evlilik yaşı eskiye göre yükselmiştir. Evlilik yaşı gelmiş olan oğlana annesi ve babası beğendiği bir kızın olup olmadığını sorarlar. Olmadığını öğrendiklerinde, gittikleri ortamlara helal süt emmiş kız olup olmadığına bakarlar. Eş ve dost erkek ailesine kız önerir. Aynı zamanda toplumda çöpçatanlığı meslek edinmiş kişiler vardır. Evliliğe vesile olan bu kişilerin bazıları para alır, bazıları da para almamaktadır. Bu kişiler para alırsa simsarcı, para almazlarsa gönüllü evlendirenler olarak nitelendirilir. Gönüllü çöp çatanlar, evlilik kutsal olduğunu düşünerek, evlendirdikleri her çift için hayır işlediklerine inanmaktadır. Çöpçatanlığı para ile yapanlar daha çok yaşı ilerlemiş, ihtiyar erkek ve kadınlar için hilven, bahşiş adı altında para almaktadırlar.

40 ve 50 yıl öncesinde erkek 16 kız 14 yaşında evlendirilmektedir. Okuma oranı artıkça, üniversite de okuma oranı arttıkça evlilik yaşı yükselmiştir.

- Evlenme yaşı gelen kız sinirli olmaktadır.K6, K7, K32
- Alınan her şeye alınmaktadır.K1,K5
- Hayata küsmüş, yaşamak bile istememektedir.K18,K41
- Erkekler beğendikleri bir kız olursa ailelerine söylerler. Kızı istemeleri için ailelerini yollarlar. K3,K32
- Kızlar evlenecekleri erkekleri seçemez. Ayıp sayılır. K23, K45
- Erkekler yalnızlıktan şikayet ederler. K5,
- Askerliklerini yapan erkek evlenmek istediğini ailesini belirtir.K34, K56
- Ailesini yaşı gelmişse oğlana beğendiği bir kız var mı diye sorar. K14, K19
- Baba gittiği ortamlarda oğluna kız bakar. K2, K43
- Anne gittiği ortamlarda oğluna kız bakar. K5,K7, K34
- Eş dost erkek ailesine kız önerir.K6,K23
- Eskiden 40 50 yıl öncesinde erkek 16 kız 14 yaşında evlendirilmektedir. K3,K44
- Evlenme yaşı 17 ve 18’ dir. K23
- Okuma oranı artıkça evlilik yaşı 25’inden sonra olmaktadır. K16,K31
- Erkek askerliğini yaptıktan sonra kız 18 yaşındaK41
- Çoğu kişi üniversite okuduğu için 25, 30 yaşları arasında evlenmektedir. K9, K47
- Liseden sonra okumayan kızlar. K11,K28
- Askerlikten geldikten evi hazır olduktan sonra evlilik olmaktadır. K24,K46

2.1.3. Görücülük

“Görücülük, daha çok şehir ve kasaba ortamlarının bir geleneği olarak belirir. Köy çevresinde, görücülük ile kız isteme törenleri birbirine karışmıştır. Aynı köyde veya aynı mahallelerde yaşayan gençler ve aileleri birbirlerini görüp tanıdıkları için, görücülüğe gitmek yerine, doğrudan dünürlüğe gidilmektedir. Geleneğin devam ettiği yerlerde kız görmeye

kadınlar gider. Bunlar oğlanın anası ile yakın akraba ve yaşlı kadınlardır. Kadınlar, önce kızın güzelliği, törelere uygun davranışları üzerinde durur, yargıya varırlar. Aha sonraki aşamalar kızın ve ailesinin soruşturulmasıdır. Bu arada kız tarafına da düşünme süresi tanınmış olur. İki taraf karşılıklı olumlu değerlendirmeye varınca görüş işi sona erer.” (Boratav, 1984, 173)

2.1.4. Kız İsteme

Damat tarafı, kızı istemeye gitmeden önce, isteme gününü kızın ailesine bildirmektedir.

“Kız evinde erkekler oğlanın mesleğini, iyi ve kötü alışkanlıkları belli etmeden araştırırlar. İyi olduğuna kanaat getirirlerse oğlan evine bir gün verirler. Kız istemek için oğlanın ailesinden, akrabalarından, iş arkadaşlarından, çevrede saygınlığı tanınmış kişilerden oluşan bir grup kızı istemek üzere kız evine giderler. (Artun, 2008, 256)

Kızın ailesine haberi veren kişi her iki tarafı tanıyan akraba ya da komşulardan seçilmektedir. Amaç erkek tarafının niyetini kız tarafına belirtilmesidir. Olumlu cevap alındıktan sonra, kız isteme pratikliği yapılmaktadır. Kız istemeye aile büyükleri, varsa dede, nene, büyük amca ya da hatırı sayılan "ağzı laf yapan" tanıdık ya da komşulardan herhangi biri, gitmektedir. Kız isteme esnasında *“Sebebi ziyaretimiz Allah’ın emri peygamberin kavli”* sözleri ile kızı istemektedir. Kız ‘kız evi naz evidir’ diyerekten ilk istemede verilmemektedir. Düşünme payı isterler.

“Yörükler de kız verilmeden önce, oğlan tarafı soğukluk olmasın diye, kız evinde su içmezler.” (Artun,1996, 25) “Geleneğin devam ettiği yerlerde kız görmeye kadınlar gider. Bunlar oğlanın anası ile yakın akraba ve yaşlı kadınlardır. Kadınlar, önce kızın güzelliği, törelere uygun davranışları üzerinde durur, yargıya varırlar. Daha sonraki aşamalar kızın ve ailesinin soruşturulmasıdır. Bu arada kız tarafına da düşünme süresi tanınmış olur. İki taraf karşılıklı olumlu değerlendirmeye varınca, görücülerin işi sona erer.(Boratav, 1984, 173)“Kıbrıs’ta kız istendikten sonra dünürçülük manilerinden biri söylenir.” (Saraçoğlu, 1987, 301) “Adana ve çevresinde, evlilik çağına gelmiş, oğlu bulunan kadınlar düğünde, bayramda oğullarına kız bakarlar. Beğendikleri bir kız varsa, kız ve ailesi hakkında bilgi edinirler. Eş dost ve akrabalara oğulları için uygun bir kız aradıklarını duyururlar. Kız isteme genellikle perşembe ve Pazar günleri gidilir.”(Başçetinçelik, 2009, 177)

Düşünme süresi üç gün ile bir hafta arasındadır. Damadın ailesinden bir kişi verilen süre sonrasında kızın ailesini arayıp sonucun ne olduğunu kız evine sormaktadır. Düşünme sürecindeki zamanda kızın ailesi, damat ve ailesi hakkında, damadın ailesini tanıyan kişilere

kız verilir verilmeyeceği sorulur. Çocuğun ve ailesinin iyi olduğuna kanaat getirirlerse kızı vermeye karar verirler.

Kız isteme pratikliğinde kız ve erkek daha önce anlaşmış ve aileler bu ilişkiden haberdarsa kimseye sorulmamaktadır. Düşünme süresi geldiğinde kızın verildiğine dair olumlu cevap verilmektedir.

- Eş dost ve akrabalara sorulur.
- Bu işi meslek edinmiş köylerin hepsini, birçok kişiyi tanıyan simsarcı, çöpçatanlara sorulur.
- Kız görmeye giderken bir şey götürülmez. Evden de bir şey yenmez. Kısmetin yenmemesi için.
- Eskiden Affan mahallesine kızlar hamama giderlerdi. Tamamen kalkmasa da gelin yıkama gününde kızlar görülüp beğenilmektedir.
- Beğenilen kızı oğlana söylerler, oğlan olumlu cevap verirse kızı istemeye gitmektedirler.
- Oğlan beğendiği kızı annesine ya da babasına söyleyerek , istetmeye gönderir.
- Kız ve oğlan birbiriyle anlaşarak oğlan annesine söyler.
- Çalıştığı yer, ya da son zamanlarda tanıdıkları ailenin kızıyla konuşarak, bir süre karşılıklı görüşerek beğenmelerde ailelere söylenir.
- İyi aile kızıysa hemen istenir.
- Erkek tarafı kızın ailesini beğenmese istemeye gitmez. Oğlana başka aile için uygun kızlar önerirler.
- Kızın ya da oğlanın komşularına, görüştükleri kişilere ya da çalıştığı yere sorulur.

2.1.5. Söz Kesimi

Erkek, kızın ailesi tarafından beğenilip kızın da onayı alındıktan sonra, kızın verilmesine karar verilir.

“Sinop’ta söz kesmeye gidenler ‘katlama’ (yağlı hamurdan yapılmış yufka) ve şeker götürürler. Sözden sonra ‘atayolu ve alınacaklar’ konuşulur.” (Ülkütaşır, 1963, 2974-2976)
“Senirkent’te kız verilince çay, kahve, tatlı ve çerez yenir. Bu işe ‘küçük çerez’ denir oğlan tarafına da bu çerezen verilir, onlar da komşulara dağıtırlar.” (Durucan, 1973, 6836)

“Lüleburgaz ve çevresinde, söz kesme kız babası ‘baba ağırlığı’ ister.” (Yılmaz, 1972, 6426)
“Hatay’da başlık kesmeye ‘kan parası denir. Bu parası kız anasının hakkıdır.” (Özdemir, 1968, 5111-5112)

Damat ve gelin yapılacak söz günü için gelinin giyeceği kıyafetler alınır. Kız ailesinin istediği alacaklar alınır. Söz günü genellikle kız ailesinin evinde yapılır. Oğlan tarafı gelinin evine gelirken "ağız tatlansın" (hilven) diyerekten baklava getirir. Söz gününde aile büyükleri tarafından söz yüzüğü takılır.

“Kırşehir’de söz kesildikten sonra ağırlık verilir. Erkekler ve birkaç kadın şerbet içerler. Buna küçük şerbet denir.” (Arseven, 1955, 1069)

“Türkmen düğünlerinde kadın ve erkek düünürcüler ayrı ayrı söz keserler.” (Kalkanoğlu, 1953, 807)

Yörede söz eşyaları ile yiyecek ve içecekleri erkek tarafı alır.

“Konya/Bozkır’da söz kesiminde, oğlan evi yakınlarını toplar, gelir. Etli pilav yenir.” (Tipi, 1960, 2090)
“Şebinkarahisar’da söz kesiminden sonra kıza takılan takılara ‘dil bağı’ adı verilir.” (Akyüz, 1957, 1527)

“Artvin’de ve Türkmenistan’da söz kesildikten sonra kızın annesine ‘süt hakkı verilir.” (Çelik, 1996, 104-117)

“Posof’ta söz kesildikten sonra nişan değişileceği gün kararlaştırılır ve başlık parası kesilir.” (Aydınlioğlu, 1972, 6224-6228)

Söz kesiminde kısa bir süre sonra da nişan tarihi alınmak amacıyla erkek tarafı kız evine gitmektedir. Nişanın yapılacağı yeri, zamanı ve kıza alınacak takılar, kıza alınacak eşyalar konuşulur.

“Adana ve çevresinde, kız tarafının oğlan tarafına verildiği sözün ardından ailelerin birlikte yediği tatlıya ‘küçük tatlı’ adı verilirken, aynı törende Kırşehir’de şerbet içilmekte ve bu törene “küçük şerbet” denilmekte, Senirkent’te çerez yenilmekte ve yapılan bu törene ‘küçük çerez’ adı verilmektedir. Adana’da görülen, söz verilince oğlanın anasının kızın

başına tül bent veya yazma bağlama davranışının, Azerbaycan'da da uygulandığı yazılı kaynaklardan öğreniyoruz.” (Başçetinçeli 2009, 184)

Toplum arasında sözlendi, sözlendiler gibi ifadeler kullanılmaktadır. Kızın sözlendiğinin mahalleye duyurulması için getirilen tatlıdan mahalle sakinlerine dağıtılır. Damat evine de bir tabak tatlı da verilir. Bu pratiklik nişan töreninde de yapılmaktadır.

- Söz kesmeye aile büyükleri ile gidilmektedir. K34, K44, K52
- Baklava ve içecek (meşrubat) götürülür. K3, K7, K16
- Büyükler ve damatla gelinin birinci dereceden akrabaları bulunur. K21, K36
- Nişan günü ve yeri kararlaştırılır. K11, K49
- Nişanda alınacak olan altın ve hediyeler konuşulur. K2, K3, K5, K33
- Nikâhın küçük hali olduğu için çoğu kişi söz gününü yapmamaktadır. K3, K20, K22
- Oğlan evine tatlı verilmektedir. K13, K18, K44

2.1.6. Nişan

Belirlenen günde, gelinle beraber anne, abla ya da ailenin göndereceği iki kişi ile damat ailesinden anne baba ya da ablaları çarşıya gitmektedir. Geline altın bilezik, altın seti ve nişan yüzükleri alınmaktadır. Kızın nişan yüzüğünü erkek, erkeğin yüzüğünü de kız almaktadır. Kıza nişanda giyeceği elbisenin yanında günlük hayatta kullanacağı kızın isteğine göre kıyafet alınır. İç çamaşır, ayakkabı terlik tişört, kazak, ceket elbise vs. alınmaktadır. Kızın evine götürülür. Nişan yeri ailelerin istediği, şekilde belirlediği yerde olmaktadır. Nişan genellikle kızın evinde olmakla birlikte, restoranda yemekli ya da düğün salonunda yemeksizde yapılabilmektedir. Yakın bir zaman da aileye yakın biri ölmüşse yüzükler kuyumcуда takılmaktadır. Kuyumcunun yanında takılan yüzüklerin haricinde yapılan bütün nişanlar eğlence ve müzik eşliğinde yapılmaktadır.

Belirlenen nişan gününe eş, dost ve akrabalar davet edilir. Gelin kuaföre götürülerek hazırlanır. Akşam, damat ailesi davetlileri ile kız evine gitmektedir. Beraberinde baklava, içecek (kola, gazoz, fanta, meyve suyu gibi) getirmektedir. Nişan yüzüklerini çoğunlukla aile büyükleri takıp kurdeleyi de aile büyükleri ya da toplumda saygın olan kişiler kesmektedir. Söz, nişan ve düğünde yapılan bütün masraflar oğlan evi tarafından karşılanır. Kız tarafı ise, sadece kınayı yapmaktadır. Kız tarafı nişanda takı takmaları isteğe bağlıdır.

Düğünde kız tarafı da erkek tarafı da takı takmaktadır. Nişanda hem erkek hem de kadın aynı yerde bulunup beraber oturup, oynayıp sohbet etmektedirler.

“Nişan törenleri mevlitli ya da çalgılı olabilmektedir. Yörüklerde nişan ‘toy’ denilen büyük bir yemek ve eğlenceyle yapılır” (Artun, 1996, 25, 62) “Kızılcahamam/Iğdır’da gelin nişan töreninin yapılacağı odaya gelirken, onun gelişini haber veren kimseye kaynana para verir. Önce kaynana bileziğini takar, ardından davetliler hediyelerini takar.”(Saygı, 1965, 3876-3878) “Yörüklerde nişana nikah kadar önem verilir.”(Yalın, 1973,267-277)

“Posof’ta nişandan iki gün önce oğlan evinden kız evine nişan yemeği için harç gönderilir.” (Aydınoglu, 1972, 6224-6228)

“Evlilik sözleşmesinde başlı başına bir pazarlık durumlarda paraya dönüştürülürdür. Geline verilen hediyeler arasında ‘söyletme’ nin dışında indirmede vardı. İndirme düğün sırasında seymenin yürüttüğü uzun pazarlıklardan sonra, duvaklı geline müstakbel kayınbabası ve kaynanasının çadırının önünde attan inmeden önce verilirdi.” (Johansen, 2005, 124)

“Arapgir’de nişana oğlanın yakın akrabaları, kızın babasının elini öper, buna sakal öpme denir. Ardından, oğlan babası, kız için getirilen takıları kız babasına takdim eder, buna da el öpme denir.”(Belli, 1973, 6731-6733)

“Adana ve çevresinde, kızın sözü kesildikten sonra iki aile arasında yenen küçük tatlı törenin ardından, çevreye duyurmak için et-dost ve akrabaların çağrıldığı büyük tatlı töreni yapılmaktadır. Bu törenden sonra düğün hazırlıklarına girişmektedirler. Ancak, kız tarafı kimi zaman nişan için ısrarcı olabilmektedir. Bu durumda aileler, ‘büyük tatlıda’ nişan için bir tarih belirlemektedirler. Nişanlar genellikle Pazar günü öğeden sonra yapılır. Oğlan evinin nişanda kız ve ailesi için hazırladığı giyecekler ile kız evinin oğlan evi ailesi için hazırladığı giyecekler ve eşyalar davetlilere gösterilir. Oğlan tarafı hazırladığı bavulu nişan günü kız evine getirir, nişan töreninden sonra ayrılırken de kız tarafının kendileri için hazırladığı bavulu götürür.” (Başçetinçelik, 2009, 195-196)

- Nişana yakın akraba, eş ve dost davet edilmektedir. K5,K17
- Nişan tatlısı baklavadır.K1, K2, K7, K37
- Nişana baklava ve içecek getirilir. K44, K51

- Kıza nişan kıyafetleri alınır. Abiye, ayakkabı, iç çamaşır kıyafetler ve gündelik yaşamda giyinmesi için günlük kıyafetler alınmaktadır. K30, K31, K44,K51
- Nişanda kıza para verilmektedir. K9,K11,K24
- Geline altın alınmaktadır. Set (bilezik, yüzük, gerdanlık, küpe) ek olarak bilezik, bileklik ve künye alınmaktadır. Damadın durumuna göre altın miktarı azalıp artmaktadır. Altın alınırken gelin tarafı fazla altın istiyor iddiasıyla çoğu zaman tartışma çıkmaktadır. K16
- Nişanın bütün masrafını erkek tarafı karşılamaktadır. K27, K31
- Nişan davul zurna, ork, orkestra ve kaset çalarla gibi aletlerle eğlence olmaktadır. K4, K15, K31
- Nişan kız evinde, restoran, düğün salonu ya da küçük kafede olmaktadır. Yakın bir zamanda ölen biri varsa kuyumcudaki yüzükler takılmaktadır. K22
- Nişan yüzüğünü büyükler takmaktadır. K35, K39
- Nişan yüzüğünü çiftler takar, kurdeleyi büyükler kesmektedir. K44
- Kıza takı takılmaktadır. Akrabalar isterlerse takarlar. Genellikle çeyrek, ve para takabilmektedir.K16, K17, K22

2.1.7. Nişanlılık

Nişanlılık kız ile oğlanın birbirlerini tanıyıp, birbirlerine alışma, uyum sağlama dönemidir.

“Nişan, evlenmek üzere birbirine söz verme. Bir erkekle bir kadının ileride birbiriyle evlenmek için yaptıkları sözleşmedir.”(TDK, 1998, 1655-1656)

Sözleşmenin simgesi yüzüktür. Evliliğe dair gençlerin bu sözleşmeyle birbirleriyle görüşmeleri gezmeleri toplumda normal karşılanıp birbirleriyle görüşmelerine ortam sağlarlar. Nişanlılık evliliğin toplumsal provası konumundadır. Nişanlılık döneminde erkek evi, kız evine her gittiklerinde, bayramlarda çeşitli hediyeler ile çeyizde alacağı eşyaların bir kısmını götürmektedirler. Bayramlarda oğlan tarafı genellikle ‘aydi’ adı altında hediye ve altın bilezik alır, geline harçlık verilir. Oğlan ailesi kızın ailesine akşam yemeği götürerek her iki aile beraber yemek yerler. Bayram günleri haricinde ise kızı yemeğe götürürler.

Yapılan araştırmalarda bazı yörelerde nişanlı çiftler gezeceği zaman kız tek başına gönderilmemektedir. Kızla beraber abisi, ablası ya da bir yakını gönderilir.

Çiftler davetiyelere çağrılarak, akraba düğünlerine davet edilmektedir. Kızın, oğlan ailesini tanıması oğlanın da kızın ailesini tanıma durumu olmaktadır.

Nişan bozulmasında; nişanı bozan kız tarafı ise; kız tarafı, erkek tarafının koyduğu bütün masrafları karşılamaktadır. Verilen hediyelerin tamamını da iade etmektedir. Erkek tarafı nişanı bozarsa kıza verilen hediye, harçlıkların hiçbirini iade edilmemektedir.

“Nişanlılık bir ara dönemdir. Bu dönem genç kız ile genç erkeğin kurulacak yeni yuva için psikolojik ve sosyal açıdan kendilerini hazırladıkları bir dönemdir “Adana ve çevresinde nişanlılık süresi içerisinde, bayramlarda kız evine hediyeler gönderme, kurban bayramında da kurbanlık koç gönderme uygulamalarına rastlıyoruz. .”(Başçetinçelik, 2009,197-200)

- Nişanlılık döneminde gençler beraber gezmelerine, toplumda görüşmelerine izin verilmektedir.
- Aile davetiyelerine gidilmektedirler.
- Bayram,
- adak davetiyeleri
- akşam yemeği vb. davetlere katılmak
- Davetiyeleri; gelinin ya da daveti ailesi, evli olan abla, abi, kuzen, amca, dayı, hala ve evli olan arkadaşlar vb. vermektedir.
- Eskiden nişanlılar gelini nişan günü haricinde sadece düğün günü, gerdek gecesinde birbirlerini görebilmektedir. Gençler günümüzde rahat rahat istedikleri yere tek başlarına gidip gezebilmektedir.
- Bayramlarda kız evine tatlı alınarak gidilir.
- Geline çeşitli hediyeler alınmaktadır.
- Delini çarşıya götürüp kılık kıyafet, hediye (elbise, ayakkabı, bilezik) almak
- Çeyize hazırlık amacıyla istediği mutfak eşyası, (tencere çanak tabak seti)
- Yatak odasına alınacak yorgan, nevresim vb, hediyeler alınmaktadır.

- Nişanı kız tarafı bozarsa eşyaları iade eder ve masrafları karşılamaktadır.
- Erkek tarafı bozarsa altın harçlık hepsi kızda kalır.

2.1.8. Davetiye

Nişan yapıldıktan sonra erkek tarafı düğüne hazır olduğunda, düğün tarihi almak için kız evini ziyaret etmektedir. Düğün tarihi alındıktan sonra yapılan birçok pratiklikler vardır.

Belirlenen düğün tarihinden sonra düğün hazırlıkları yapılmaktadır. Ev eşyaları; mutfak eşyaları, beyaz eşya, mobilya vs gibi eşyalar düğün gününe kadar hazırlanmaktadır. Akrabalar düğünde giyecekleri kıyafetlerin alırlar. Düğün davetiyelerindeki seçilen kartlar bastırılarak, düğüne bir hafta kala kız ve erkeğin eş ve dostlarına dağıtılır. Davetiyeler her iki oğlan ve kızın ailesinden bir kişi olmak ile her iki tarafın yakınları davet etmektedir. Davetiye kartlarının üzerine gelin damadın ismi alt tarafta gelin ve damadın anne ve baba ismi ile soyadı yazılmaktadır.

“Bayındır-Yakapınar’da düğünden bir gün önce kız ve oğlan, arkadaşlarına aveet mendili, ayna, lokum, şeker vb gönderir ve onları özel olarak davet ederler.” (Yetişen, 1978, 8385-8386),

“Evliliğin çok önemli bir olay olmasına karşın düğünün ne zaman başladığını ve bittiğini kestirmek zordur. On beş gün öncesinden evliliğin ilanı camiye asılır, bu evliliğin yapılmaması için bir neden olduğuna inanan biri varsa –örneğin gelin ve damadın aynı anne tarafından emzirildiğini bilen biri- bu süre içinde konuşmalıdır.” (Delaney, 2001, 153)

Eskiden davetiyelerin okuntusu kolonya ile beraber şeker ya da çikolata ikram edilerek ev ev yapılmaktaydı. Gelin ve erkek tarafından birer kişi davetiye okuntusunu yapmaktadır. Davetiye için bohça hazırlanmaktadır. Bohçanın içinde çorap, mendil, havlu, tül bent konularak davet okuntusu yapılmaktadır. Düğüne gidecekler bu hediyelerden birini alır gitmeyecek olanlar ise tebrik edip düğüne gidemeyeceğini belirterek hediyelerin hiç birini almamaktadır. Davetiye hediyesini alanlar hem düğüne gidip hem de genç çiftlere hediye götürürler.

Arapgir düğünlerinde kız evine komşular ‘serçi’ adı verilen hediyeler gönderir. Düğüne ancak serçi gönderenler davet edilir.” (Belli, 1973, 6731-6733)

- Düğüne davet edilmek, düğün olayının duyurulması amacıyla yapılan uygulamadır.
- Eskiden çeşitli hediyelerle davetiye yapılmaktadır.
- Düğüne gelecek ve hediye getirecek olanlar hediyelerden bir tanesini almaktadır.

- Günümüzde kartla davetiye yapılmaktadır.
- Kına davetiyeleri de kartlarda yazılmaktadır.

2.1.9. Çeyiz

Özellikle geline hazırlanan bohça, dantel, çarşaf yastık kılıfı vb. düğüne yakın zamanda mobilya ve beyaz eşyadır. Eskiden dantel, nakış, el yapımı yorgan yastık ve yer yatağı yerini rahat ve kullanışlı olarak ifade edilen hazır çarşaf, yastık, yorgana ve yatağa bırakmıştır. *“Gelin için hazırlanan her türlü eşya” (TDK, 1998, 467)*

Gelin için hazırlanan eşyalar kınadan bir iki gün, bir hafta önce, ya da hafta sonunda alınmaktadır. Alınan çeyiz gelin ve damadın akrabaları tarafından kızın evine dizilir. Çeyiz alımından bir gün önce de ‘çeyiz serme, çeyiz kız evinde serilerek davetlilere gösterilir. Gelen davetlilere, pasta ve içecek ikramında bulunulur. *“çeyizin sergilenmesi çok önemlidir, çünkü kızın hem sayıca hem de çeşit anlamındaki zenginliği ve kendi el işi becerisi halka onaylatılacaktır.”(Delaney, 2001, 154)*

Çeyiz serildikten sonra toplanarak kırmızı kurdelelerle bağlanarak bir gün sonrasındaki çeyiz alma pratikliği için hazırlanır. Damadın ve gelinin yakın akrabaları çeyiz almaya kız evine; çeyiz dizmeye damat evine davet edilirler. Çeyiz almaya gelen davetliler, kız evinde davul zurna eşliğinde oynayıp halay çekerler. Çeyiz getirilen araçlara yüklenerek damat evine götürülür. Çeyizin indirilmesi davul zurna eşliğinde olmaktadır. Kadınlar iş bölümü ile çeyizi eve dizerler. Ev dizildikten sonra çeşitli ikramlarda bulunulur.

Kız tarafının çıkardığı çeyiz oturma odası, mutfak eşyaları, fırın, çamaşır makinesi, birkaç tane çarşaf, yastık, yorgan vs. *“Çeyiz asma, çeyizi sergileme Anadolu’nun pek çok yöresinde gelenektir. Bazı bölgelerde; çeyiz, kız evinde usta kişilerce iplere asılarak sergilenir. Komşular, özellikle genç kızlar çeyiz görmeye gelirler, işlenen çeyizden örnek alırlar. Bazı bölgelerde çeyiz oğlan evine götürüldükten ve yerleştirildikten sonra gösterilir. Oğlan evine kız evinden çeyizin götürülmesi, kimi bölgelerde düğünden birkaç gün önce olurken, kimi bölgelerimizde gelinin göçürülmesi ile birlikte olur.” (Başçetinçelik, 2009, 225)*

- Kızın ailesinin hazırladığı eşyalardır.
- Yorgan, yastık, çarşaf, nakış, oya, dantel, götürür.
- Çiftin yuva, kurması için ev oluşturmada büyüklerinin yardımcı olma amacıyla aldıkları eşya.

- Her kız çeyiz çıkarır.
- Mutfak eşyaları, oturma grubu ve çamaşır makinesi kızı aittir.
- Çeyiz genellikle davul zurna eşliğinde alınmaktadır
- Eş ve dostun yardımıyla dizilmektedir.
- Son zamanlarda her şey hazır satılmakta, kız eşyaları mağazada seçer oturacağı eve gönderir. Gelin damat ve birkaç kişi dizer. Çeyiz ıkarma yapılmamaktadır.

2.1.10. Kına

Kızın anne evinde kaldığı son gündür. Kınayı kız tarafı yapmaktadır. Kızın avucuna, erkeğin de serçe parmağına kına yakılmaktadır. Kınayı yakacak olan kişiyi genellikle gelin belirlemektedir. Bazı bölgelerde erkek tarafı kınayı yakacak kişiyi belirlediği ifade edilmiştir. Kınayı yakacak kişiler mutlu, çocuklu, bazı yerlerde ise özellikle erkek çocukları olanlardan seçilmektedir. Kızın eline kına yakılacağı zaman kız elini altın vermeden amamaktadır. Kaynana geline elini aması için geline altın verdikten sonra gelin kınanın yakılmasına müsaade etmektedir.

“Kına uğurlu sayılır; bahçe olarak hayal edilen cennetin kutsal toprağıdır, dünya toprağı gibi değil, cennet gibi kokar. Kadın (insan toprak) kutsal toprakla sıvanır; alev, yani erkeğin ilahi yaratıcı gücünün simgesi, kızı Cennet’in gelinine dönüştürür.

Ayaklarına nurlu terlik giymiş

Eğile eğile geliyor

Muhammedin gelini

kınan uğurlu olsun kadın

Elinde mumlar yansın

Yeri cennet olsun

Kınan uğurlu olsun kadın

Orada sözlerin tatlı olsun

Astarı eliyle çaldı

Bıkı elini kesti

Tanrı seni güzel eylesin

Şarkıda çok sayıda cinsel mecaz gizlenmiştir. Cennet'ten söz edildiği ve geline Muhammd'in gelini denildiği için kutsal bir evliliğin söz konusu olduğu açıktır. Cennet'in cinsel birleşmeyi ima ediyor olması pekâlâ mümkündür. Cennet'te ya da cinsel birleşmeyi ima ediyor olması pekâlâ mümkündür. Cennet'te(ya da cinsel birleşme sırasında) kınan uğurlu gelsin, yani kutsal toprağın doğurgan olsun. Kızın ve oğlanın ellerine kına sürülürken cinsel organları temsil etmektedir. astar biraz karışık bir kelime hem boya astarıdır. Hem de cinsel birleşme için çingenelerin kullandığı argo kelimedir. Çalmak vurmak üflemek anlamındadır. Erkek organını kızın astarını vurdu/bıçkı kızın organını yırttı şeklinde de okunabilir. Penis kızlık zarını deldi. (Delaney,2001,166-167)

Kına toplumsal açıdan cinselliği simgelemektedir. Kızın avucu kızlık zarı, erkeğin parmağı cinsel organını simgelemektedir. İkinci evliliğini yapan kadına ikinci defa kına yakılmamaktadır. Bakireliğin ve saflığın simgesi olan kına dokunulmamış, kutsallığın simgesi olmakla beraber, özellikle bekar kızlar ellerine kına yakarak, kutsallıkla bütünleşip şansın bahtın açılıp uğur getireceği inanılmaktadır.

“Tekirdağ'da kına adeti çok yaygındır. Türk inançlarında seçilmiş adak edilmiş olanı gösterme inancına göre kına işaretini taşıyan canlı ve cansız tüm varlıkların kutsallığına inanılır, onlara dokunulmaz. Bunlara dokunana uğursuzluk geleceği yaygındır. Bunlar adanmış bir tür korunma altına alınmışlardır.”(Kalafat, 1990, 50)

“Ergani'de kına gecesinde gelinin avucuna konan altını, zıfaf gecesi, güvey gelinin başından aşağı dökmektedir.” (Gülben, 1964, 3592-3593)

“Ağlamak aynı zamanda sevginin simgesidir; anne ağlamazsa kızını sevmiyor olduğundan şüphe edilir.” (Delaney, 2001,159)

“Ülkemizin hemen her yöresinde geleneksel kesimde gelin olacak kız, gelin alma gününden bir gün önce, ana evindeki son gecesinde yapılan törenle eline, ayağına, başına veya ensesine kına yakılarak manilerle türkülerle övülür ve ağlatılır. Kına gecesinde gelinin ağlaması gelenektir.” (Başçetinçelik, 2009, 242)

Kına yakılırken kıza ağıtlar yakılmaktadır. Kına yakılırken gelin ve gelinin ailesi çoğu zaman ağlamaktadır. Kına yakılırken ağlamak, Anadolu toplumunda geleneğin bir parçası olarak görülmektedir. Kızın anne evinden kopması gitmesiyle ailede hüznle karşılanmaktadır. Aksi durumda ağlanmadığı zaman kızın değersiz olduğu, ailenin kızdan

bıkıp biran önce evlenip evden gitmesini istedikleri, kızında bir önce kocaya gitmek için sabırsızlandığı düşünülür. Bu durum toplumda yadırganıp aile ve kız ayıplanır.

Kına eş ve dost, gelin ve damadın arkadaşları arasında olmaktadır.

“kına gecesindeki törenler, oğlan evinden gelen kınacılarla kız evinin yakınları arasında olur.” (Başçetinçelik, 2009, 242)

Kına kız evinde olduğu gibi kiraladığı bir düğün salonunda yapılmaktadır. Kına yakılacağı zaman yedi bekâr kız ve erkek ellerinde süslenmiş kına tabakları ile ‘geldi gelin kınası’ türküsü söylenmektedir.

Geldi gelin kınası
Ağlasın kız anası
Oğlan bizim kız bizim
Çatlasın kaynanası
Geliyor düğün alayı
Kaynanalar çeksın halayı
Kazanlarda aş pişer
Kaynanaya iş düşer
Kız anası gelince
Kaynana hemen küser

Geliyor düğün alayı
Kaynanalar çeksın halayı

Gelin allar giyinir
Damat ile yürünür
Onu gören kaynana
Oğlum diye öğünür
Geliyor düğün alayı
Kaynanalar çeksın halayı

Eşliğinde söylenen türkü ile oyun alanına yedi bekâr çift kız ve erkek çıkar. Bir iki oyun gösterisinden sonra öndeki çift gelin ve damadı oyuna kaldırmaktadır. Gelin sahnenin ortasına yerleştirilen sandalye oturtulur, gruptaki erkekler gelinin etrafında oynayıp geline çiçek sunarlar, oyunda gelin hiçbirinin çiçeğini kabul etmemektedir. Tüm erkekler teklif ettikten sonra oyunun sonunda damat gelinin etrafında oynayarak çiçeği geline uzatır gelinde çiçeği kabul ederek damatla oynamaya başlamaktadır. Bazı ilçelerde gelinin başına testi ya da şeker kırılır. Bazı bölgelerde sahneye çıkan kına grubu ortaya çember yapıp gelin ve damat çemberin ortasına alarak gelin ve damatla sırasıyla oynamaktadır. Kına grubuna çıkacak olan kız ve erkekler bekâr olduğu için evlenmek isteyen oğlan ya da çocuğunu evlendirmek isteyen anne için kız görme yeri olmaktadır. Kız bakma ve beğenme durumu

olmaktadır. Birçok kız ve erkek düğün ve kına törenlerinde birbirlerini beğenip evlendikleri olmuştur.

Affan yöresindeki düğünlerde gelin hamamı geleneğine rastlanmaktadır. Hamamda zılgıtlar çekilerek, dümbelek çalınarak oyunlar oynanmaktadır. Gelinin eline kına yakılır. Hamamda konuklara yapılan ya da lokantadan getirtilen yemek ve tatlılardan ikram edilir. Hamam geleneği aynı zamanda kız arayan annelerin çocuklarına gelin baktıkları yerdir.

- Kınayı kız tarafı yapar, kınayı yakacak kişiyi kız ya da ailesi belirler. K5, K7, K14
- Kınayı yakacak kişiyi erkek belirler.K28
- Kınayı yakacak olan kişi evli, mutlu ve özellikle erkek çocuğu olan kişiler seçilir. K4, K8, K9, K19
- Kınayı yakacak kişinin oğlu olmalı. K9, K14, K18, K20
- Kına grubunun başı kına tepsisiyle, gelinin etrafında oynarlar. K28
- Kına düğünden bir gün önce yakılmaktadır.K34, K40, K41
- Kına düğünden birkaç gün önce yakılabilir. Son zamanlarda bir gün ara verme dinlenme içindir. K7, K11, K20, K24
- Gelin oturtulur, başına kırmızı şifon örtülür, kına Daha sonra geline kına yakılır. Gelinin avcuna kına yakılırken altın konur.K1, K8
- Kına bir gün önce kız evinde yoğrulur. Ya da kına gününde salonda da yoğrulmaktadır. K7, K11, K13
- Herkese kına dağıtılmaktadır. K24
- Eskiden kınalar bir sıkımlık olarak peçete kâğıdına sarılırken günümüzde özel kına poşetleriyle dağıtırlar. K19, K20, K21
- Kına toz şeklinde kına poşetlerine doldurulup dağıtılır. Yoğurulan kına bozulduğundan dolayı toz halinde dağıtılmaktadır.K1, K2, K6, K7
- Gelin elini altın lira almadan açmaz. Parayı aldıktan sonra eline kına yakılmasına izin verir. K9, K14, K18, K2, K23
- Kına, erkekle kadının cinsel pratikliğinin simgesidir. K13

- Kına yakılacağı zaman çeşitli oyunlar yapılmaktadır. Gelin ve damadın bekar arkadaşı, komşu, kardeşten olan yedi kız ve erkek kına grubunu oluşturur. Gelin ve damatla oynamaktadır. K5, K20
- Gelin ve ailesi kına yakılırken ağlar. Bu gelinin değerli, gelin içinse ailesinden ayrılmanın zor olduğunu gösterir. K4, K5, K6
- Kızın eline kadın, erkeğin eline, adam kına yakar, bu çoğu zaman evli bir çiftten oluşmaktadır. K1, K2, K34
- Kına bir büyük on dört tane küçük tabağa konulup, süslenmektedir. K45, K23
- Kına yakılırken zılgıt çekilir, zılgıt çekilir. Yaşlı kadınlar haha çekmektedir. K4, K5, K7

2.2.1. Düğün Sırası

Erkeğin askerliğini yaptıktan evi ve çeyizi hazır olduktan, belirlenen günde yapılan eğlencedir. Düğün günü için hazırlıklar yapılır. Düğüne bir hafta kala tanıdık, eş dost düğün kartları ile davet edilir. Düğün gününde davetlilerin karşılanması gelin ve damat ailesi tarafından yapılır. Eskiden kızın ailesi düğüne gitmemektedir.

2.2.2. Düğün Yemekleri

Düğün yemeksiz yapılacaksa salonda, yemekliyse restoranda yapılmaktadır. Damadın ağırlayacağı kişi sayısı kadar restoranda rezervasyon yapılır. Yemekler, (soğuk meze; humus, süzme yoğurt, ebuğannuç, cevizli biber ezmesi, sıcak mezeler ise parça şeklinde tavukgöğsü, kıyma ve kuşbaşı, kuruş gibi yemekler ile; kola, gazoz, rakı, bira, şarap, viski vb. içecek tatlılarda yaş pasta ya da künefe ikramında bulunmaktadır. İçki ve yemek menüsü belli bir ücret karşılığında azaltılıp artırılmaktadır. Yemeksiz yani salonda yapılan düğünlerde çikolata, pasta ve içecek ikram edilmektedir. Müzikler genellikle çalgılı olmaktadır. Orkestra, ork ve davul zurna, dümbelek, saz gitar düğün eğlencelerinde kullanılan enstrümantallerdir.

Eskiden düğünler köy meydanlarında olmaktadır. Düğün günü tanıdıklar damat evine gelerek, düğün yemeği hazırlanırdı. Düğün alanı süslenir. Düğün alanı da genellikle köy meydanında yarım ay şeklinde dizilmiş sandalyelerde otururlardı. Yemekler davetlilere ikram edilir. Yardımlaşarak yapılan yemekler köyde dayanışmayı perçinlediği görülmektedir. Yapılan ikramlarda köyde ailenin maddi gücünü de göstermekteydi. Düğün yemekleri; Et, tavuk, köfte, etli pilav, etli kuru fasulye, pirinç pilavı, patlıcan, kabak, biber

dolması veya yaprak sarmasından; içki genellikle tin boğma denilen incirden yapılmış rakı, kola ve gazozdan oluşmaktadır.

2.2.3. Gelin Alma

Gelinin anne evinden alınıp güveyin evine alınmasıdır.

Günümüzde oğlan tarafı gelini almaya konvoyla giderler. Gelinin bineceği araba ise kurdele ile süslenmektedir. Eskiden gelin atla baba evinden alınırdı. Gelinin bineceği at, çevrenin en gözde atı olurdu. Atın başı kız tarafının hazırladığı şifon ve peşkirlerle süslenirdi. Dokunmuş nakışlı heybe atın üstüne atılırdı. Gelinin ve atın başına ayna takılırdı. Gelinin evinden çeyizler atlara yüklenir, gelin alayı ile birlikte götürülürdü. Gelin alayı, yolda kız evi tarafından hazırlanan çeşitli oyunlar ve zorluklarla karşılaşır. Kız evinden çıkarılırken kızın erkek kardeşi kızı "kuşak" bağlar. Gelin ana babası ve kardeşleriyle vedalaştıktan sonra ana evinden uğurlanır. Bu durum kızın bekarken anne evine son gelişidir. Bu pratikliğe gelin çıkarma' (tıtliğaya) denir. Gelini anne evinden damat çıkarır. (Fotoğraf 12-13)

Gelin çıkarma pratikliğinde gelin ailesiyle vedalaşırken evin avlusunda tıtliğaya 'gelin almaya' davet edilen misafirler; davul, zurna eşliğinde gelmektedir. Kız evinin önünde eğlence ve yöresel oyunlarla halay çekerler. Davetliler kız evine damat ailesiyle beraber konvoy olarak gelirler. Gelin akrabaları ile vedalaşarak anne evinden ayrılır. Gelini alma esnasında yeni evliler mutlu olmaları için, damadın annesi gelinin baba ocağından çatal, kaşık ya da tabak çalar.

"Adana ve çevresinde gelin alma törenlerinde uygulanan adet ve inanmalarda; gelinin beline babası veya erkek kardeşi tarafından bereket ve gayret kuşağı bağlama pratiğinin, Sinop, Yozgat, Kocaeli, Mut, İzmir/Bayındır, Bulgaristan/Varna/Emir köyünde; kız evinden çivi sökerek oğlan evine çakma pratiğinin, Kemaliye, Konya/Seydişehir/Gevrekli'de; mezarlık dolaştırma pratiğinin, Yozgat ve Karaman'da; gelin alayı giderken önüne koç çıkarma pratiğinin, Kars, Suşehri, ve Şebinkarahisar'da da uygulandığını yazılı kaynaklardan öğreniyoruz. Gelin alma törenleri genellikle Pazar günleri yapılmaktadır. Ancak, hafta tatilinden istifade etmek için kimi çevrelerde düğün cumartesi günü de olabilmektedir. Kız ana evinden çıkmadan önce kardeş kuşağı bağlanmaktadır. Kardeşlerin bağlılığın sürmesi veya kızın temiz olmasının ifadesi olarak açıklanan gelin kuşağı, erkek kardeşler tarafından kızın beline bağlanmaktadır.(Başçetinçelik, 2009,281-282)

Kuşak bağlama özellikle gelinin erkek kardeşi tarafından bağlanır. Gelinin erkek kardeşi yoksa gelinin dayısı kuşağı bağlar. Kuşak bağlamanın amacı kızın namusunu evlenene kadar erkek kardeşin koruduğu bağlanan kuşakla damada devretmedir. Kuşak kırmızı olmak zorundadır ve bakireliği simgelemektedir. Çünkü kızlık kan ve kırmızılıkla özdeşleşmiştir.

- Gelini almaya konvoyla gidilir
- Davul zurna ile çeşitli oyunlar ve eğlenceler yapılır.
- Gelinin ailesinden son defa bekar olarak gelişidir.
- Eskiden gelini atla almaya giderler. Köyün en güzel atı süslenerek

2.2.4. Gelin İndirme

Gelin anne evinden alındıktan sonra davetlilerin oluşturduğu konvoyla damat evine gelirler. Gelin oğlan evine getirilince ‘tinzile’ gelin inme parası almadan arabadan inmemektedir. Parayı kayınpeder ya da kaynana vermektedir. İkna olan gelin arabadan iner. Kaynana, gelinin başına arpa, pirinç, bozuk para ve şeker atar, beyazlık, bereket ve zenginlik amaçlanmaktadır. Gelin evine geldiğinde buhurla karşılanır, evin girişinde bardak, tabak ya da şişe kırmaktadır. Gelinin kalp kırmayacağına, evliliğinin dağılmayacağına, gelinin nazardan korunup kötü durumların yok olacağı düşünülmektedir. Gül yaprağı ya da mevsimlik çiçeklerin yapraklarının üzerine yapıştırılan hamur, kapının girişine yapıştırır. Bu pratiklikle gelinin evine bağlı olacağına inanılmaktadır. Gelin evine geçerken kucağına da erkek çocuğu verilir. İlk çocuğun erkek olması istenmektedir. Bu uygulamalardan sonra gelen davetliler düğünün yapılacağı salona gider. Damat, gelin ve sağdıçları yemeğe götürür, yemekten sonra gelin ve damat düğünün olacağı salona gitmektedir.

“Kayınbabanın hediyesi bir deve olurdu. Kaynananın ve damadın erkek kardeşlerinin de birer koyun ve keçiyi indirme olarak vermeleri adettendi.” (Johansen, 2005, 124)

2.2.5. Gerdek Gecesi

Gerdek gecesi, gelinle damadın bir araya geldiği, evlendiği, karı koca olduğu gündür. Gelin ve damat gerdek odasına geçer. Kız tarafından bir çift erkek tarafından bir çift gerdek odasının önünde ya da kaynananın evinde beklerler. Damat gelinle beraber olduktan sonra çarşafı ya da gerdek için hazırlanmış olan özel beyaz bezi sağdıçlara gösterir.

Eğer kan gelmezse kız bakirelik testi için doktora götürür. Bakire yani kız olduğu anlaşıldığında kocasının evine geri gider. Bakire değilse, gelin annesinin evine gönderilir. Toplumda kızın baba ocağına geri gönderilmesi ayıplanmaktadır.

Gerdeğin ertesi günü duvak günüdür. Bu günde duvak mevlidi okunur. "Çarşaf günü", olarak da nitelendirilmektedir. Köylerde duvak günü öğleden önce toplanılır. Konuklara yemek bulgur pilavı, haşlanmış et, kuru fasulye vs ikram edilir. Kasaba ve şehirlerde, öğleden sonra gidilir gelen konuklara ise bisküvi-lokum-pasta ikramı yapılır. Son zamanlarda, özellikle şehir merkezinde, duvak, düğünün üçüncü günü yapılmaktadır.

Affan taraflarında gelin üç gün boyunca süslenip gelinliği giyer, eş dost ve akrabalar üç gün boyunca tebriğe gelirler. Tebriğe gelenlere, pasta, kurabiye, kömbe, börek, katıklı ekmek, ikramda bulunurlar.

"Anadolu'da, gelin alma günü uygulanan davranışlarda kullanılan büyüsel nesnelerden bazıları şunlardır: Buğday, para, şeker, testi, ekmek, maya, Kur'an, ayna, post, kazan-demir, yağ, oğlan çocuğu, su, kendir, kızgın saç, ateş, kaynananın bacak altından geçirme, çivi, cami-mezar-türbe gibi. böylece, bu nesneler yardımıyla uygulanan büyüsel pratikliklerle evlilik garanti altına alınmak istenmektedir." (Santur, 1996, 194-207)

"Konya'da gelin indikten sonra, kaynana arabanın önüne testi fırlatır, yere de bir pösteği serer ve sedire oturur. Gelin kaynananın elini öpmek üzere yürürken pösteğiye basar, ya da zeki bir gelinse pösteğiye kıvrır, koyun gibi olmayacağına işaret eder." (Sural, 1962, 2748-2450)

"Eski Türklerden günümüze kadar, Türk topluluklarında gelinin geldiği gün, başına saçı saçılır. Her devirde bu saçı, topluluğun ürettiği mahsullerden olmuştur. Avcılık devrinde, avın kanı, yağı ve eti, çobanlık devrinde süt, kımız ve hayvanların yağı, çiftçilik devrinde darı, buğday ve çeşitli meyveler saçı olarak kullanılmıştır. Saçı, yabancı bir soya mensup olan gelinin, kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayininin kalıntısıdır." (İnan, 1995, 167)

- Gelin arabadan tinzile 'inme' parası almadan inmez. K8, K31, K33, K35, K41
- Tinzileyi kayın baba verir. K20,
- Gelin indikten sonra kapının eşiğinde testi, tabak, bardak kırar. K36, K38, K5
- Gelin zılgıtlarla indirilir. K8, K14

- Titliğası ‘gelin alma’ yapılan gelinin evinde davul zurna çalınır ve çeşitli eğlenceler ve oyunlar oynanır.K35, K40, K41
- Gelinin kucağına erkek çocuğu verilir. K28, K30, K33
- Gelin ve davetliler üzerine pirinç, para atılır. K37

Düğünde Oynanan Oyunlar ve Müzik

Hatay Arap Alevlerinde çiftetelli ve üçayak denilen halay oynanmaktadır. Çalgı olarak eskiden davul zurna ve darbuka çalınırdı. Kasetçaların ortaya çıkmasıyla; nişan, kına ve düğün kasetçalarlarda seçilen halay ve çiftetelli oyun havasında yapılırdı. Düğünler kız evinde ya da köy meydanında yapılırdı. Günümüzde nişan ve kına kız evinde olmakla birlikte, düğün salonlarında, düğünlerde genellikle salonda yapılır. Günümüz düğünlerinde kullanılan enstrümanlar, ork, orkestra, darbuka, davul ve zurna, dümbelek, saz, gitardır.

SONUÇ: Evlenme ile ilgili olan gelenek ve göreneklerde evlenme yaşına gelmiş kızın ve erkeğin evlenme isteklerini belirtmeleri. Oğlan ailesinin kız görmeye gitmeleri. Kızın beğenilmesi ile isteme olayının olması, isteme pratiklikten sonra söz ya da nişanın yapılması, çeyiz hazırlığı ile düğün hazırlıkları başlanmaktadır. Hazırlıkların bitmesi ile düğün günün belirlenmesi, hazırlanan çeyizin düğüne birkaç gün kala damat evine götürülüp dizilmesi, kınanın yapılması yoğrulması gelin ve damada kınanın yakılması ve kına gününde bekar kız ve erkeklerin oynadığı oyunların olduğu tespit edilmiştir. Düğün gününde kızın anne evinden kuaföre götürülmesi, gelinlikle anne evine gelinlikle getirilip baba ocağından bekar olarak gelin alma ismiyle çıkarılması, kendi evine getirildiği zaman gelinin gelin indirme pratikliğinin olduğu tespit edilmiştir. Ardından düğünün yapılacağı salona gidilmesi, düğünlerin yemekli ya da yemeksiz yapıldığı tesbit edilmiştir. Düğün sonrasında gelinle damadın gerdeğe girmesi, bakireliğin önemi, düğün sonrasındaki günde yapılan pratikliklerin yapıldığı tespit edilmiştir.

ÖLÜM İNANÇ VE UYGULAMALARI

3. ÖLÜM

İnsanlığın yaşadığı ortak olaylardan birisi olan ölüm, geçiş döneminin son evresidir. Bu evrede her toplumda olduğu gibi Hatay Arap Alevilerinde de çeşitli pratiklikler vardır.

İnsanoğlu doğumu ile yeni bir yaşam serüvenine başlar. Doğum olayı bütün toplumlarda sevinç içinde karşılanır. Doğumun ardından düğün ile oluşan toplumsallaşmayla kişi yaşam mücadelesine girmektedir. Ölüm ise bu mücadelede yaşamın bitmesi, sonlanmasıdır. Ölüm bir kayıp olarak nitelendirildiği için ölüm olayından sonra aile bireyleri temelden sarsılmaktadır.

“Geçiş dönemi adetlerinin en hüzünlü olanıdır. Bütün insanların hayatının en acı, fakat en gerçek dramıdır. Yüreklere parçalayan bu hadise karşısında insanlığın tavrı en eski zamanlardan biri değişmemiştir” (Korkmaz, 2015, 29)

Eş, dost ve komşular acıyı hafifletme adına ölü evine çeşitli pratiklerle destek olmaktadır. Ölümün sonucunda yaşanan acı, ızdırap ve oluşan korkunun hafifletilmesi için dini uygulamalara başvurulmaktadır.

“Anadolu inanç coğrafya ve ortamının ağırlığını şüphesiz İslam dinini oluşturmaktadır. Bu durumda, ilgili geleneksel Türk inanç ve uygulamalarının, İslam’ın vermiş olduğu ruhsatlar sayesinde kendine bir yer bulabildiğini söyleyebiliriz. Ölüm ile ilgili deyim ve kavramlar İslamleştirilmiştir. Ruh, ecel, vade, ahiret, cennet, cehennem, defin, sırat köprüsü, Azrail, Münkeri-i Nekir vbi ad ve kavramlar bunlardandır.”

İnsanlar ölüme karşı inanç ve uygulamalarla kendilerini korumaya yönelik ortamlar hazırlamışlardır. Bunlar yeniden dirilme yani reenkarnasyon gibi pratikler ile İslami (ecel, ruh, ahiret, cennet, cehennem, Azrail vb) ifadeler kendini göstermektedir.

“Anadolu’nun inanç coğrafya ortamının ağırlığını İslam dini oluşturmaktadır. İslam’ın vermiş olduğu ruhsatlar sayesinde kendine yer bulmuştur. En azından ölüm ile deyim ve kavramlar İslamleşmiştir. Ruh, ecel, cennet, cehennem, defin sırat köprüsü vb. ad ve kavramlar bulunmaktadır. (Savur, 1999,93)

Ölen kişinin iyi bir yerde olduğu, cennete gittiğine dair düşüncelerin yanında, toplumda reenkarnasyon inancı yaygın olduğundan kişi yeniden başka bir yerde doğarak ailesini, sevdiklerini görmeye gelecek ya da nereden geldiğini daha önceki yaşamında ailesinin kim olduğunu konuşacağına inanılmaktadır. Bu inancın toplumda örnekleri olduğu için toplumda ölüm acısını hafifletmektedir.

3.1. ÖLÜM ÖNCESİ

Toplumda uzun bir yaşamışlıkla edinilen ve kabul gören, bazı inanış, tutum ve davranışlar ölümün habercisi olarak görülmektedir. Ölecek olan kişi veya onun yakınları ölüm hadisesini önceden sezebilmektedir. Bu hal bazen ölecek olan kişinin kendisinde meydana gelirken, bazen de yakınlarınca gerek rüya gerekse çevredeki hayvan ve eşyalardaki değişikliklerde tahminde bulunulabilmektedir. . Bu durumla kişiler bazı hazırlıklara yönelmektedir. *“En eski yazılı Türkçe kaynaklarından edindiğimiz bilgilerle, bugün yaşayan adetlerin genelde aynı olduklarını görmekteyiz”* (Korkmaz, 2015, 29) tüm toplumlarda ölüye gösterilen saygı, ölüm öncesi, anı ve sonrasında olan adetler evrensel bir duruma bürünmüştür.

3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

En gizemli durumlardan biridir ölüm. İnsanoğlu bilinmezliği çeşitli işaretlerle anlamaya çalışarak yorumlamaktadır.

“Adana ve çevresinde ölümü düşündüren belirtilerde; hayvanlarla ilgili inanmalara, rüyalarla ilgili inanmalara, nesne ve doğa ile ilgili inanmalara, hastada görülen psikolojik ve fizyolojik değişimlerle ilgili inanmalara rastlanmıştır.” (Başçetinçelik, 2009, 333)

Ne zaman öleceğini bilemeyen insan, bu sırrı çözmek, en azından bazı tahminler yürütebilmek gayesiyle başta insanların ve hayvanların normal davranışları olmak üzere, hastalık anındaki değişikliklerden, çeşitli meteorolojik olaylardan, rüyadan yola çıkarak ölümü belirttiğine inandığı bazı işaretleri ölümle bağdaştırmıştır. . Bunların bazıları evrensel sayılabilecek kadar yaygın, bir kısmı ise bölgesel niteliklidir.(Çelik,1999, 403)

Yaşama dair, birtakım olaylar, rüyalar, sesler, alışılmışın dışında bir takım sesler ve doğa olayları, hayvanların davranışları gibi durumlar ölümü düşündüren belirtiler ile kişinin yaşadığı psikolojik düşünceler ile fiziksel değişiklikler ölümün habercisi sayılmaktadır.

“Ölüm hadisesinin olacağı, genellikle rüyalarda, ölenin yakınlarına ayan olmaktadır. Bazen ölenin kendisi de başına geleceğini rüyasında görür. Ölenin kendisi ölüm kendisine yakın olduğunda hazırlık yapar.” (Altınkaynak, 2015,154)

- Kötü rüyalar ölümü düşündürür. K5,K6, K9, K36
- Hasta olan kişi halsizleşir, nefes almakta zorlanmaktadır.
- Dolabın gıcırdaması, ölümü çağırıştırır. K12, K20, K21

- Televizyon kapalıyken tuhaf seslerin gelmesi kötü olayların habercisidir. K18, K19, K33

3.1.2. Hayvanlarla İlgili İnanmalar

Hayvanların hal ve davranışları, ötme şekilleri, ölümü düşündüren belirtiler olarak yorumlanmaktadır.

“Türkiye genelindeki inanca göre damda baykuşun ötmesi o evden ölü çıkacağıının habercisidir. Bu inancı Hazar Türklerinde, Çerpinlerde, Uygur ve Kazaklarda da görmekteyiz. Trabzon’da gece ulaması, dişi çakalın bağırması birini öleceğine, sabahleyin kargaların bağırması, birinin başında ötmesi hayrın olmayacağına delalettir. Bulgaristan’ın Kocabalkan köylerinde de kargaların ötmesi ölüm haberi sayılır. (Altun, 2004, 315-316)

“Hayvanların insanlarda bulunmayan kimi yetenekleri, sezisleri, biçimsel özellikleri, uğurlu ya da uğursuz sayılmaları, bu türden inanmaların oluşmasında büyük rol oynar. Bu türden hayvanlar içerisinde, özellikle köpek ve baykuşla ilgili inamalar yaygındır. Köpeğin sadece ulamasıyla değil, uluma biçimi, zamanı ve yönü ile de yaklaşan ölümü haber verdiğine inanılır.” (Başçetinçelik, 2009, 330) “Şalpazarı halk kültüründe(Çelik,1999, 403) ve Tufanbeyli Halk Kültüründe (Savur, 2016, 94). Gelenek aynı zamanda Adana yöresinde görülmektedir. (Başçetinçelik, 2009, 330)

Kuşların ötme yeri, köpeklerin ulaması ile başını gökyüzüne kaldırarak uzun uzun ulaması kötü olayların habercisi olarak nitelendirilir. Köpeğin gece bir eve önüne gelerek uzun uzun ulamasıyla o eve uğursuzluk getireceğine inanılır. Köpek evin önünden uzaklaştırılır. Tavukların horoz gibi ötmesi tavuğun sahibine ölüm getireceğine inanılmaktadır. En kısa sürede tavuk kesilir. Sahibinin başına karşı tavuğun başı feda edilmektedir. Baykuşun evin batısında ya da bacasında ötmesi, ölümün habercisi kabul edilmektedir. Hayvanların hareketlerinde oluşan değişiklikler uzaklaştırılmak için, “Hayır haber, hayır olur inşallah” denilerek kötülüklerin, uğursuzluğun ve ölümün gelmesinin kaçınılacağı inanılmaktadır.

- Baykuşun evin batısında ya da bacasında ötmesi, ölümün habercisi olarak kabul edilmektedir. K1, K2, K3, K4,K5, K6, K7, K48
- Tavuğun horoz gibi uzun uzun ötmesi, bu durum karşısında o tavuk hemen kesilir. Tavuğun sahibinin öleceğine dair haber verdiğine inanılır. K1, K4,K5, K6, K7, K8, K15, K24, K27, K34
- Köpeğin gece uzun uzun ulamasıyla eve uğursuzluk getireceğine inanılır. K32, K44

- Evin önünde ulaması o eve uğursuzluk getirir. K4, K6
- Önünde uladığı evden ölü çıkacağına inanılır. K40
- Köpek bir evin önünde ularsa o evden hemen uzaklaştırılır. *Hayır, haber, hayır olur inşallah* denilerek kötülükler, uğursuzluk ve ölümün gelmesi uzaklaştırılmaktadır. K3, K17
- Köpeklerin hisleri kuvvetlidir. K8, K12, K15
- Köpekler depremin oluşunu bir iki dakika önce hissederler.

3.1.3. Eşyalarla İlgili İnanmalar

Hatay yöresinde eşyalardan çıkan birtakım seslerin uğursuzluk hatta ölüm getireceğine inanılan birtakım inançlar vardır. Evin kapısı ve penceresinin gıcırdaması, uzaklaştırmak için, eşyalar düzeltilir. Beklenmedik bir anda aynanın kırılması, uğursuzluk sayılarak ayna parçaları evden hemen atılır. Bardak yere düşüp kırılmasa uğursuzluk sayılarak uğursuzluğun engellenmesi, uğursuzluktan kaçınmak için bardak özellikle kırılır. Makası ağzı açık bırakma uğursuzluk getirmektedir. Makas hemen kapatılır. Gece ve bayramlarda evin süpürülmesi, evde bulunan çiçekler gürleşip, büyümesi uğursuzluk olarak nitelendirilmektedir. Bu durumda çiçek budanır. Elbiseler kişinin üzerinde iken dikilmesi, uğursuzdur. Elbisenin ters giyilmesi uğursuzluk getirdiği düşünülmektedir. Gece ve bayramlarda evin süpürülmesi, uğursuzluk getirdiği düşünülmektedir.

3.1.4. Rüyalarla İlgili İnanmalar

İnsanoğlu geleceği hep merak etmiştir. Gizemli olan ölümü her daim anlamlandırma gereği duyarak, bazı ipuçlarına yönelme ihtiyacı duymuştur. Gördükleri rüyalar doğrultusunda geleceği anlamlandırmaktadır.

“Her insan rüya görür. Rüya görmek henüz bütün sırlarıyla ortaya serilemeyen beyin fonksiyonlarıdır.” “Rü’yanın uyanıklıkta benzeri, nefsimizden geçen hatıralardır.” İle gerçek yaşam arasında bir bağlantı kurulmaya çalışılmaktadır. Gelecek yaşama dair bir işaret olduğuna inanılmaktadır. Görülen ve “yorumlanan rüyalara baktığımızda, bu rüyaların, insanları uyarmak, ikaz etmek gibi özellikleri olduğunu görüyoruz.” (Altınkaynak, 2015, 25-26-27)

“Tekirdağ’da bir kimse rüyasında canlı bir yılanı ayaklarının altında görürse o insanın en çok bir yıl yaşayacağına; çıplak birini görürse de o insanın öleceğine inanılır. (Artun, 1998, 237)

Evin yıkıldığı, ağacın kesildiğini, (büyük ağaçsa büyük biri, küçük ağaçsa çocuk olan birinin öleceğine inanılır.) düğüne gitme, düğünde oynama, gelinlik giyme, altın takma,

fotoğraf çekirme, diş çekirme, dişin kanaması ya da dişte ağrı olması gibi bunlar herhangi birinin rüyada görülmesiyle ölüm olacağına inanılmaktadır.

- Rüyada ağacın kuruduğunun, yıkılmasının görülmesi ölüme işarettir. K9, K56,
- Rüyada evin yıkılması, ölüm olacağına işarettir. K2, K4,K5, K6, K7, K46
- Rüyada dişin çekildiğinin görülmesi, ölüme işarettir. Acıması durumunda evin bireylerinden, acımazsa uzak olan bir akrabanın tanıdığın öleceğine işarettir. K2, K4,K5, K6, K7, K15
- Ölmüş birinin rüyaya gelip, yaşayanlardan her hangi birini alması, K1, K2, K3, K4,K5, K6, K7, K8
- Rüyada fotoğraf çekirmek
- Rüyada düğün töreni, çalgı, eğlence görülmesi olumsuzluk olarak yorumlanmaktadır. K2, K4,K5, K6, K7
- Gelinlik ya da gelinlik giyme ölümün belirtisi olarak kabul edilmektedir. K2, K4,K5, K6, K7,
- Rüyada, ölmüş birinin gelip evden yemek yemesi, bir şeyler alması ya da bir şeyler vermesi ölümün olacağına yorumlanmaktadır. K2, K4,K5, K6, K7,
- Rüyada arabaya binmek, ölümün habercisidir. K6, K7,
- Rüyada mezarlık görmek ölümün habercisidir. K2, K4,K5, K6, K7, K11
- Rüyada yatak görmek K1, K6, K8, K9, K10,K13K38

Bu inanışlar Hatay yöresinde görüldüğü gibi Anadolu'nun bazı yöreleri ile Adana ilinde de (Savur, 2016, 94), (Başçetinçelik, 2009, 331) görülmektedir.

3.1.5. Hastada Görülen Psikolojik ve Fizyolojik Değişimle İlgili İnanmalar

Toplumda ölümü düşündüren yaygın inanışlardan biri de hasta olan kişide görülen psikolojik ve fizyolojik değişimlerdir. Hasta olan kişi; halden ve iştahdan kesilmesi, renginin solması, nabzın yavaşlarsa o kişide ölümün en kısa zamanda olacağına kanaat getirilir. Kişi duygusallaşarak, vasiyetlerde bulunur. Ölmüş olan akrabalarını sıkça anması ya da uzakta bulunan akrabalarını görme isteği ile helalleşme isteği gibi belirtiler olarak belirtilmiştir.

- Hasta olan kişi ise aniden kalkıp “*kalkmam gerekiyor*” demesi, K6, K7, K13
- Vasiyet yapma isteği, ölümü hissetmesi olarak yorumlanmaktadır. K6, K7,
- Uzaktaki akrabalarını görme isteği yakında ölecek olarak yorumlanmaktadır. K2, K4,K5, K6, K7,

Bu durumun görüldüğü bazı yerler (Aksaray, Sivas, Uşak, Merzifon, Kahramanmaraş, Kırşehir, Kayseri, Afyon, Çorum, Çankırı, Ayaş) (Örnek, 2010, 210)

- Ölmüş akrabalarının adlarının sayıklaması, bölge de ölümün habercisi olarak kabul edilmektedir. K2, K4,K5, K6, K7, k12
- Sık sık ölümden söz etmesi, ölümün habercisidir. K2, K4,K5, K6, K7, K14
- Hastada halsizlik ve yorgunluk olması, K2, K4, K6, K7,
- Hastada durup dururken kaşıntının olması, ölümün habercisi olarak yorumlamaktadır. K6,

“Bazı hallerde ölecek olan kişi veya onun yakınları ölüm hadisesini önceden sezer. Bu hal bazen ölenin kendisinde meydana gelirken, bazen de yakınlarınca hissedilir.” (Altınkaynak, 2015, 154)

Yaşlı ve hasta birinin bedeninin soğuması, gözlerinin donuklaşması, iştahının kesilmesi ya da artması, nefes almakta zorlanma, nabzın yavaşlaması, konuşmakta zorlanması ve bedeninin soğuması ölüm anının belirtileridir. Hastaya son isteği sorulur. İsteği yerine getirilmeye çalışılır. Aksi takdirde günah olarak nitelendirilir. Ani ölümler dışında ölümün belirtisi özellikle yaşlılarda olmaktadır.

“

- Durumunun gittikçe ağırlaşıp, dilinin ağırlaşmasıdır, K2, K4, K5, K6, K7, K14
- Gözlerinin kayması, K1, K2, K3, K4,K5, K6, K7, K8
- Gözlerini açmakta zorlanmasıdır, K2, K4, K5, K6, K7, K13, K15
- Bedeni soğumaya başlaması, K2, K3, K6, K7,
- Nefes alıp vermekte zorlanma, K54
- Konuşmakta zorlanma K16, K33

(Divriği, Çankırı, Uşak, Mersin, Kahramanmaraş, Kayseri, Afyon, Ankara, Sivas) (Örnek, 2000, 211)

- Yüzünün, ellerinin ve ayaklarının, beyazlaşması, sararması, tırnaklarının morarması, K1, K2, K3, K4,K5, K6, K7,

- Bedeni şişmesi. K2, K3, K5, K6, K7, K12

(Aksaray, Sivas, Kayseri, Konya, Kahramanmaraş, Merzifon, Çorum, Niğde, Divriği, Çankırı, Eskişehir) (Örnek, 2000, 211)

- İştahı birdenbire açılması ya da iştahının kesilmesi, K2, K3, K4, K5, K7, K13

(Sivas, Çankırı, Hopa, Rize, Çubuk, Ankara, Divriği, Merzifon, Kahramanmaraş, Konya, Talat) (Örnek, 2000, 211)

- Hatırlamakta zorlanması, K7
- Güçlkle nefes alıp vermesi, K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8
- Dalgınlması, K2
- Ağzından köpük ya da kan gelmesi, , K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8
- İnlemesi sayıklaması ölümün belirtileri olarak görülmektedir, K2, K4, K5

3.1.6. Ölümü Uzaklaştırmak İçin Halkın Aldığı Tedbirler, Uygulanan Pratikler (Kaçınmalar)

Ölümü hatırlatan, pratikliklerin yerine getirilmediğinde ölümü getireceğine inanılmaktadır.

“İnsanın en büyük korkusu ölüm korkusudur.” bu korkuyu aşabilmesi çeşitli tabuları oluşturmuştur. “Tuhaf şeylerin ve izah edilemeyen gösterilerin ilkel kavimlere uyandırdığı korku ile karışık saygın belirtisidir. Bu yüzden tabunun görevi koruyuculuktur.” (Altınkaynak, 2015, 96-97)

Anadolu’nun pek çok yerinde yapılması felaket getiren bazı uygulamalar “Reşadiye’de akşamdan sonra komşuya ağartı (ayran, süt ve ateş) verilmez. Ağartı verilirken içine kömür atılır. Geceleyn tırnak kesilmez. Ölü çıkan evdeki bütün sular dökülür. (Bolulu1956, 1397-1398)

“Kişi gömüldükten sonra cenaze geyiği kesilir. Bu geyik herkese, kemiklerini kırmadan dağıtılır ve kemikleri toplanıp mezara gömülür. Kişi yaşlandığında kendisine geyik derisinden elbise dikmek lazımdır. Evenlerde ölüm konusu pek konuşulmaz.. Hep olumlu düşünmeye çalışırlar.” (Altınkaynak-Niyetbay, 2017, 36)

Mersin’de, cenaze evden çıktıktan sonra arkasından su dökülür, 5-6 adım yürünür. (Yardımcı, 1993, 549,-559)

Bu uyulama Hatay yöresinde ölü evden çıkarıldığı zaman arkasından süpürülür. Bu pratiklik yapılmasıyla ölümün geri gelmeyeceğine inanılmaktadır.

“Diyarbakır’da; ayna, tuz, bıçak, biber, kömür, ateş, siyah renkli eşya, akşam olduktan sonra dışarıya verilmez. (Beysanoğlu, 1974, 7180-7181)

“Yıldızeli, Zara, Boğazlayan, Reşadiye, Siverek, Kastamonu, zile, Durağan, Çubuk, ve Nallıhan’da bir mahallede ölen olduğunda, mahalledeki su dolu kaplar boşaltılır. Yaygın olarak görülen pratiklerden bazıları da; cenazede su ısıtılan kazanın ters çevrilmesi, ölü yıkanırken uyuyanların uyandırılması; mezar dönüşü eve gelirken ölenin yakınlarının ardına bakmadan yürümeleridir.(Örnek, 1979, 212)

Ölenin ardına bakıldığında bekleyeni olacağını ölenin geri gelip aile bireylerinde birini alacağı, arkasından öleceğine inanılmaktadır.

- Ölü yıkandıktan sonra suyun ısıtıldığı kazan ters çevrilmektedir. K6

(Tekirdağ’da da görülür) (Artun, 2010, 189) “Adana ve çevresinde ölümü uzaklaştırmak için uygulanan kaçınımlardan; komşuya süt, yoğurt gibi beyaz yiyeceklerin akşam gün batımından sonra verilmesi uygulamasını Diyarbakır’da; cenaze evinde tütsü yapılma uygulamasını Denizli ve Çalıda’da görüyoruz.” (Başçetinçelik, 2009, 338)

Ölümü uzaklaştırmak ve etkisiz kılmak için ölenin eşyalarını biran önce uzaklaştırmak, ölüyü yıkamak için kullanılan kaplar evden uzaklaştırılır, ya da ziyarete götürülür. Ölü evinden götürüldükten sonra arkasından süpürülmesi, ölü gömüldükten sonra ardına bakmadan yürümek ya da geri gitmemek, eve girmeden önce yüzün yıkanması gibi pratikler yapılmaktadır.

Toplumca kaçınılması gereken davranışların yapılması ölümü, kötülükleri, felaketleri getireceğine inanılmaktadır. Gece evin süpürülmesi, tırnakların kesilmesi, gece taranılması, pazartesi tırnak kesilmesi (tırnağın çift çıkacağına), gece ısıklık çalınması, makasın açık bırakılması, birinin düğmesi ya da sökümü bir yırtığı varsa kişi giyinirken üzerinde dikilmesi. Pazartesi ve Cuma günleri çamaşır yıkanmamaktadır. Hatay Arap Alevilerinde iyi, kutsal, uğurlu gün ile uğursuz sayılan günler vardır. Bunlar ay takviminde 3, 9, 11, 13, 17, 21 gibi günlerde nişan, kına, düğün uğursuz günde yapılırsa yeni ev yeni eşya uğursuz günlerde yapılırsa felaket, mutsuzluk, eşyalarda aksilik çıkacağına uğursuzluk getireceğine inanılır. Bu günler ay hesabına göre hesaplanır. Uğursuz olan günlerde köpekler ular. Hayvanların hal ve hareketlerinde değişiklik olur.

- Ölü evinden dönenler, hiçbir yere uğramadan doğrudan kendi evlerine giderler, eve girmeden önce eşikte ellerini ve yüzlerini yıkarlar. K1, K2, K3, K4,K5, K6, K7, K8
- Ölü yoldan geçerken ayağa kalkılır, Fatıha okunur.

- Açık olan işyerleri kapatılır. İş yeri sahibi dışarı çıkar ölüye Fatiha okur.
- Mezar dönüşü, eve döndüğünde ölenin yakınları arkalarına bakmazlar. K1, K2, K4,K5, K6, K7, K8
- Ölü gömülürken kazma, kürek elden ele verilmemektedir, yere atılıp yerden alınmaktadır. K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8
- Ölüm pazartesi günü gerçekleşirse ölünün ardından birinin daha gideceğine inanılmaktadır. Bundan kaçınılmak için bir can için bir baş verilir. Ölen bayan ise tavuk, erkek ise horoz kesilir. Başları yıkanıp kefene sarılarak ölenin sağ kolunun koltuk altına konulmaktadır. K1, K2, K4,K5, K6, K7, K8
- Ölen kişi yıkanıldıktan sonra yüzü kırmızı ve canlı gibiyse, sevdiği tanıdıklarından bir ya da birkaç kişiyi ardında alacağı, kişilerin öleceğine inanılmaktadır. K1, K2, K4,K5, K6, K7, K8
- Rüyada ölmüş biri görüldüğünde ruhuna fitrat, ekmek, para, horoz kesilerek bulgur pilavı yapıp dağıtılır.
- Pazartesi, Cuma günleri çamaşır yıkanmaz.

3.1.7. Bir hastanın öleceğine kanaat getirilince yapılan İşlemler

Öleceği anlaşılan hastanın başucunda, Yasin süresi okunur. Başı sağ tarafa çevrilir. Çocuklar varsa ortamdan uzaklaştırılır. Alına bilirse helallik istenir. Tüm akrabalar odaya doluşur. Sessizce otururlar. Hasta can çekişirse sevdiği birini görmek istediği düşünülerek, o kişinin fotoğrafı gösterilir. Uzaktaki akrabalara haber verilir.

- Can çekişen kişinin yanında Yasin süresi okunursa, ruhunu rahat teslim eder.
- Azrail (melek) can almaya geleceği için Kuran okunarak karşılanması ve şeytanın ölecek kişinin yanına yaklaşmaması. K1, K2, K3, K4,K5, K6, K7, K8
- Ölüm halindeki hasta yalnız bırakılmamaktadır. Bu Dobruca Türklerinde (Çelik, 1999, 433) görülmektedir
- Öleceğine kanaat getirilen kişinin son nefesini rahat vermesi için yanında sessiz oturulmaktadır. K1, K2, K3, K4,K5, K6, K7, K8
- Uzaktaki akrabalarına çoluk çocuğuna haber verilir.
- Çocuklar odadan çıkarılır.
- Cenaze ihtiyaçları (Kefen, Kamis- özel elbiseli atlet, (zengin ise ipek), çenenin bağlanması için beyaz tül bent, altına konması için bez, pamuk, lif, defne sabunu, kolonya, 3irnil siluk, kayyuka (iğne ve iplik.) foto no: tedarik edilmektedir K1, K2, K3, K4,K5, K6, K7, K8

- Mezar açılıp hazırlanmaktadır. K1, K2, K3, K4,K5, K6, K7, K8

Bu durum Hatay yöresinde olduğu gibi Adana yöresinde görülmektedir. (Başçetinçelik, 2009, 340)

3.2. ÖLÜM ANI

Hastanın öleceğine kanaat getirilmesiyle beraber, yanında bulunanlar, birtakım uygulamalarla dinsel işlemler gerçekleştirirler.

“Kandıra Türkmenlerinde hastanın öleceği anlaşılnca hasta yalnız bırakılmaz, başında Kur’an okunur. Öleceği anlaşılan kişiye “Kelime-i Şahadet” getirtilir. Öleceği anlaşılan kişiye su verilir, su içirtilmezse kuruyan dudakları pamukla ıslatılır.” (Altun, 2004, 189)

Hastaya kelime-i Şahadet getirtilir. dudakları pamukla ıslatılmaktadır. Ağzı kuru gitmemesi için.

“Karakeçili Türkmenlerinde ‘elden ayaktan düşmüşler’ için ‘ Allah kurtardı’ denilir. Bu kişiler için fazla acı duyulmaz. Ölünün çıktığı evdeki bütün sular dökülür. Ağır hastanın öleceği anlaşılsa, evin eşğine Azrail’in kılıcını yıkaması için su konur.(Kalafat, 1999, 35)

Ölüm olayının gerçekleşmesinden sonra sırasıyla yapılan pratiklikler, ölümün duyurulması, ölünün yıkayıp kefenlenmesi, cenaze namazının kılınması ve ölünün gömülmesi ile ilgili uygulamalardır.

3.2.1. Ölüm Olayının Hemen Ardından Yapılan İşlemler

Ölü ruhunu teslim ettikten sonra gözleri kapatılır. Çenesi çekilir tülbentle bağlanır. Sağ el sol elin üstüne gelecek şekilde göbeğinin üstüne konulur. Ayak başparmakları birbirine bağlanır. Üzeri temiz (Şahadetli, aybaşı ya da doğum yapmış kadının dokunmadığı)beyaz çarşafıla örtülür.

- Baş sağ tarafa çevrilir. K44, K49, K50, K54, K5, K7
- Gözleri açık ise gözleri kapatılır. K1, K2, K4,K5, K6,K7,K8 K46, K34, K52, K55,K14
- Ayak başparmakları birbirine bağlanır. K54
- Ölünün çenesi düşmesin diye tülbentle bağlanıp sıkılır, ayakları bağlanır, K1, K2, K4,K5, K6, K8, K48

- Ölünün kıyafetleri bıçak ya da elle yırtılır, K1, K4, K6, K7
- Elleri göğüs hizasına getirilerek sağ el sol elin üzerine gelecek şekilde bağlanır. K1, K2, K4, K5, K36
- Üzerine beyaz temiz çarşaf örtülür, K5, K2,
- Cenaze evden çıktıktan sonra ev süpürülür.
- Cenaze geçerken ya da mezarlıkta iken vücudun herhangi bir yeri kaşınmaz, kaşıyan olursa giydiği kıyafet sıyrılarak yırtılır. K7, K2,
- Ölünün karnı şişmesin diye karnına bıçak konulmaktadır. , K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8
- Ölen kadınsa elleri göğüs hizasına, erkekse sol el bel hizasında birleştirilir. Sağ el de karnın üzerine konulur. K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8

3.2.2. Ölümün Duyurulması

Ölüm olduktan sonra ölüm olayı, ölünün yakınlarının çığlıkları, ağlama ve bağırma ile ölüm çevrede duyurulur. Ölen kişi genç ise yasın boyutu, bağırma, çığlıklar ile daha şiddetli olmaktadır. Dizlere vurulur, saç ve baş yolunarak acı yaşanılmaktadır.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde de görülen acı çektiğinin ifadesi olan ellerini dizlerine vurarak ağlarlar” (Altınkaynak,155,2015)

“İşkif me tuskha iddişna, işkif bidihitttek tahtil tırop”, (Neden bize kıyıp, bizi bırakıyorsun, nasıl toprağın yerin altına seni koyacağım vs) diye bazı ağıtlar söylendiği görülmektedir.

“Odaya her yeni gelen kadın ölünün en yakını ve yaşça en büyük olanının (ailenin temsilcisi durumunda) bulunulmanın boynuna sarılır; ağlar ya da ağlar gibi yapar, başörtüsünün ucuyla gözlerini siler” (Boratav, 1991, 445)

Ölüm olayının duyulmasından hemen sonran komşular, ölü evine gelirler. Acıyı hafifletmek, acıya ortak olmaya çalışırlar. Akraba eş ve dost gelerek ağıtlar yakılır. Ölünün başında ağlayanlar ve ağıt yakanlarda genellikle kadınlardır. Bunlar daha çok ölünün en yakınlarıdır. Bu gelenek çok eskilerden beri süregelmiştir.

“Ölüm duyulunca komşular ölü evinde toplanarak ölenin yakınlarının acılarını paylaşırlar. Ölüm uzaktaki akraba ve yakınlarla duyurulur. Son yıllarda belediye hoparlörüyle duyuruluyor. Camide selası verilir. Eskiden ölümü duyurmak için tellal bağrıtılmış. Ölüm sonrası ölünün ayakkabıları sokak kapısının önüne konur. Bunu görenler evde ölü olduğunu anlar. Ayakkabılar biri alıncaya kadar durur.”(Artun, 1998, 4-28)

Ölüm olayı, yakın akraba ve tanıdıklara telefonla duyurulmaktadır. Belediye hoparlöründen ya da özel ulaklar ile mahalle sakinlerine ölüm olayı duyurulmaktadır. Günümüzde facebook sosyal hesaptan yöreleri temsil eden; Harbiyeliler, Samandağlılar vs gibi gruplarda paylaşılarak ölüm olayı duyurulmaktadır.

Eskiden telefonun ve belediye hoparlörü olmadığı için, komşu köylere ölüm haberi, "3azum" haberci denen kişi tarafından duyurulur. Ölen kimse çevrede saygınlığıyla bilinen birisi ise, cenaze törenine tüm tanıdıklar katılır. Ölenin hasımları da cenaze törenine iştirak etmetedir.

"Ölüm olayı çevreye sela yoluyla duyurulur. Bir evde ağır hasta varsa zaten herkesin kulağı orada olur. Ölüm gerçeği ile karşılaşan ölü yakınları evden eve bağırsıp çağrışırlar ve komşular ölüm haberini duymuş olurlar, uzak akrabalara ölüm telefonla haber verilir. Kaza kalp krizi gibi ani bir ölümden, ölüm haberi alıştırma alıştırma söylenir. Hatta öldü demek yerine 'hastalandı' demek tercih edilir."(Altun 2004)

Ölüm olayı tüm toplumda olduğu gibi yöre toplumunda da zordur. Araştırma esnasında ölüm haberi verilirken bazı ailelerin haberi aldıklarında kalp krizi geçirerek öldükleri görülmüştür. Hamile olan kadınlara ölüm haberi alıştırma alıştırma söylenmektedir. Aksi durumda düşük olayının olduğu görülmüştür. Ölen kişi genç ise aile bireylerine ölüm haberi verilmeden önce sakinleştirici iğne vurularak haber verilir.

"Birtakım dinsel işlemler uygulanmaya başlanılmaktadır. İslami usullere göre yapılan bu işlemler hastanın diğer dünyaya imanlı gidileceğine inanılır. Ölüm olayının gerçekleşmesinden sonra, sırasıyla yapılması gereken işlemler vardır. Bunlar; ölüm olayının duyurulması, ölünün yıkanması, kefenlenmesi, cenaze namazının kılınması ve ölünün gömülmesidir. Bu işlemler sırasında, İslami kurallar yanında, çeşitli adet ve inanmalar da uygulanır."(Başçetinçelik, 2009, 340)

Yörede ölüm olayı olduktan sonra ölü bazı durumlar haricinde bekletilmeden gömülür. Bu durum ölünün çocukları ya da akrabaları, uzakta ise ölünün yakınları gelene kadar morgda bekletilir. Ölen kişi gece ölmüşse sabah gömülmesi için bekletilir.

- Hane halkının bağırsmasıyla ölüm olayı duyurulur.K1, K42
- Eş dost birbirine haber verir.K12,K33
- Sanal hesaptan duyurulur. Facebookdan. K56
- Ölüm olayı kısa bir süre içerisinde kulaktan kulağa bütün köy halkına duyurulur. K48
- Ölüm olayını duyan herkes cenaze evine gelir.K5
- Ortada düşmanlık varsa bile cenazeye gelinir. K1, K4, K6, K7
- Birinci derecede akraba olmayan fakat aile dostu olan kadın ya da erkekler avluda beklerler. K1, K2, K3, K4,K5, K6, K7

- Komşu köylerde bulunan en yakın dost ve akrabalarına ise, ölüm haberi telefonlarda aktarılır. K2, K4,K5, K6,-K7 (Tufanbeyli halkında da bu durum görülmektedir.)
- Komşu köylerde muhtarlık, merkezde ise belediye hoparlörlerinden, bazı yerlerde de camide salası verilerek, kişinin kimliği ve gömüleceği yer ve saat söylenmektedir. "Falan köyden Falanca ölmüştür. Şu saatte kaldırılacaktır" denilerek ölüm olayı ilan edilmiş olur. K2, K4,K5, K6, K7 K8

3.2.3. Ölünün Gözlerinin Açık Olması

Ölünün gözlerinin açık olarak ruhunu teslim etmesi, yakınları tarafından hüznün içinde karşılanır. İnanışlarda ölen kişinin yaşama, sevdiklerine doymadan istediklerini yapamadan diğer dünyaya gittiği düşünülmektedir. ‘Gözü arkada kaldı’, ‘gözleri açık kaldı, Dünyadan doymadı, yapmak istedikleri olup da yapamadığı, uzakta sevdikleri olup da özlem içinde olduğundan dolayı gözlerinin açık bir şekilde diğer dünyaya gittiğine inanılmaktadır. Gözleri açık olarak ölen kişinin gözleri kapatılır; kapatılırken uzakta ve yurtdışında olan yakınlarının (çocukları, hanımı, kardeşleri vs.) isimleri tek tek sayılarak kapatılmaktadır

- Dünyadan doymadığı, K₁
- Yapmak istedikleri olup da yapamadığı K2, K7, K19,K34, K44
- Uzakta sevdikleri olup da özlem içinde olduğu göremediği için gözlerinin kapanmadığına, açık gider. Gözleri açık ise, akrabalarından biri avucuyla ölünün gözünü kapatmaktadır. Ölünün gözlerini kapatırken; uzakta ve yurtdışında bulunan yakınlarının (çocukları, hanımı, kardeşleri vs.) isimleri tek tek sayılarak kapatılır K4, K15

3.2.3. Ölünün Başının Kible ‘ye Çevrilmesi

Kible, Allah’ın evi olduğu için kutsal sayılmaktadır, ölülerin başı Allah’ın evine dönük çevrilmektedir.

- Kible Allah’ın evidir. K5 K1, K4
- Ölülerin başı kibleye dönük çevrilmektedir. K1, K5

3.2.4. Ölünün Bekletilmesi

Ölenin yakınları uzaktaysa yüzünü son defa görmeleri, cenazeye katılmalarını sağlamak ya da ölü akşam öldüyse sabah gömülmesi için ölü bekletilir. Aksi durumda ölü hemen gömülür.

- Ertesi gün ölünün gömülmesi sağlanır.K5, K9, K15 K16, K38, K42, K43, K44, K45
- Ölünün şişmemesi K1, K2, K3, K4,K5, K6, K7, K8, K11
- Kokmaması ve biran önce toprağa kavuşması ve sevdikleri ölünün üzerinde uzun süre feryat figanları, ağlaşmasının engellenmesi, K1, K2, K3, K4,K5, K6, K7, K8
- Ruh gömülene kadar naşın üzerinde bekler. K1, K2, K3, K4, K8, K12, K13
- Toprağın yüzü soğuktur, K6, K7,
- Ölünün üzerine toprak atıldığında yürekteki ateş soğur. K4,K5, K8
- Bütün gece ölünün odasında nöbet tutulmaktadır. Kedi girmemesi için, (kedi ölünün üzerinde geçer ya da ölüyü tırmalarsa uğursuzluk sayılır.) K2, K3
- Ölünün karnına bıçak konur, K3

Bu gelenekten farklı bir durum, “*Van Muradiye’de ölüm gece olmuşsa, ölü camiye götürülür. Sabaha kadar ölü günahlarını affetsin diye Allah’a yalvarırmış. Allah’da evine gelen bu konuğun günahlarını bağışlarmış bu nedenle ölene büyük saygı duyulur. Van/Muradiye/Karahan’da, cuma günü ölüm kutsaldır. Bugün ölenlere meleklerin soru sormayacağına inanılır. Bu nedenle Perşembe günü ölen, akşam gömülmez. Güneş battıktan sonra Cuma günü ölenlerin eriştiği yüceliğe erişsin.*” (Tan, 1965, 3712-3713)

Yörede ölüm olayı pazartesi olmuşsa, ölen kişiyi yıkarlarken, kadın ise tavuk erkek ise horoz kesilir. Başı yıkanır kefenlenir, ölünün sağ koltuk altına konulur. Pazartesi günü olan ölümler de başka ölümlerin olacağına inanılmaktadır.

“*Adana ve çevresinde de ölüm olayından sonra, ölenin yakınlarının cenazeye yetişmeleri ve ölenin yüzünü son bir kez daha görmeleri için cenaze bekletilmektedir. İnanişlara göre cenazenin bekletilmesi iyi değildir, biran önce gömülmesi gerekir, böylece ölenin ruhunun rahat edileceğine inanılır. Ancak, ölüm olayı gece olduysa, sabahın olması beklenir. Akşam olduktan sonra yerin mühürlendiğine inanılır.*” (Başçetinçelik, 2009, 347)

“*Çubuk ve Lalahan’ da kokmasın diye, Ayaş’ta öte dünyaya biran önce gitsin hesap versin diye, Sivas’ta beyni soğumasın, sorgucu meleklerle daha iyi cevap verebilsin diye, Nallıhan’da, çilesi daha fazla sürmesi diye, Kayseri de şişmesin da iye, Balören’de acı*

biran önce unutulsun diye, Kayseri’de biran önce toprağın kavuşsun diye bekletilmez istenmez ve hemen gömülür.” (Örnek, 1979, 48)

“Ölünün bekletilmesi ya evin uygun bir odasında ya camide ya da hastanenin bulunduğu yerlerde morgda olmaktadır. Ölüm olayı kışın olmuşsa, ölünün karnının bıçak veya demirden bir şey konmaktadır. Yazın olan ömürlerde ölü biran önce gömülmeye çalışılmakta, ancak zorunlu durumlarda bekletilecekse, etrafında buzlar konarak bekletilmektedir. Ölü bekletilirken ev halkı sabaha kadar uyumadan nöbetleşe ölünün başını beklemekte, Kur’an okunmakta, ağutlar yakılmaktadır. Ölen kişi erkekse, başını erkekler, kadınsa kadınlar beklemektedir. Bekletme, kimi zaman ölenin yakınlarının gelmesi için bir günden fazla olacaksa, bu durumda cenaze morga götürülmekte ve orada bekletilmektedir.” (Başçetinçelik, 2009, 347)

İnanışa göre ruh bedenden çıktığında naaşın üzerinde gömülene kadar bekler, ölünün rahatlaması için ölünün hemen gömülmesi gerekir. Acı çeken aile bireyleri, ölünün yanından biran olsun ayrılmazlar, aile bireylerinin acı çekmesini engellemek için ölü hemen gömülür.

Ruh bedenden çıktıktan sonra beden şişer. Ölüm akşam olmuşsa ölü sabah gömülür. Cesedin şişmemesi için ölünün karnına bıçak konulmaktadır. Ölü bekletilirken, ölünün kokmasını önlemek için etrafına buz konulur. Günümüzde cenaze morgda bekletilmektedir.

Ölenin çocukları, eş ve dostları uzakta ise bekletilir. Aksi durumda bekletilmeden ölü gömülür.

3.2.5. Ölünün Gömülmeye Hazırlanması

Ölüm olayı gerçekleşikten sonra, ölünün gömülmesi için bazı pratiklikler uygulanmaktadır.

3.2.5.1. Yıkama ve Kefenleme İşleriyle İlgili Gelenekler

Ölü yıkama ve defin işlemleri, İslami kurallara gelenek ve göreneklere göre yapılmaktadır. Ölünün dini kurallar çerçevesinde yıkanması, cenazede kullanılan malzemeler, ölünün gasli, kefenlenmesi, tabuta konması ve cenaze namazının ardından mezara konması şeklinde gerçekleşir.

Ölü bekletilme olayı yoksa ölünün en kısa zamanda gömülmesi sağlanır.

“Ölüm olayından sonra, ölünün yakınları dinsel ve geleneksel bakımından zorunlu olan gömme hazırlıklarına başlanır ve ölen kişi elden geldiğince çabuk gömülür.” (Başçetinçelik, 2009, 348)

Ölü eskiden, evinde yıkanırdı. Mahremiyet açısından ölüler yıkanırken etrafa beyaz çarşaf asılarak kapatılır. Kadınların yıkandığı yere erkekler girmez. Bazı köylerde kadın kocasının ayaklarını yıkamaktadır. Ölü yıkanırken aile dışındaki başka kimse giremez.

Cenazeler günümüzde hastanelerin morgunda ya da belediyenin yaptırdığı, mezarlık kompleksinde yıkanmaktadır. Ölü, ölü yıkayıcısı ya da din hocası tarafından yıkanmaktadır.

Ölü temiz su ile yıkanmaktadır. Yeni doğum yapmış olan ya da aybaşı olan kadınlar suya yaklaşmazlar. Ölüyü yıkamak için hazırlanan suya kimse dokunmamaktadır. Ölüm olayı gerçekleştikten sonra kazanla su kaynatılır. Artan su ayak değmeyen bir yere dökülür. Kazan yıkanarak ters çevrilir.

Bu uygulama; *Zara, Erzurum, Durağan, Eskişehir, Kastamonu, Nallıhan, Ayaş, Ankara, Çubuk, Kırşehir'de (Artun, 2010, 191)* görülmektedir.

Günümüzde ölüler hastanelerde yıkanmaktadır. Sıcak su, şofben ya da güneş enerjisinden temin edilmektedir. Ölü yıkandıktan sonra kutsal sayılan riyhen kokulu bitki ile vücudu ovuşturulur. Üzerine kolonya dökülür. Ölü yıkanırken buhurlanır. "*Buhurun yakıldığında ruhani ve mistik bir koku verdiğinde insanı rahatlattığına inanılmaktadır.*" (Türk, 94-95)

Ölünün yıkanişı ve kefenlenişi sırasında değişik kokulu maddeler yakılıp tütürülür. Cesede ve kefene çeşitli kokular, yağlar ve kutsal sular dökülür. (Artun, 2010, 191) "Kırşehir, Uşak, Erzurum, Çorum, Sivas'ta kokuya şeytan gelmesin. Afyonkarahisar, Boğazlayan'da, gökten kokuya melekler iner. Konya ve Merzifon'da ölü kokusu yok olsun. Hopa ve Rize'de mezarda yılan ve çıyan yavaşmasın." (Artun, 2010, 191)

"Zara, Erzurum, Durağan, Eskişehir, Kastamonu, Nallıhan, Ayaş, Ankara, Çubuk, Kırşehir, de ölü yıkama suyundan artan su dökülür. Boğazlayan'da ölünün ardından çok üzülmemek için, Afyon'da öte dünyada ölüyle buluşmak için, Çorum'da acı soğusun diye, ev halkı artan su ile elini yüzünü yıkar. Uşak, Çankırı, Aksaray, Kayseri, Konya, Boğazlayan'da artan su ile ölenin çamaşırları yıkanır. Uşak'ta hukuk varsa üzerinden sıyrılın diye, artan su ölüye dökülür. Ölünün gerek yıkanişı, gerekse kefenlenişi sırasında değişik kokulu maddeler yakılıp tütürülür, cesede ve kefene çeşitli kokular, yağlar, kutsal sular dökülür. Yakılarak koku çıkarılan maddelerin başında buhur, günlük, kafur, ve ödağacı gelmektedir. Kırşehir, Erzurum, Çorum, Uşak, Sivas'ta kokuya şeytan gelmez diye; Konya ve Merzifon'da ölü kokusu yok olsun diye; Hopa ve Rize'de mezarda, cesede yılan, çıyan yavaşmasın diye bu kokulu maddeler yakılarak tütsü yakılmaktadır. Cesede ve kefene dökülen ve sürülen, kokusu sindirilen maddeler gül suyu, gül hatmi, gül yağı, gül kurusu, kadınlar için kına, hacı yağı, hacı sürmesi, esans, kolonya, zenzem suyu, kafuru, çörek otu, misk, karanfil tozu, kokulu çiçekler ve kokulu yapraklardan oluşmaktadır." (Örnek, 1979, 49-52)"

“Türkmenlerde, ölünün yıkandığı yerde ateş yakılabilir.” (Tacemen, 1995, 609)

Gaziantep’te ölünün yıkanacağı su, bir cami havuzundan getirilir. Yıkama suyundan artan su ile cenaze yakınlarının yüzü yıkanır. Cenazenin yıkanacağı su, mutlaka “ortut” yani bağ çubuğu ısıtılması gerekir. Yıkama işi bittikten sonra yarım kalmış ortut parçaları ve ocak taşları evden dışarıya atılır. Ölünün yıkandığı yerde üç gün ışık yakılır. (Güzelbey, 1975, 7479-7481)

Ölünün üzerindeki elbiseler yırtılarak çıkarılır. Ölünün üzeri diz kapaklarına kadar temiz beyaz çarşaf ile örtülür. Ölüye yıkayacak olan kişi öncelikle ölünün ağzına ve burnuna bir parça pamukla tıkar. Ölüye dökülen ilk su soğuktur. Ölünün ruhunun soğuk su döküldüğü zaman geri gelebilir düşüncesinin yanında, yakınlarının yüreklerindeki ateşi söndürdüğüne inanılmaktadır.

Ölüye soğuk su döküldükten sonra normal su ile yıkanmaktadır. Su totemdir. *“Yaşamın başlangıç noktası sular, insanlar tarafından kutsal kabul edilmiştir. Temizleyici ve arındırıcı rolü ile sular anlatım esasına dayalı metinlerde sıklıkla yer alır.” (Altınkaynak, 2015, 107)*

Ölünün ağzına ve burnuna su değdirilmez. Dudakları temiz bir bez parçasıyla silinir, başı, ayakları, varsa sakalı yıkanır. Vücudunun her tarafına olmak üzere üç defa su dökülmektedir. Ölü önce sol tarafına çevrilerek vücudu yıkanır, yıkanmadık yer bırakılmaz. Havlu ile kurutulan ölü, gömlek denilen özel dikilmiş bezin üzerine yatırılarak gömlek giydirilir. Gömleğin açılma ihtimali olmaması için, dikilir ve ölünün belinden sarılan bez bir kuşakla bağlanır. Kadınlar içinde yıkama ve kefenlenme aynı şekilde yapılır, fakat gömlek kuşağı göğüs hizasından bağlanır. Saçları, gömlek üzerine çıkarılır. Baş beyaz tülbentle, sarılır üzeri bez kuşakla bağlanmaktadır

Ölünün avuçlarına, boynuna, koltuk altlarına ve ayaklarına pamuk konulur. Ölü kefenle sarılmaya başlanır.

Ölü yıkayıcısına iki kişi yardım etmektedir. Ölüye giydirilecek malzemeler “Kefen, ‘kamis’ denen atlet (yaşlılar genellikle atlet denen kamisi ipekten hazırlamaktadır.)

(Fotoğraf, 18) . Fotoğraftaki Kamis ‘gömlek’ önü açık olduğu için erkeğe giydirilir. Bayanların Kamis aynı kesimle olmakla beraber önü kapalıdır. Çenenin bağlanması ve başın sarılması için beyaz tülbent kullanılmaktadır. (Fotoğraf 20) Altına konması için bez, pamuk, lif, sabun (çoğunlukla defne sabunu kullanılır), kolonya, 3irnil siluk, kayyuka (iğne ve iplik.) yakınları tarafından alınmaktadır. Bunlar manifaturacılar da takım şeklinde de satılmaktadır. (Fotoğraf 17)

Yörede ölü yıkandıktan sonra ölüye; gömlek, eteklik ve sargı olarak üç parçadan oluşan kefene sarılır. Kefenlik bezi, yirmi kata yakın ölünün bedenine sarılmaktadır.

Erkeğin donu beyaz (Fotoğraf 19) kanının donu ise çiçeklidir. (Fotoğraf 20)

Beyaz renkte iki tane ‘şemle’ denen tül bent (fotoğraf 20) bir takım havlu (Fotoğraf 21), bir çift çarşaf (fotoğraf 21)

Mezarın içine konulmak için, mezar için dikilmiş yatak ve yastık yapılmaktadır. (Fotoğraf 22) Yatak ve yastık Arap Alevileri toplumunun tamamında görülmektedir.

Ani olan ölümlerde, ölünün kefeni aynı gün yakınları tarafından temin edilmektedir. Yaşlılar kefenlerini ölmeden önce hazırlamaktadır. Amaç kefen parasını kimsenin koymaması, kimseye yük olmamasıdır.

“Kızılcahamam Verimli’de, yaşlıların kefen bezi hazırdır. Gül suyu ile ıslatılmış kefen bezi sandıklarında bekler (Tuğrul, 1973, 6756-6758))

Ölen kişi bekar kız ya da erkek ise, kına yakılır. Erkeğin serçe parmağına, kızın avucuna kına yakılmaktadır. Bazı aileler ölen kızın kefenin altına gelinlik giydirilir.

“Erkek ve kadın kefenlendikten sonra tabutta konulur. Bu durum Dobruca Türklerinde de görülmektedir.” (Çelik, 1999, 437)

Bu uygulamadan farklı olan Tunceli’de “Ölen kişi evlenmemiş erkek ise sağ eline bir elma, sağ elinin serçe parmağına kına yakılır. Pertek’te “evlenmemiş genç kız ise kabrine çeyizle birlikte gömlek, şeker ve kına konur.” (Savur, 2016, 100)

Ölü yıkanıp kefenlendikten sonra evin salonu ya da avlunun ortasına konulur. Ölenin ölenin sağ eli akrabaları, eş ve dostları vedalaşmak için açık bırakılır. Kadınlarda göğüs hizasında, erkeklerde göbek hizasında konulur. Çocukları, torunları, kardeşleri, kuzenleri eş ve dostları ölünün açık bırakılan sağ elini öperler. Ölünün başucunda Kur’an okunur. Defin saati geldiğinde tabutun üzeri temiz bir bez ya da Allah’ın kelamının yazıldığı yeşil bir örtü ile örtülmektedir.

“Tabut hayali bir ağaçtan attır. Cenazenin taşınması esnasında, özellikle uzak yerlere götürülmesinde özellikle tabut kullanılır. Tabut taşınırken yardımcı olmak büyük sevaplardan sayılmaktadır. Tabut hayali at, ağaç at olarak adlandırılır.” (Altınkaynak, 2015, 172)

Cenaze tabut ile taşınır. Tabutun malzemeleri tahta ya da demirdendir. Eskiden tabutlar türbelerden getirilmektedir. Türbelerde demirden yapılmış teneşir ve tabut birlikte konulur. Ölü teneşirde yıkanıp tabuta konmaktadır

- Ölünün eşyaları kefen gömleklik ve dondan oluşur. K30, K36, K37, K42 K51
- Kadının gömleğinin önü kapalıdır. Erkeğin gömlekliği yarıya kadar açıktır. K47, K50, K54
- Son zamanlarda ölümler hastanelerde yıkanmaktadır, belediyenin temin ettiği tabutlarda ölü koyulur. K52, K4, K9

- Erkeği erkek kadını da kadın yıkayıcısı yıkamaktadır. K1, K4, K5, K9, K49
- Ölen kişi şehit, gazi unvanı ise tahta tabutun üzerine Türk bayrağı sarılır. Yörede bu durum askerde şehit olanların yanın da Kore ya da Kıbrıs gazisi unvanını almış kişiler için yapıldığı görülmektedir. Cenazeye askeri yetkililerin katılımının yanı sıra askeri tören düzenlendiği görülmüştür. K36, K53
- Tabutun üzerine kullanılmamış, temiz battaniye örtülmekle K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7
- Tabutun üzerine belediyelerin verdiği üzeri Allah'ın kelimasının yazıldığı yeşil örtü örtülür. K56
- Kadınları kadın, erkekleri erkek yıkayıcılar yıkarlar

3.2.5.2. Cenazenin Taşınması

Tabuta konulan ölü, mezarlığa götürölmek üzere omuzlara alınır. Tabut omuzlara alınmadan önce üç defa kaldırılıp indirilir. Üçüncü kaldırılışında omuzlara alınır. Cenaze sağ elle taşınır. Tabutun üzerindeki örtü; temiz Arabistan battaniyesi denen Arabistan'dan getirilen örtü ile örtölür. Hatay'ın büyükşehir olmasıyla tabutla beraber verilen arapça harfleri yazılan örtü verilmektedir.

İmam, cemaatin ve cenazenin önünde yürür. Cenaze omuzlara alınırken, imam yüksek sesle getirdiği tekbirle ölenin ruhuna Fatiha okur. Ölenin cinsiyetine göre Arapçada kadın ve erkek ayrı ayrı telaffuz edilmektedir. Ölen erkek ise; *"heza ruhil imvaffa..."* Ölen kadın ise *heya ruhil mütfiyyeye* . diye ifade edilmektedir.

Fatiha'yı cenazeye katılan herkes okur. Mezarlık yakınsa ölü omuzlarda, uzaksa cenaze arabasıyla mezarlığa götürölür. Cenaze arabasındaki şoförün yanına imam oturur.

Cenaze mahalleden geçirilirken, dükkânların önünde oturmuş olanlar ayağa kalkar ve Fatiha okur. Dükkânların kepenklerini cenaze geçirilene kadar yarıya indirilir. Ölüye ve ölüme saygı amacı taşımaktadır.

Cenaze örneği Şih Hasan Davut'un cenaze töreninden bir kesit.

<https://www.youtube.com/watch?v=oyUi3BBv-40>

- Cenaze omuzlarda taşınır. K46, K51
- Cenaze, cenaze arabasına konulur. K1, K2 K6, K7 K8
- Cenaze omuzlarda taşınmaktadır. K1, K2, K8
- Cenazenin önünde imam arkasında cemaat bulunur. K43, K46, K48

- Cenazenin geçirildiği yerde herkes saygıda bulunur. K55, K53
- Ayağa kalkar. K47, K55
- İşyerlerinin kepenklerini cenaze geçene kadar yarıya indirirler. K52, K53

3.2.5.3. Mezar Kazmayla İlgili Gelenekler

Kişinin öleceğine karar verildiği durumda ölmeden önce, ya da öldükten hemen sonra eş dost ve akrabaları tarafından mezarı kazılır. Özellikle yaşlılar ölmeden önce de mezarını kazdırıp hazırladıkları görülmektedir. Mezarı aile bireylerinin isteği ile belediyede çalışan işçilere ücret karşılığında kazdırılmaktadır.

Mezarın uzunluğu iki metre, iki yirmi civarında, eni seksen santimdir. Derinliği de bir insan boyu kadar, ya da yüz seksen santimdir. Eskiden kazma kürekle açılırdı. Şimdi ise kepçe ile açılır. Mezar sapma denilen yer de 40 50 cm daha açılmaktadır. Mezarın kazılması, üzerine toprak atılmasını işini erkekler yapmaktadır.

- Mezarı belediyede çalışan işçiler kazar. K50, K52
- Taşlık yerlerde olan mezarları kepçe kazmaktadır. K48, K49, K50
- Mezarın kazılma ebatları vardır. K51, K55

3.2.6. Ölü Mezara İndirilmesi ve Gömülme İşlemi Sırasında Yapılan Dinî İşlemler

3.2.6.1. Cenaze Namazı

Müslüman olan her kadın ve erkeğin cenaze namazı kılınmaktadır. İslami kurallara göre yıkanıp kefenlen ölü tabuta konularak, mezarlıkta bulunan musalla taşı ya da yüksekçe bir yere konulmaktadır. Tabutun önünde duran imam ve hemen arkasında cemaat saf tutar. Dört rekât cenaze namazı kılınır. Cenaze namazının kıldırma şekli cinsiyete göre değişmektedir. Erkek ise Abdullah Allaha ibadet eden âdemoğlu, bayan ise Havanın kızı şeklinde olmaktadır.

Cenaze namazına erkekler katılmaktadır. Cenaze namazı kılınırken kadınlar (özellikle ölünün birinci derece akrabaları) mezarın kazıldığı yere gidip namaz kılınana kadar mezar başında beklerler. (İskenderun ilçesindeki Arap Alevilerindeki kadınlar mezara gitmezler.)

Ağıt yakılır. Ağıtları kadınlar yakar.

*“Sen nasıl burada yatarsın,
senin yenin evin burası, sana burası yakışmaz,*

*hayırlı olsun yeni evin,
ben nasıl seni buraya koyarım, seni nasıl buraya yatırırılar.
Benim yerim burası olmalı ben burada yatmalıyım. Ben öleydim,
senden sonra yaşam çok zor, evini bırakıp burayı mı bizi bırakıp burayı mı seçtin
gibi ağıtlar yakılmaktadır.*

Erkekler cenaze namazından kıldıktan sonra defin için ölüyü mezarın başına getirirler. Bahhur yakılır. Ölü mezara *sapma* denen yere yakınları tarafından indirilmekte, altına son zamanlarda gelenekselleşen yatak ve yastık konulur. (9. fotoğraf) başı kibleye gelecek şekilde yan yatırılır. Ölü'nün ağzına dünyadan doysun, dünyadan alacağı sadece bir avuç toprak konulur. Sapmanın üzerine “*tıstiha*” denen çimentodan yapılmış yatsı taşlar döşenir. Taşların üzerine mezar doluncaya kadar toprak atılır.

Erkekler kürekle mezarın içine toprak dökerler. Kürek elden ele verilmez. Kürek yere atılır. Mezar toprak doldurana kadar bu pratiklik uygulanır. Toprakla dolan mezarın üzeri çiçek ve rihenle¹ donatılır. Bütün bu işlemler erkekler tarafından yapılmaktadır. Bu pratiklik “*Adana bölgesinde olduğu görülmektedir.*” (Başçetinçelik, 2009, 365)

Cenazeye katılan herkes bir avuç toprak alıp mezarın üzerine atar. Toprak atma inancı, gözü toprak doysun, gözü arkada kalsın, insanın alacağı bir avuç topraktır.

Ölü mezara gömüldükten sonra imam mezarın başında durarak, “Tılkin” adı altında. Türkçesi şöyledir: “Ey Abdullah! (cenaze bayan ise Havva’nın kızı) şuan dünyada son, ahrette ilk saatlerin, şimdi yanına iki melek gelecek seni sorguya çekecekler, malını nasıl kazandın, dünyada neler yaptın. Şüphesiz ölüm hak, kıyamet haktır, bunda şüphe yoktur. Dini nasıl uyguladın, dersinki ‘Rabbim Allah, dinim İslam, Kitabım Kur’an-ı Kerim, peygamberim Hz Muhammed sav, kiblem Kabe, kelime-i şhadetin “Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedu enna Muhammeden resulüllah” şahadetini zikret” Kur’an bilenler Tılkinden sonra Kur’an okur. Cenaze namazını şeyh hoca kıldırır.

Evenler’de ölen kişinin cesedinin gömülüğü yüzü doğuya, ayakları yere bakacak şeklindedir.”(Altınkaynak-Niyetbay, 2017, 36)

Şalpazarı, Trabzon ve Dobruca Türklerinde cenaze namazı kılınır. Balıkesir de cenaze namazı kılınmaz.(Çelik, 1999, 439)

“Konya /Ermekenk/Başıayla’da mezarlıkta cemaat, eline birer küçük taş alarak bu taşla “külhüvallah” süresini okur ve mezara atar. (Yıldız, 1968, 4744)

- Cenaze namazına erkekler katılmaktadır. K1, K2, K3, K6, K7, K8, K12, K13,K15
- Cenaze namazı mezarlıkta kılınır.

- Cenaze namazı ayakta kılınır.
- Cenaze namazına kadınlar katılmaz.
- Cenaze namazı musalla taşının üzerine konulur.
- Kadınlar mezarın başında beklerler. K2, K6, K7
- Bazı yerlerde kadınlar mezarlığa gitmezler.
- Cenaze namazının hitabı kılınacak cinsiyete göre değişir. Kadın havva, ademin oğlu, Abdullah (Allah’a ibadet eden)
- Cenaze namazını hoca kıldırır.
- Allah’ın evine doğru ölünün başı çevrilir.
- Ölü şehit ya da genç ise mezarın üzerine Türk bayrağı asılır. K23, K36, K45, K52
- Ölen bayansa mezarına yazma asılır. K47, K48, K49, K55
- Ölünün başı Müslüman olduğu için kibleye çevrilir. K2, K36, K44

3.3. ÖLÜM SONRASI

Ölü gömüldükten sonra, cenaze sahipleri cenaze evine dönerler. Ölünün evinde, ölü gömüldükten sonra yörede olan adet, gelenek ve dini pratiklikler yapılmaktadır. Ölünün diğer dünyada rahat olması ve aile bireylerinin yaşama tekrardan dönmeleri toparlanmaları amaçlanmaktadır.

3.3.1. Cenaze Evi ve Ölü Yemeği

Cenaze gömüldükten sonra ölü sahipleri ile yakınları cenaze evine gelerek, cenaze sahiplerinin acılarına ortak olmaktadır.

“Eski Türklerden günümüze kadar gelen bir gelenekte, ölünün gömüldüğü gün, mezardan dönenlerin ölü evinde yemek yeme pratiğine Adana ve çevresinde rastlamaktayız” (Başçetinçelik, 2009, 371)

“Ölünün evden çıktığı gün Bulgaristan Türklerinde Anadolu’nun kimi yörelerinde evde yağ kokutulur. Bu amaçla, helva pişirilir, helvayı yiyenlerin; hayır duası alınır” (Tacemen, 1995, 615)

Yörede ölüm olduğu günden itibaren her gün yedinci güne kadar, ölünün öldüğü yerde buhur yakılır. Buhurun kutsallığının olduğuna inanılmaktadır.

“Eski Türkler, ölü gömüldükten sonra mezarın sağ tarafına ateş yakıp ölü aşı için kesilen hayvanların kemiklerini yakarlar, ateşe rakı serperler, yemek atarlar, ateş tanrısının

bu rakı ve yemekleri ölüye ulaştıracağına inanırlardı. Sonra mezardan dönenler ölünün çıktığı eve gelir, topluca yemek yer ve rakı içerlerdi. En yakın dost ve akrabalarından birkaçı bu evde üç gün misafir olur, geceleri kimse uyumazdı. Her yemekten önce ateşe yemek ve rakı atarlardı. (İnan, 1995, 185-186)

“İslamiyet öncesi Türk topluluklarında ölünün belirli günlerinde “ölü aşısı” verilmekte “aş töreni” (yoğ töreni) yapılmaktadır. (Başçetinçelik, 2009, 373) Tükmenlerde ,ilk gün mezar kazanlara yemek verilir. (Yalgın, 1993, 31)

Yörede eş ve dostlar ölü evine yedi gün boyunca ölü evine kahvaltı, öğle ve akşam yemeği getirilir. Ölüm olayının yedinci gününde ise ölü evi, ölü için subuğ yapılır.

“Eski Türklerden günümüze kadar gelen bir gelenekle, ölünün gömüldüğü gün, mezardan dönenlerin ölü evinde yemek yeme pratiğine Adana ve çevresinde de rastlıyoruz. ‘kazma-kürek yemeği’ veya “kazma takırtısı” adı verilen bu yemek toplu bir şekilde “ölünün ruhu için” yenilmektedir. Pek çok yöremizde görülen ilk gün ölü evinde helva kavurma uygulaması, bazı çevrelerde görülmektedir. Ölü evinde yenen yemekler, ya komşular tarafından getirilir ya da evde pişirilir. Çoğunlukla uygulanan adet, komşular tarafından ölü evine yemek gönderilmesidir. Ölü evi, acısı olduğu için yemek pişiremez, düşüncesiyle komşular pişirilmiş yemekler göndermektedir. Kimi kesimlerde durumu iyi olan ölü sahibi, koyun veya dana keser. Bununla yemekler yapılır. Genellikle pilav ve hoşaf pişirilmektedir. Her iki durumda da cenazenin kalktığı gün, ölü evinde toplu bir şekilde yemekler yenmektedir. Bunun yanı sıra mezarlıktan gelince evde lokum dağıtılmaktadır. Gelenlere yemekten başka kahve çay gibi ikramlarda bulunmaktadır. Ayrıca, “ölünün gıdası için” düşüncesiyle bir fakire yağ, bulgur, soğan verilmektedir. İslamiyet öncesi adet ve inanmalarda görüldüğü gibi, ölünün ruhuna yemek verilmesi ya da öteki dünyada da tıpkı bu dünyada olduğu gibi yemek yediği düşüncesi, günümüz toplumunda da görülür. İlk gün verilen yemek de diğer belirli günlerde verilen yemek gibi, İslami motiflerle süslenerek ölünün hayrı için verilmektedir. Ölü evinin üç-yedi gün kapısı hiç kapanmamaktadır. Gelen gidenler olmaktadır. Bu arada, ölünün öldüğü odada “yedi gün” ışık yakılmaktadır. Başsağlığı için gelenler ölü evine yemekten başka; tatlı, lokum, bisküvi, çay, şeker, kolonya getirmektedirler. Başsağlığına kimse eli boş gelmemektedir. Böylece, bu yiyecek ve içecekler ölü evine gelen konuklara ikram edilmekte, ev sahibine destek olunmaktadır. Ölü evinde ilk gün, ölünün ruhu ve günahlarının affı için, gece yarısına kadar hocalar eşliğinde Kur’an okunmakta, hatim indirilmekte, tespih çekilmektedir. (Başçetinçelik, 2009, 371-372)

Ölü evinde yedi gün boyunca yemek pişirilmez. Akrabalar, komşular eş dost ölü evine kahvaltı, öğle ve akşam yemeği getirilir. Kahvaltı yumurta, süt, peynir, ekmek, öğle ve akşam yemekleri; tepsi kebabı, lahmacun, kâğıt kebabı, mangalda tavuk, et zerzavat ya da

salatayla, fırında bütün pişmiş tavuk, tepside tavuk but, bulgur pilavı, pirinç pilavı, firik pilavı, kepsa, kabak, patlıcan dolması, yaprak sarması, yoğurt, cacık, buğdaylı yoğurt. Belirli günler yedi, kırk ve bir yıldır. Başka toplumlarda aynı olmakla birlikte elli ikinci günü vardır. Bu günlerde ölenin ruhu hayrı için yemekler verilir. Aş yemeği İslamiyet öncesi toplumlarında da görülmektedir. Yedinci günde ölü sahiplerinin belirlediği bir saatte subuğ denen törenle namaz yapmaktadır. (Evvelden beri ola gelen subuğ şarttır. Cenaze sahipleri fakirse zenginlerden eş ve dosttan para toplanarak yapılmaktadır. Burada dana, koyun vs kesilerek ölü yemeği yapılmaktadır. cenaze sahipleri ölü yemeği olarak aşure (hirise), etli pirinç çorbası, bulgur pilavı, kâğıt kebabı gibi yemekler yapılmaktadır. Yemekler yedinci güne gelen, mezara giden kadın ve erkeklere dağıtılmaktadır.

Ölü evinin yemek yapma amacı; ölüye rahmet okutturma, ölümden sonra yeniden doğduğuna inanılan (reenkarnasyon) ruhun yeniden doğması. Doğduğu yerde rahat etmesi, karşılaşacağı zorluklarda Allah-u Talanın yardımını şefaati üzerinde olacağına inanılmaktadır.

Subuğdan sonra eş-dost ve akrabalar mezarlığa gitmektedir. Mezarlıkta Kuran okumaktadır.

- Ölü evinde yedi gün boyunca yemek pişirmez. K2 K6, K7, K8, K15, K18,
- Ölü evine kahvaltı, öğle yemeği, akşam yemeği getirir. K34, K35, K41, K54
- Yedi gün boyunca Kuran okutulur. K45, K46, K50, K43
- Akrabalar, eş ve dost ölü evine yemek getirir. K1, K2 K6, K7, K9, K10, K11, K12, K13, K14, 15
- Yedinci günde cenaze sahipleri ölü için ölü yemeği yaparlar. K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9,
- Başsağılığına gelen erkekler Kur'an okur. K5, K6, K8, K23,
- Cenaze evine kırk gün boyunca ziyaret edilir. K12, K13, K44
- Kırk güne boyunca Cuma günleri gün ağarmadan mezarlığa gidilir.
- Kırkına kadar tüm yakınlar her Cuma ölü evine giderler. K1, K14, K15
- Ölü evine gelenler "Başınız sağ olsun, K11, K12, K17, K19
- Allah Rahmet Eylesin, mekânı-meskeni cennet olsun. K16, K34, K36
- Dünyada siz sağ olun, kalanlar sağ olsun. K54, K25, K31
- Allah size başka acı vermesin, gibi sözler söylenir. K44, K42, K33

- Ölü evine, lahmacun, kağıt kebabı, tepside et, pilav (bulgur, pirinç, kepsa ve firik) tepside sulu tavuk, ızgara tavuk, yumurta süt, peynir vb K1, K2, K3, K9, K10, K12, K18, K19, K34, 36, 37
- Bazı köylerde beraber son zamanlarda bazı ailelerde yapıldığı görülen ölü yemeğinden sonra hatim indirilir, hatimde lokum dağıtılmaktadır. K7, K26, K22
Ölünün kırkı yapılmaktadır. Seney-i Devriye de yapılmaktadır. K21, K24, K27, K28, K35, K38

3.3.2. Başsağlığı Ziyaretleri

Baş sağlığı ölü gömüldükten yani cenaze merasimi bittikten sonra başlar.

“Köy aşırı yeren taziye gelenler, ölenin komşuları tarafından ağırlandı misafir edilir. Taziye müddeti yas süresi ile sınırlı kalmaz ancak makbul olan cenazenin kırkı çıkmadan yapılandır. Erkekler arasında, taziye gelenler Kur'an'dan ayetler okur veya mesela 'Ahmet ağamı ruhuna el Fatiha' diyerek hem kendi hem de hazır olanlar tarafından, sevabı ölenin ruhuna bağışlanmak üzere 'Fatiha süresi' okunur.” (Altınkaynak, 2015,175)

Cenaze sahipleri taziye ölü evinde, çadır kurulan boş bir alanda, mahallede olan çok amaçlı salonlarda ya da camilerin taziye salonlarında, taziye kabul eder. Taziye gelen eş ve dostlar acıyı paylaşmak ve hafifletmek amacıyla ölü evinin acılarını paylaşırlar. Taziye ziyaretleri öğleden sonra saat bir le beş, iki ile 6 arasında olmaktadır başsağlığı ziyaretleri yapılır. Eskiden sabahtan akşama kadar olmaktadır. Başsağlığında ölünün evinde kuran okunmaktadır.

Kırkına kadar ölü evine gelinmektedir. Kırk gün boyunca her Cuma günü akraba eş ve dostlar, ölü evini ziyaret etmektedir.

Ölünün arkasında cenaze evinde Kur'an'ı Kerim okutmak en yaygın gelenektir. Ölünün her Cuma akşamı evine gelip kendisi için Kur'an'ı Kerim okunup okunmadığına baktığına inanılır. Buna inanan ev sahipleri de ölünün ruhunu memnun etmeye çalışırlar.” (Altun, 2004, 341)

Yörede taziye gelen Kur'an okuyan erkekler, Kur'an okur. Kur'an dan sonra ölenin ruhuna Fatiha okurlar.

- Mezarlıktan sonra taziye ölü evinde devam etmektedir. Taziye öğleden sonra saat ikiden, altıya kadar kabul edilmektedir. K28, K45, K46, K49

- Taziyeler ölü evinin önünde, kadın ve erkekler için kurulan belediyeden temin edilen çadırlarda yapılır. K11, K43
- Yer yoksa cami, çok amaçlı salonlarda yapılmaktadır. K52, K9, K8
- Erkekler, taziye süresince mikrofonla Kuran okumaktadırlar. Kuran'ın her bitiminde ölünün ruhuna Fatiha okumaktadır. K44, K47, K48
- Taziye cenaze evinde olur K1, K2, K7, K8, K11
- Kadınlar ve erkekler ayrı yerde başsağlığında bulunurlar K1, K2 K4, K6, K7 K8, K13
- Erkekler Kuran okur. K1, K4, K7, K8, K20, K23, K28, K31
- Akrabalar kırkına kadar her cuma ölü evini ziyaret eder. K16, K17, K19, K21, K28
- Kadınların bazıları Kur'an okur. K1, K2, K7

3.3.3. Ağıtçıların Görevleri

Yakınlarının yaktıkları ağıttır. Özel olarak ağıtçılar yoktur.

Boratav'ın benzer bir gelenek olduğu tespit edilmiş olduğu görülmektedir. *“Ezgilerle türkülerin de katıldığı “ölüye ağlam” törenlerini sadece kadınlar düzenler ve yürütürler. Bunlar ölünün kız kardeşi, anası, başkaca yakın akrabaları, dostları ve komşularıdır.”(Boratav, 1991, 445)*

Ölenin akrabaları özellikle kadınlar (anne, abla, kardeş, hala ve teyze gibi) ölüye duydukları acı sonucunda ağıt yaktmaktadır. Ağıt özellikle ölüm anında, ölüye taziye yakıldığı görülmektedir. Yaktıkları ağıtlarla cenazeye gelenleri ağlatmak, ölenin değerinin çok olduğu ve çok sevildiğini algılatma amacı vardır.

3.3.3. Yas Tutma Geleneği ve Uygulanması

Yas, tutma sevdiği bir insanı kaybeden bir kişinin toplum içinde yaptığı ya da yapmasından kaçındığı belli pratiklikler uygulanmaktadır.

“Yaslı insan taranma yıkanma (zorunlu haller dışında) traş vb. günlük bakım yapamaz. Bu durumun belirli bir sınırı vardır.” (Altınkaynak, 2015, 198)

Altınkaynak'ın Kayseri' de yapmış olduğu tespitte görülmüştür. *“Kayserili Talas ilçesi, Üçkonak köyünden Adnan Kaya'ya gelin getirmek için aynı ilin develi ilçesine gidildi. Kız evinde, gelin gelecek olan kız, üç sene evvel ölen kardeşinin yasını çektiği için evlerinin önünde eğlence yaptırmadı” (Altınkaynak,198,2015)*

“İnsanın birtakım tepkilerle acısını dile getirdiği görülür. Göktürklerde, ölümün ardından geride kalanların bıçakla, yüzlerini keserek akan kanla birlikte göztaşı

döktüklerini, saçlarını kestiklerini, Kırgız- Kazaklarda dul kadınların saçlarının kesmeleri yas işareti olduğunu, kadınların ağıt söyleyip ağlarken yüzlerini duvara dönüp ters oturduklarını ve elbiselerini ters giydiklerini, çok yaygın bir adet olarak da ölenin atının kuyruğunun kesildiğini, ayrıca Dede Korkut hikâyelerinde de eski Oğuzların yas adetlerinin ayrıntılı bir şekilde anlatıldığını. “... yedi kız kardeşi ak çıkardılar, kara elbiseler giydirdiler” gibi, anlatımlarla yazılı kaynaklarda görürüz.” (İnan, 1995, 176-200)

Siyah ya da koyu renkte kıyafetler giyilir. Yaşam, koşullarının kısıtlaması, eğlencelere; düğün, sünnet ve yemekli davetiyelere gidilmez. Eşarbı kırk gün boyunca takarlar, aile bireyleri erkekler kırk gün tıraş olmazlar. Akraba olan kadınlar yedi günden sonra eşarbı çıkarır. Erkekler yedi gün sonra tıraş olurlar. Televizyon açmazlar, televizyon ve radyo açmazlar. Ölenin yaş durumu, ölüm biçimi ve toplumsal statüsü gibi konulara bağlı olarak ya süresi birkaç hafta, birkaç ay ya da birkaç yıl sürebilmektedir. Bu süre özellikle ölenin annesi, eşi, kız çocukları, halası, teyzesi, yeğenleri gibi yakın akrabaları üzerinde daha fazla etkili olduğu görülür.

Akraba ve komşular, yaşlı olan aileye saygı gösterip, kendi evlerinde yüksek sesle ölü evinn duyacağı yükseklikte müzik dinlemezler, düğün, kına, sünnet gibi tarih verilmiş eğlenceleri ileriki bir tarihe ertelerler.

- Kırk gün boyunca müzik dinlenilmez, K1, K2 K4, K6, K7
- Ölünün birinci derece akrabaları saçlarını taramaz ve boyamazlar. K1, K4, K6,
- Siyah ya da koyu renkte kıyafetler giyer, eşarp takarlar.
- Kına düğün, sünnet, gibi yakın bir tarihte yapılacak olan eğlenceler ertelenir. K1, K2 K4, K6, K7 K8
- Ölünün aile bireyleri bir yıla kadar düğün vb eğlencelere gitmezler. K3, K4, K18, K19
- Ölen kişi gençse yas süresi uzar. K5, K27

3.3.4. Yasın Kalkması

Her çağda ölümün karşısında çaresiz kalan insan, sevdiği birinin ardından acı çekmiş, bu acısını davranışları ve söyledikleri ile belli etmiştir.

“Anadolu’da yas süresi, ölenin yakınlığına, genç ve yaşlı oluşuna, erkek veya kadın oluşuna, kişiliğine, toplumsal yerine, ölüm biçimine göre değişmekte ve üç günden başlayarak yıllarca sürebilmektedir. Anadolu insanının yas giyimin rengi karadır. Çok seyrek olarak da ak giyildiği, elbiselerin ters çevrilip giyildiği olur. Yaslı olmanın bir diğer belirtisi de saçların kesilmesidir. Gaziantep dolaylarında Türkmen ve Baraklarda ölenin yakın akrabası kadınlar saçlarını keserler. Yasın kaldırılmasında, yas giysileri, kara yazmalar çıkarılır al ve ak yazmalar bağlanır, giysiler düzeltilerek düzü giyilir. Şanlıurfa’da ve Erzincan’da, ölümden bir hafta veya on gün sonra komşular ölü evini hamama çağırır. Zara’da komşu kadınlar, yaşlı ailenin evine çağırır, yıkarlar. Merzifon’da ve Kayseri’de ölünün kırkıncı gününden sonra komşular ve akrabalar ölü evini hamama götürürlər. Çorum’da, ölünün kırkıncı gününden sonra, ölü evi “Acımız sönsün” diye hamama gider. Çanlıurfa ve Siverek’de kırk gün sonra ölü evi komşularını hama davet eder. (Örnek, 1979, 81-87)

“Adana ve çevresinde ölenin arkasından yakınlarının yas tutma süresi üç gün, kırk gün elli iki gün veya yıllarca devam etmektedir. Ölen kişinin aile içindeki konumu, genç veya yaşlı oluşuna göre yas süresi de değişmektedir. Çocuğu ölen kadın yıllarca yas tutarken, yaşlı birisinin ölümü durumunda, yas süresi bu kadar uzun olamamaktadır. En sık görülen yas süresi kırk gün ile elli iki gün arasında değişmektedir. Bu süre içerisinde erkekler sakal tıraşı olmamakta, kadınlar “kara yazma” örtmekte ve “kara giysiler” giymektedirler. Bu arada nişan, düğün gibi eğlencelere gidilmemekte, radyo ve televizyonlar açılmamaktadır. Yası olan aileye komşuları da saygı duymakta ve onun acısına ortak olmaktadırlar. Ölenin ardından yas tutmaya yaşlılar daha çok önem verirken, gençler bu durumu fazla umursamaktadır.” (Başçetinçelik, 2009, 387)

Yas tutma süresinin ölenin genç ya da yaşlı olmasıyla değişmektedir. Ölen yaşlı ise yas tutma süresi genç olan kişiye göre daha kısa sürmektedir. Yörede yasın yıllarca sürdüğü de görülmektedir.

Gaziantep’te ölüm olayının ardından erkekler üç gün tıraş olmaz, kadın erkek kırk gün eğlence ve geziye gitmez. (Güzelbey, 1975, 7479-7481)

Yas tutma yaşamın her alanında kendini göstermektedir. Giyim, kuşam hatta yemek yemede yas tutma geleneğinin olduğu görülmektedir. Özel günlerde hazırlanan oruk (Köfte), mangal, dolma gibi yemekler ölü evinde kırk gün hatta bir yıl boyunca pişirilmez mangal da yakılmamaktadır.

Van/Karahan'da erkekler bir ay tıraş olmaz, kadınlar başına kar yazma bağlayarak elbiselerini ters giyerler. Bir ay sonra, "yas kaldırma töreni ile" köyün ileri gelenlerinden birinde elbiseler düzeltilir, kara yazmalar çıkartılır, erkekler tıraş edilir. (Tan, 1965, 3712-3713)

"Erzurum'da üç gün sonunda, ölü sahipleri yakınları tarafından davet edilerek tıraş ettirilir. Kadınlar yıkanır, her birinin başına beyaz tülbent örtülür. Şehirde, ölü sahipleri hamam kiralayarak, yas süresince kendilerine yemek gönderen komşularını "yas hamamına" davet ederler." (Sezen, 1993, 109-111)

Ölünün en yakını olan kadınlar eşarplarını kırk günden sonra çıkarırlar, ikinci derecede olan kadınlar ise yedinci günden sonra eşarplarını çıkarırlar. Bu süre erkekler için sakallarının kesmeleri olarak değişmektedir. Çocukları, abi ve kardeşleri gibi yakın akrabaları kırk günden sonra berbere gidip sakallarını keserler. Kuzen komşu gibi yakınları ise ölümün yedinci gününde berbere gidip sakallarını keserler. Bu durum yas süresinin bittiğini gösterir.

- Kadınlar eşarbını çıkarır, K6, K8, K12, K15
- Erkekler saç ve sakallarını kesmeleri, K1, K8, K31, K36, K44
- Saçları aklaşmış olan kadınların saçlarını boyanmaları yaşlıların ise saçlarına kına yaktıkları, K17, K46,
- Evin etrafına bakım yapılması, K6, K11, K14, K29
- Misafirliklere, gezmelere ve eğlencelere gitmeye başladıkları görülmektedir. K4, K7, K36

3.3.5. Devir ve Iskat işlemi

Hatay Arap Alevilerinde kişi ölmeden önce ettiği yeminler, adanmış olduğu adakları var ise 'tirfiğe' 'borç kaldırma' adı altında kurban kesilir namaz kılınır ve adak yemeğinden dağıtılır.

"Adana ve çevresinde, ölenin yaşarken yerine getiremediği yükümlülükleri, öldükten sonra ölenin yakınları veya mirasçıları tarafından yerine getirilmektedir. (Başçetinçelik, 2009, 383)

Kişi can çekişiyorsa yani ruhunu teslim etmede zorlanıyorsa, yapmadığı adağı olduğu düşünülerek yakınları tarafından kurban kesilip namaz yapılır.

- İnanişâ göre adak yapıldıktan kısa bir süre sonra kişi ruhunu Hakka teslim etmektedir. K35, K37, K44

- Ölü'nün yapmamış olduğu adağı varsa ailesi tarafından yapılır. K42, K15, K16
- Allah'ın huzuruna borcu olmadan çıkması amacıyla yapılır. K24, K51
- Koyun kesilerek namaz yapılmaktadır. K1,K3, K8

3.4. MEZAR

Ebedi istirahat olan mezar, çeşitli inanışlarla yapılır ve önemli günlerde ziyaret edilir. *“Mezarlıklar, gerek köy gerek kasaba ve şehirlerde oturma yerlerinin hemen dışında yer alır. Genellikle yol kenarlarına kurulmuştur. Ülkemizde mezarlıkların çoğu terk edilmiş bir görüntü çizer. Bir kısım ise derli toplu, çiçekli ve süslü bir parkın özenli görünüşündedir. Köy ve kent mezarlıklarının genel görünüşü arasındaki fark, mezarların tipleri, yapımı, taşları ve süslemesi ile kendini gösterir. Büyük kentlerde kubbeli, pahalı, taşlı, mimar elinden çıkma mezarlıklara rastlanır. Mezarların süslemesi için ağaç, çiçek ve belli otlar kullanılır. Mezarların başına ağaç dikmek, bakımlı, ıtlar yetiştirmek daha çok ilçe kentlerde görülür.”*(Örnek, 1979, 65)

Ölü gömüldükten sonra, ölü'nün yedinci, kırkı ya da yılında mezarı yapılır. Mezar genellikle mermer taşından yapılmaktadır. Mezarın her iki ucuna yatsı şeklinde mermer taşı konmaktadır. Baş tarafına ölenin; adı soyadı, doğum ve ölüm tarihi yazılır. Mezarın ortasında çiçek ekilmek için boşluk bırakılır, boşluk toprakla doldurulur. Bazı aileler ve özellikle şeyhlerin, erkeklerin mezarlarının ortası kapalı olur. Kadın mezarının ortası açık olabilmektedir. Bırakılan boşlukta çiçek ekilir.

3.4.1. Mezar Ziyaretleri

Ölü gömüldükten sonra çeşitli zamanlarda mezar ziyareti yapılmaktadır.

“Türk boyları arasında en eski ve köklü inançlardan biri ‘atalar kültü’dür. Eski Türklerde, atanın öldükten sonra ruhunu birtakım üstün güçlerle donanacağı ve bu sayede ailesine yarım edebileceği inancı vardır. Korku ve saygı karışık bir duyguyla ataların ruhlarına kurban sunulur ve mezarları kutsal kabul edilir.” (Başçetinçelik, 2009, 392)

“Adana ve çevresinde, mezar ziyaretleri ölü'nün gömülmesinden sonraki günde başlamak üzere, Perşembe ve Cuma günleri ‘arife günleri’ ve ‘bayramlar’ da yoğun olarak yapılmaktadır. Arife günü, mezarlığa ölenin bahçesinden ‘arife toprağı’ götürülmektedir. Ziyarete mezarın ayakucunda durulduğunda, ölenin ziyarete geleni göreceğı ve sevineceğı düşünülür. Mezar ziyaretlerinde, mezar sulanmakta, kuruyan otlar temizlenmekte, ölü'nün hayrına orada bulunanlara çörek ve şeker dağıtılmakta, ölü'nün ruhu için Kur'an okutulmaktadır.” (Başçetinçelik, 2009, 393)

İlk ziyaret defin gününde sonraki ertesi sabahı ‘hadira’ adlı ziyarettir. Gün aydınlanmadan gidilmektedir Mezar başında Kur’an okunur mezarlık bahhurla tutsülenir. Diğer mezar ziyaretleri ise yedinci gün, kırkına kadar her Cuma, bayram günlerinde şafak sökmeden önce yapılmaktadır. Mezar ziyaretlerine ölünün yakınları eş ve dostları yapar.

- Kuran okuyup güneş doğduğu zaman süreye kadar mezarlıkta kalmaktadırlar. K22, K27, K36,
- Ölünün mezarını ziyaret ederler, mezarı başında ruhuna Fatiha, Kuran biliniyorsa ruhuna Yasin süresi okunulmaktadır. K₁,K25
- Kadınlar ağlar, erkekler Kuran okur. K4, K7 K8
- Mezarın başında Kuran okunmaktadır. K4, K8,k14
- Her Cuma gidilmektedir. K1 K8, K12
- *Bahhur* yakılmaktadır. K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7,K9, K10, K11, K12
- Ölünün ruhuna Fatiha okunur. K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10,
- Mezarlık sulanır riheu ve çiçekler mezara götürölüp toprağa ekilir ve canlı kalması için sulanır. Çiçek toprağa tutunup yeşerirse ölen kişinin amelinin iyi olduğuna kanaat getirilir. K2, K4,K5, K6, K7, K8, K10
- Varsa kuru ot temizlenir. K7

3.4.2. Mezar Taşları ve Yazıları

Mezar taşına ölünün künyesi yazılmaktadır. Mezarın üzerine yazılan yazılardan, ölünün kim olduğü belirtilmektedir. Mezar taşının mezar tarafında isim, soy isim, doğum ve ölüm tarihi, lakabı ve mesleği, Fatiha süresi, mezarın yan tarafların da şiir, ölüye duyulan ve sevgi yazılmaktadır. Mezarlıklarda ölenin toplumdaki unvanı yazıldığı görölmüşür. (Fotoğraf 28) Mezar taşlarının üzerine ölünün fotoğrafı da konulmaktadır. (Fotoğraf 27)

Ölen bebek çocuk ya da anneler için “*sen bir meleksin şuan cennette bizi izliyorsun*” gibi ifadeler yazılır. Ölen babaları için çocuklarının babalarına duyguları yazdığı görölmektedir.

İnsan yaşadıkları güzellikleri

Şiirleri asla unutmaz

Sen bizim yaşadığımız

En güzel şiirsin

Seni asla unutmayacağız. Babam. “Sen çok iyi bir eş, iyi bir baba, iyi bir dedeydin, mekânın cennet olsun, kabrin nurla dolsun, seni asla unutmayacağız.” Gibi yazılar yazılır. (Fotoğraf 25)

“Eski Türk ve Orta Asya, Mezopotamya kültürlerinden kalmadır. Arap-İslam ülkelerinde mezar taşına rastlanmaz. Mezarlara taş dikilmesi İslam coğrafyasında sadece Anadolu’da vardır. Ruhun ölmezliğine inanıldığı için ‘ölüm’ kelimesi yerine ‘dünya değiştirdi’, ‘don değiştirdi’, ‘hakka yürüdü’ gibi terimler kullanılır.

- Mezar taşlarına kişinin adı, soyadı ve künyesi yazılır. K1, K2 K4,K5, K6, K7
- Mezar taşlarına Kurandan kelimeler yazılır. K1, K2
- Ayrılık gibi duyusal sözler yazılır. K5, K26

3.4.3. Mezarla İlgili Gömülmeler ile İlgili İnanışlar

Mezarlıklar ebedi istirahat olmakla birlikte bilinmezlik ile gizem dolu bir sessiz bir yerdir. İnsanlar gece mezarlıklara gitmezler. Ruhların mezarlığın çevresinde dolaştığına mezarlıklara dair çeşitli hikâye ve efsanelerin olduğuna inanılmaktadır. Mezarlığın girişinde genellikle vefat edenlerin yakınları tarafından yaptırılan sebil bulunmaktadır. Mezarlıktan çıkarken el ve yüz yıkanarak ölüne ve sebinin hayratına yaptırana rahmet okunmaktadır. (Fotoğraf 29)

Mezarlığa gelenler mezarlıktan giderken el ve yüzlerini üç defa bu sudan yıkarlar. Eve gitmeden önce el ve yüzün yıkanması ölüm olayının tekrar yaşanmaması ölümden kaçınma amacıyla yapılmaktadır.

23 numaralı fotoğrafta mezarlıklarda yolda yürürken üzerlerine şimşegin çakmasıyla aynı anda ölen nişanlı olan amca çocukları yan yana gömülmüştür. (Fotoğraf 23) Farklı tarihlerde vefat eden karı ve koca yan yana gömülebilir. (Fotoğraf 24) Annesinden üç gün sonra vefat eden engelli kızın annesinin yanına gömüldüğü görülmüştür. (Fotoğraf 26)

“İnsanın sağlığında bedeninde bulunan ve insana hayat gücü veren ruh, ölümünden sonra da sahibinin bir çeşit sembolü olarak yaşamasını sürdürmektedir. Halk kültüründe ruhla ilgili tasarımlar soyutla somut benzetimler arasında değişmektedir. Sivas, Ankara, Derekişla’da, rüya gibi, Merzifon, Eskişehir, Türkmen’de arı gibi, Erzurum, Söğütöz’ünde güvercin gibi, Ankara, Erzurum, Çankırı, Afyon, Sivas, Kayseri ve İçel’de sinek gibi, Afyon/Döğer’de kelebek gibi somut benzetmelerle ruh anlatılır. (Örnek, 1979, 61-64)

Eve arı, ya da güvercin gibi hayvanların gelmesi ruhla eşleştirilir. Ölünün ruhunun geldiği düşünülmektedir. Kaynak kişilerin anlatımında; kaynak kişinin annesi vefat etmiş. Üç gün sonra, gece el ve ayak çekildikten sonra kaynak kişi annesinin odasına girmiş, ağlamaya başlamış. Ağlarken annesinin ruhunun yanına geldiğini ve ona tebessüm ederek onunla konuştuğunu anlatmıştır.

“Türk boyları arasında en eski ve köklü inançlardan biri ‘atalar Kültü’dür. Eski Türklerde, atanın öldükten sonra ruhun birtakım üstün güçlerle donanacağı ve bu sayede ailesine yardım edebileceği inancı vardır. Korku ve saygı karışık bir duyguyla ataların ruhlarına kurbanla sunulur. (Ocak, 1992, 10-14)

Cenazeye katılanlar, mezarlıktan çıkarken geriye bakmazlar geriye de dönmezler. Yörede ölüler mezarlığa gömülmektedir. Mezarların yerleri, mesken yerlerinden uzaktır. Bazı aileler ölülerini evlerinin bahçesinde gömmektedir. Aile mezarlığı olup, aile bireyleri aynı mezarlıkta, yan yana gömülür. Karı koca nişanlıların yan yana gömüldüğü görülmüştür.

- Yörede ölüler mezarlığa gömülmektedir K8, K21, K5, K7
- Ölüler, mesken yerlerinden uzak, mezarlık denilen yerde gömülmektedir. K5, K10, K12,
- Bazı aileler ölülerini evlerinin bahçesinde gömmektedir. K2, K3, K4, K22
- Mezarlıkta aynı ailenin fertleri yan yana gömülmektedir. K1, K3 K8, K10, K12, K15
- Nişanlılar ya da karı koca yan yana gömülür. K2 K4, K5, K6, K7,

3.4.4. Mezarın Herhangi Bir Yerine Ağaç veya Çiçek Ekilmesi

Mezarlara çam ağacı dikilmektedir. Çam ağacı ölümün simgesidir. Mezarlık ya da mezarın başucuna ağaç dikilerek, çiçek ve peygamber kokusu olarak nitelendirilen mersin bitkisi ekilmektedir. Mezarlıklarda selvi, akasya, çam, iğde, kavak ağaçları dikilmektedir. Mezarların üzerine gül, lavanta, zambak, karanfil, menekşe ve sümbül gibi çiçekler ekilmektedir. Mezardaki çiçekler tutarsa kişinin amellerinin iyi olduğu düşünülür.

- Mezarlara mersin dalları konulur. K16
- Ölü rihensiz gömülmez. K1, K2 K4, K5, K6, K7
- Çiçek ekilmektedir K4, K6, K7
- Kırka kadar her cuma çiçekler ve taze rihen konulur. K1, K2 K4, K5, K6, K7 K8, K9, K11, K12,

3.4.5. Mezarlıklarla İlgili İnanmalar

Mezarlıklarda ruhun mezarlığa gelerek sevdiklerini ziyaret ettiği düşünülmektedir. Ölü'nün ruhu mezarlığa geldiğinden dolayı mezarlıklara karşı büyük saygı duyulmaktadır.

“Eski Türkler, olağanüstü güçlere sahip olduğuna inanılan iye ve ruhları memnun etmek, onların yardımını ve rızasını kazanmak amacıyla yiyecek-içecek dağıtırdı. Bunlara ‘saçı’ adı verilmiştir. Saçılar öz itibariyle ‘kansız kurban’ niteliğindedir. İşte mezarların üstüne serpilten arpa, buğday, bulgur gibi yiyeceklerde iyeleri memnun etmek amacını taşır. Kansız kurbanlar sayesinde kara iyeleri memnun ederek mezardan uzaklaştırmak ya da ak iyilerin yardımını kazanmak amacının güdüldüğü söylenebilir. Mezar üzerine arpa ya da buğday serpilmesindeki amaç; mezar başına gelen hayvanların bunları yemesi ve ölüye sevap kazandırmasıdır.” (Artun, 2010, 196)

- Mezarlıklarda ruh hisseder, K₅, K₆
- Mezarın üzerine basılmaz, K₁, K₂ K₃ K₄,K₅, K₆, K₇ K₈
- Mezarlık görüldüğünde Fatıha okunur. K₁, K₂ K₈
- Mezarlıklardaki ağaçlar kesilmez. K₄ K₆, K₇
- Mezarların üzerine basılmaz. K₁₈

3.5. Ölünün, Yaşarken Giydiği Kıyafetler

Ölümün verdiği acıyı hafifletmek amacıyla, ölünün eşyalarını yedinci günden sonra fakirlere dağıtıldığı bazı eşyalarında yakınları tarafından hatıra olma amacıyla saklandığı görülmektedir.

Ölünün üzerindeki bütün kıyafetler yırtılarak çıkarılır. Her gün olmak koşulu ile üç gün boyunca yıkanıp serilmektedir. Yedinci günde yakıldığı görülmektedir. Ölümün insan üzerinde oluşturduğu psikoloji baskıyı, korkuyu ve acıyı hafifletme amacı olduğu belirtilmiştir.

“Birçok yerde ‘soyka’ denilen ölünün giysileri, çamaşırları, yatak çarşafı gibi eşyalar, bağışlanmadan önce arınma işleminden geçirilir. (Boratav, 1984, 200)

Ülkemizde ölünü giyim eşyaları ile ilgili adet ve inanmalardan bazıları şunlardır: Ankara ve Çubuk’da, ölen döner gelir düşüncesiyle giysileri üç gün içinde yıkanır veya üzerine su serpilir. Rize ve Hopa’da ölü evden çıktıktan sonra, bu artık son olsun, diye eskisi yenisi ardından atılır. Haymana’da ölenin giysileri yıkanmak üzere dışarı alınır, yıkandıktan

sona içeri alınır. İçel’de, ölünün temiz ve yeni giysisi salonun üzerine atılır. (Örnek, 1979, 75-76)

Ölüye ait ne varsa, yaşadığında giydiği kıyafetler, yıkanması adettendir. Yıkanıp temizlenmediği zaman diğer dünyada ölünün acı çekeceği düşünülerek kıyafetler ve elbiseleri en kısa zamanda yıkanmaktadır.

“Ölenin geride bıraktığı eşyalarla ilgili olarak birtakım dinsel ve büyüsel pratikler uygulanır. Bunlardan en yaygın olanı ölenin eşyalarının yıkanıp temizlendikten sonra fakirlere dağıtılmasıdır. Birçok yerde soyka denilen ölünün giysileri, çamaşırlar, yatak çarşafı gibi eşyalar, bağışlanmadan önce arınma işine geçirilir.”(Başçetinçelik, 2009, 378)

Ölünün kıyafetler yıkandıktan sonra fakirlere dağıtılmaktadır. Ölü için yapılan her bir hayır, rahmet diletme ölünün diğer yaşamında rahat bir hayatı olacağı düşünülmektedir.

“Ölünün eşyaları ile ilgili işlemlerin oluşmasını temelinde, ölenin geri geleceği korkusuyla ölünün anısını yaşatma isteği görülür. Ölünün giysileri yıkanarak veya su serpererek veya ayazlandırılarak arınma işleminden geçirildikten sonra evden uzaklaştırılır, başkalarına verilir (Örnek, 1979, 75)

İslamiyet öncesi Türk topluluklarında, ölünün eşyalarıyla ilgili çeşitli pratikliklere rastlıyoruz. Bunlardan, Göktürklerin ve Oğuzların defin törenlerinde; ölüye ceket giydirdikleri, kuşağını kuşandırdıkları, yayını yanına koydukları, eline dolu kadeh tutturdıkları, ayrıca servetine göre at kesip etlerini yedikten sonra, atların derilerini ayaklarını ve kuyrukları sırtlara asıp “Bu onun atıdır, bununla cennete gider.” Düşüncesiyle mezarın üzerine koydukları, yazılı kaynaklardan öğrenilmektedir.(İnan, 1995,178-179)

- Fakirlere dağıtılır. K1, K2, K3, K4,K5, K6, K7, K8
- Ölenin eşyaları atılır. K6

3.6. Vasiyetle İlgili Gelenekler

Ölünün vasiyetinin yapılması, farzdır. Yapılmadığı takdirde günah sayılır.

- Vasiyetle ilgili geleneklerde ise, ölünün vasiyetine uyulmak zorundadır. K2 K4,K5, K6, K7K8

3.7. Çocukluk Çağında Ölenler Hakkındaki İnanmalar

Çocuklar saf ve günahsızdır. Bundan dolayı çocuklar, öldüklerinde Allah'ın huzurunda hesap vermeden cennete gitmektedir. Çocukların melek olduğu, reenkarnasyon inancı olduğu için iyi bir ailede doğduğuna inanılmaktadır. Çocuklar saflığın simgesi olduğu için hesap vermeden ruhlarının cennete gittiğini doğduklarında iyi bir ailenin yanına gideceği düşünülmektedir.

- Çocuklar melek olur, K1, K2 K23 K34,K55, K46, K47 K48
- Çocuklar cennet gider, K2 K5, K6, K7, K10, K11

3.8. Ölüm Olayı Hakkındaki İnanmalar

Ölenin ruhu gömüldükten sonra başka bir bedene gireceği düşünülmektedir. Vefat eden kişinin amelleri kötü ise yaşadığı yerden daha kötü bir ailede doğacağı, ameller iyi ise güzel bir yerde iyi bir ailede doğacağına inanılmaktadır. Ölü yedi gün boyunca, bazı ilçelerin inançlarıyla ilk üç gün boyunca ruhunun evin içinde, etrafında dolaştığına inanılır. Yedinci ve kırkinci günlerde ruhun geldiğine inanılır. İnsan öldükten sonra ruhunun serbestçe dolaşp, istediği her yere, anında gittiğine inanılmaktadır. Ruh başka bedene girene kadar ruhun evini ve sevdiklerini ziyaret ettiğine inanılmaktadır. Ölen kişi rüyada görülürse ruhunun rahat olmadığı için evine geldiği düşünülerek en kısa zamanda ruhuna rahmet diletilmesi için koyun kesilip namaz kılındığı gibi ruhuna ekmek, börek dağıtıldığı görülmektedir. Ölü yedi gün boyunca özellikle ilk üç gün ruhunun evinin içinde, etrafında dolaştığına inanılmaktadır. K38, K41, K44, K45

- Yedinci ve kırkinci gün ruhun geldiğine inanılmaktadır. Çünkü ruh serbesttir, başka bedene girene kadar ruhun evini ve sevdiklerini ziyaret ettiğine inanılmaktadır. bu genellikle ölen kişi rüyada görülürse) geldiğine inanılıp en kısa zamanda ruhuna rahmet diletilmesi için; koyun kesilip namaz, ruhuna ekmek, börek dağıtıldığı görülmektedir. K13
- Çocuklar saflığın simgesi olduğu için hesap vermeden ruhlarının cennete gittiğini doğduklarında iyi bir ailenin yanına gittiği düşünülmektedir.

3.9. Ölülerin Adları Geçtiğinde

Ölünün adı her anıldığında ruhuna rahmet okunmaktadır. Ruhu mukaddes olup, mekânının cennet olması açısından dua edilmektedir.

-Allah kaddes ruhu/ruha (Ruhu mukaddes olsun) K1, K2, K13, K14,

Allah i sekno/sekna cenne mekânı cennet olsun.

Allah yicğalo imhal keyis, (iyi bir yerde doğsun.) *Allah yirhamo/yırhama*) Allah rahmet okunur.

- Allah bilir şuan nerede, ne yapıyor denildiği görülmektedir. K6, K12, K13, K15

Yorum

Arap Alevlerinde, neslin devamı olarak nitelendirilen doğum olayı aileye yeni bireyin gelmesi ve ailenin büyümesi olarak görülmektedir. Çalışmamızda, geçiş evrelerinden ilki olan doğumun, toplumdaki gelenekselleşmiş uygulamaların yanında modernlikle yoğrularak şekillendiği tespit edilmiştir. Gebe kalan anne adayları, gebe kaldıktan sonra toplumda saygınlık kazanmaktadır. Kadının evlendikten hemen sonra gebe kalınması istenmektedir. Kadın gebe kalmak için halk hekimleri denilen yaşlıların yanına giderek yapılan pratikler ile çeşitli bitkilerden yapılan karışımlar ve bu karışımların uygulama şekillerinin olduğu saptanmıştır. Toplumda kutsal sayılan türbelere adak adanmaktadır. Şih'lerin yanına gidip büyüsel yazı ve muskalar yazdırılmaktadır.

Anne adayının gebe kaldıktan sonra yapması ve kaçınması gereken davranışlar olduğu görülmüştür, değişen vücudun şeklinden, anne adayının yediği yiyeceklerden, bebeğin cinsiyetinin tespit edilerek yorum yapıldığını saptanmıştır. Sağ kasığın ağrması erkek çocuğu, sol kasığın ağrması kız çocuğun olacağına inanılmaktadır. Gebe kadının canı hangi yemeği isterse, o yemeği bulmak için aile bireyleri seferber olurlar. Hamile kadının aşerdiği yemeği yiyememesi, günah sayılarak bebek ve anneye zarar geleceği, gebenin bir yerini kaşırsa, çocuğun vücudunda kaşıdığı yerde yemek lekesi oluşacağına inanılmaktadır.

Doğum sırasında, doğumu kolaylaştıracak, annenin bu zor ve acılı süreci hafifletebilmek için yapılan pratikler, doğuma hazırlık, bebeğin sorunsuz doğması, yaşaması ve sağlıklı gelişmesi için toplumun aldığı önlemlerin olduğu görülmüştür. Doğum sonrasında loğusanın bakımı ve beslenmesi için özen gösterilmiştir. Annenin sütünün gelmesi için, anneye sağlıklı yemekler yedirilmektedir. Anne ve bebeğin kırkına kadar bazı tehlikelere açık olduğu düşünülmektedir. Bu süreçte 'kâbus, kırk basması ya da kırk karışması' ile adlandırılan kötü güçlerin anne ve bebek üzerindeki etkisini azaltmak için anne ve bebeğinin yattığı yatağın başına demir, iğne, makas, himeyli denilen büyüsel nitelik özelliği olduğu düşünülen muska asıldığı görülmüştür. Bebeğin ilk dişinin çıktığında yedi kuru baklagillerin yedi eve dağıtılması, üst diş ile alt dişe ait bazı inanışlarla ilgili bazı pratiklerin yapıldığı görülmektedir. İlk saç kesiminde berber bahşiş verilmesi, adaklı çocuğu saç kesiliyorsa çocuğun başında yedi yıl boyunca buklenin bırakıldığı görülmüştür. Adaklı değilse bebeklerin saçlarının 14 Nisan'dan sonra kestirildiği görülmüştür. Saçın nisan ayında kesilmesi nisan yağmuruyla saçın güçlendiği belirtilmiştir. İlk tırnak kesiminde çocuğun

hırsız olmaması için çocuğun tırnakları kırk gün ya da üç ay sonra kesilmektedir. Bazı aileler çocuğun tırnakları kendiliğinden düşmesi için tırnaklarını kesmedikleri görülmüştür. Köklü bir geçmişe sahip Hatay Arap Alevi'lerinde çeşitli kültürlerle iç içe yaşayan toplumun diğer kültürlerle etkileşimi olduğu görülmüştür.

Evlenme ile ilgili olan gelenek ve göreneklerde evlenme yaşına gelmiş kızın ve erkeğin evlenme isteklerini belirtmeleri. Oğlan ailesinin kız görmeye gitmeleri. Kızın beğenilmesi ile isteme olayının olması, isteme pratiklikten sonra söz ya da nişanın yapılması, çeyiz hazırlığı ile düğün hazırlıkları başlanmaktadır. Hazırlıkların bitmesi ile düğün günün belirlenmesi, hazırlanan çeyizin düğüne birkaç gün kala damat evine götürülüp dizilmesi, kınanın yapılması yoğrulması gelin ve damada kınanın yakılması ve kına gününde bekar kız ve erkeklerin oynadığı oyunların olduğu tespit edilmiştir. Düğün gününde kızın anne evinden kuaföre götürülmesi, gelinlikle anne evine gelinlikle getirilip baba ocağından bekar olarak gelin alma ismiyle çıkarılması, kendi evine getirildiği zaman gelinin gelin indirme pratikliğinin olduğu tespit edilmiştir. Ardından düğünün yapılacağı salona gidilmesi, düğünlerin yemekli ya da yemeksiz yapıldığı tesbit edilmiştir. Düğün sonrasında gelinle damadın gerdeğe girmesi, bakireliğin önemi, düğün sonrasındaki günde yapılan pratikliklerin yapıldığı tespit edilmiştir.

Geçiş döneminin son evresi olan ölüm, evrensel bir nitelik taşır. Hatay Arap Alevileri ve çevresinde ölüm olayında bir dizi uygulamalar yapılmaktadır. Ölüm olayı öncesinde hasta olan ruhsal ve fiziksel değişimleri, ailede görülen rüyalar ile birtakım nesne ve hayvanların hal ve hareketlerinin yorumlanması ile ölümü çağrıştırdığı düşünülmektedir. Hastanın öleceği anlaşılmasıyla, çevresinde bulunanlar hastanın yanına gelir, hasta olan kişiden helallik istenilir. Uzakta bulunan aile bireylerine haber verilir. Yapacağı vasiyetin yerine getirilmesi için hasta olan kişinin vasiyeti dikkatle dinlenir. Ölüm olayının gerçekleşmesinden sonra, eş dost ve akrabaya haber verilerek, ölü İslami usullerle yıkanarak, kefenlenmektedir. Bu uygulamalar yapılırken kutsal kabul edilen riyhen yaprağı ile su serpilir ve buhur yakılır. Ölüm olayının tekrar yaşanmaması için mezarlıktan çıktıktan sonra geriye dönülmemektedir. Ölü evden mezarlığa götürüldükten sonra ardından süpürülmesi, cenaze geçerken uyuyan varsa uyandırılması. Cenaze mahalleden geçirilirken, yol üzerinde bulunan iş yerlerinin kepenkleri yarıya indirmeleri, oturan varsa ayağa kalkılması gibi pratikliklerin yapıldığı tesbit edilmiştir. Cenaze mezarlığa konduktan sonra ölünün gözleri geride kalmaması için ağzının yanına bir avuç toprak konulmaktadır. Mezarlıktan eve

dönüldüğünde eve girmeden önce el ve yüzün yıkanması gibi birçok kaçınma ve uygulama geleneği olduğu görülmüştür. Ölünün ailesinde büyük bir sarsıntı oluşturan ölüm, eş, dost ve akrabaların eve gelip taziyede bulunup, Kuran okumasıyla, ölüm olayı acısının dindirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ölü evinde yedi gün boyunca yemek pişirilmemesi, bu süre zarfına eş, dost akraba ve komşular ölü evine yedi gün boyunca kahvaltı, öğle yemeği ve akşam yemeği getirdiği görülmüştür. Ölüm olayından sonra ölü evi yedinci ve kırkıncı günde yemek vermektedir. Bu duruma ‘subuğ’ yedinci günü, kırkıncı günü denmektedir. Verilen bu yemek ile ölüye rahmet okutmak, ölünün defin işlemlerinde yardımcı olanlardan helallik alma ve ölünün diğer dünyaya gitmesini kolaylaştırma amaçlanmaktadır.

Ölenin geride bıraktığı kişisel eşyaları ve giysileri dağıtılmaktadır. Değerli olan eşyaları altın para gayrimenkul vs ise eşi çocukları tarafından birbirlerine paylaşılır.

Cenazeyi yıkayana para verilmesi, ölünün eşyalarının fakirlere dağıtılması, ölünün ruhuna hayır yapılması, ölünün ruhuna rahmet okunması, bütün bunlar ölünün diğer dünyadaki yaşamında kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

Ölenin vasiyeti dikkatle dinlenilerek, vasiyetin yapılması zorunlu olarak görülerek vasiyet biran önce yapılır.

Yapılan bu derleme sonucunda, Hatay Arap Alevilerinde geçiş dönemlerinde uygulanan pratiklerin işlevleri ve inançları doğrultusunda bir sıralama ile halk bilimsel yaklaşımla incelenerek bir düzen çerçevesinde sınıflandırılmıştır. Çalışmada sınıflandırılan konuların sonunda İslamiyet öncesi Türk kültürü ile İslami kültürü ile Batı kültürünü sentezlemeye çalıştık. Çalışma esnasın irdelenen yazılı kaynaklardaki örneklerle diğer yöre kültürlerinin geçiş dönemleri ile benzerlikler ve farklılıkların olduğu saptanmıştır.

KAYNAKÇA

a. Yazılı Kaynaklar:

- ACIPAYAMLI Orhan, **Türkiye’ Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü**, Ankara,1974
- AKYÜZ Hayri, **Şebinkarahisar Köylerinde Düğün ve Evlenme**, İstanbul, 1957
- ALTINKAYNAK Erdoğan. **Meydancık Beldesi Gürcülerinde Geçiş Dönemlerinden “Doğum”, ...**2016
- ALTINKAYNAK Erdoğan. **Ağtlar (Pınarbaşı- Sarız-Tomarza Avşarları)**, Ankara, 2015
- ALTINKAYNAK Erdoğan. **Anlatım Esasına Dayalı Metinler ve Din**, Ankara, 2015
- ALTINKAYNAK Erdoğan- NİYETBAY Ülpetaş, **Evenler ve Onların Kültürleri, Karadeniz Dergisi**, sayı 33,Ankara, 2017,
- ALTUN Işıl, **Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm**, Kocaeli, 2004
- ARSEVEN Veysel, **Kırşehir’de Evlenme ve Düğün Adetleri**, İstanbul, 1955
- ARTAN Gündüz, **Tire’de Çocuklarla İlgili İnanışlar**, İstanbul, 1993
- ARTUN Erman, **Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve görenekleri, 1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri 25-26 Nisan 1994 Antalya KB Seminer Kongre Bildirileri**, Ankara, 1996
- ARTUN Erman, **Halk Kültürü Araştırmaları**, İstanbul, 2008
- ARTUN Erman, **Türk Halk Bilim**, İstanbul, 2010
- AYDINOĞLU Gülali, **Posaf’ta evlenme ve Sünnet Düğünü Gelenekleri**, İstanbul, 1972
- AYDINOĞLU Gülali, **Posof Düğün Adetleri**, İstanbul, 1968
- AYALDI Kemal, **Turgutlu’da Diş Buğdayı**, İstanbul, 1967
- AYTAR Selçuk, **Halk İnanmalarında Süpürge**, İstanbul, İstanbul
- BALABAN Ali Rıza, **Verimli Köyünde Ölüm**, 1973, İstanbul
- BASRİ Hasan, **Çarşamba ve Terme’de Adlarla İlgili Gelenek ve İnançlar**, İstanbul, 1960
- BAŞÇETİNÇELİK Ayşe, **Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm**, 1998; Adana, 2009
- BELLİ Şemsi, **Arapgir Düğünü**, İstanbul, 1973
- BEYSANOĞLU Şevket, **Diyanbakır’da Bazı Gelenek ve İnanışlar**, İstanbul, 1974
- BİNLER Mehmet Ziya, **Dünden Bugüne Türk Düğünleri, (Önsöz)V** Ankara, 2015

BOLULU Osman, **Reşadiye’de İnançlar**, İstanbul, 1956

BORATAV, Pertev Naili, **100 Soruda Türk Folkloru**, İstanbul, 1984

BORATAV, Pertev Naili. **Folklor ve Edebiyat 2**, İstanbul- 1991

ÇAĞIMLAR Zekiye, **Adana Yöresi Yatır-Ziyaret ve Ocaklarla Bunlara Bağlı Anlatılan Efsaneler**, Adana, 1995

ÇELİK, Ali. **Trabzon-Şalpazarı Çepni Kültürü**, Trabzon, Aralık 1999

ÇELİK Ali, **Trabzon Baku Mery, Kızıl-Orda Gagauz Düğünlerinde Gelin-Güvey Motifi, 3. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongre Bildirileri**, Ankara, 1996

DELANEY Carol (Çevirenler: Selda Somuncuoğlu- Aksu Bora) **Tohum ve Toprak, Türk Toplumunda Cinsiyet ve Kozmoloji**, İstanbul, 2001

DURUCAN Muhsin, **Senirkent’te Nişan Gelenekleri**, İstanbul, 1979

ERÖZ Mehmet, **Yörükler**, İstanbul, 1991

GÜLBEN Zerrin, **Ergani’de Düğün**, İstanbul, 1964

GÜVENÇ Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, Ankara, 1999

GÜZELBEY Cahit, **Gaziantep’te Ölüm Adetleri**, İstanbul, 1975

İNAN Abdulkadir, **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, Ankara, 1995

JOHANSEN Ulla (Çeviren: POYRAZ Mualla), **50 Yıl Önce Türkiye’de Yörüklerin Yayla Hayatı**, Ankara, 2005

KALAFAT Yaşar, **Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri**, Ankara, 1990

KIRASLAN Eshabil, **Kırtıl (Korucuk) Köyünde Diş Bulguru Sanıkası**, İstanbul,

1978

KORKMAZ, Ramazan. **Çıldır Folklor ve Edebiyat Etnografyası**, Ankara, 2015

ERİŞ Metin-ÇORUH Haydar, **81 İlde Kültür ve Şehri HATAY**, İstanbul, 2015

OCAK Ahmet Yaşar, **Menakıbnameler VII**. Ankara, 1992

ÖRNEK, Sedat Veyis **Türk Halkbilimi**, Ankara, 1995

ÖRNEK, Sedat Veyis. **Türk Halk Bilimi**, Ankara, 2000

- ÖRNEK Sedat Veyis, **Anadolu Folklorunda Ölüm**, Ankara, 1995-1979
- ÖZDER Adil, **Doğum Çocuk Üstüne Gelenekler İnançlar**, İstanbul, 1967
- ÖZDEMİR Halit, **Artvin' de Düğün Adetleri (Kız Göçürme, Oğlan Everme)** İstanbul, 1985
- ÖZDEMİR Sefer, **Hatay'da Evlenme İsteği ve Dünür**, İstanbul, 1968
- ÖZTELLİ Cahit, **Baş Toprak Savurmak ve Yas Ölü gelenekleri**, İstanbul, 1959
- ÖZTELLİ Cahit, **Zile'de Doğum ve Adetleri**, İstanbul, 1951,
- ÖZTELLİ Cahit, **Zile'de Doğum Adetleri**, İstanbul, 1952
- ÖZTELLİ Cahit, **Zile'de Doğum Adetleri**, İstanbul, 1953
- SANTUR Meltem, **İç Anadolu Bölgesinde Kız Evinden Oğlan Evine Getirilmesi Sırasında Uygulanan Gelenekler, 3. Milletler Arası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongre Bildirileri**, Ankara, 1996
- SARAÇOĞLU Erdoğan, **Kıbrıs'ta Dünürçülük ve Kına Gecesi Manileri 2. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri**, Eskişehir, 1987
- SAYGI Osman, **Kızılcahamam Folkloru**, İstanbul, 1965
- SAVUR, Suat. **Tufanbeyli Halk Kültürü Araştırması**, Adana, 2016
- SEZEN Lütfi, **Erzurum Şehir Folkloru, (Basılmamış Doktora Tezi)**, Erzurum, 1993
- SURAL Mahmut, **Konya'da Eski Düğünler**, İstanbul, 1961
- TACEMEN Ahmet, **Bulgaristan Türkleri İnanışları veya Türk Kimliği**, Ankara, 1995
- TAHSİN Hasan, **Samsun'da Adlarla İlgili İnanmalar**, İstanbul, 1969
- TAN Nail Kaya, **Karahan'da Ölü Gömme ve Yas Tutma**, İstanbul, 1965
- TEZCAN Mahmut, **Çocuk Nişanlılığı (Afyon Çayırbağ Köyü Örneği) Türk Halk Kültürü Araştırmaları**, Ankara, 1998
- TİPİ Mehmet Ali, **Konya'nın Bozkır İlçesinde Kız İsteme, Nişan ve Düğün**, İstanbul, 1960

TUĞRUL Mehmet, **Mahmutgazi Köyünde Ölümle ilgili Gelenek ve İnanışlar**, İstanbul, 1073

TÜRK DİL KURUMU, **Türkçe Sözlük**, Ankara, 1998

TÜRK Hüseyin. **Kültürlerin Bin Yıllık Hoşgörüsü-Evliyalar Diyarı Hatay**, Adana, 2009

ÜLKÜTAŞIR Şakir, **Anadolu'da Doğum Adetleri**, İstanbul, 1962

YALGIN Ali Rıza, **Cenupta Türkmen Oymakları 1**, Ankara, 1993

YARDIMCI Mehmet, **Çukurova'da Ölümle İlgili İnanışlar-Uygulamalar ve İskenderun Mezar Taşlarının Dili**, Adana, 1993

YETİŞEN Rıza, **Yakapınar'da Gelin Düğünü**, İstanbul, 1978

YILDIZ Mehbuse, **Ermenek Başyayla Kasabasında Ölüm ve Cenaze Törenleri**, İstanbul, 1968

YILMAZ Halil, **Lüleburgaz ve Çevresinde Düğün Törenleri**, İstanbul, 1972

b. Sözlü Kaynaklar:

Aşağıdaki sözlü kaynaklarda; kaynak kişinin; adı, soyadı, yaşı, öğrenim durumu, mesleği ve oturduğu yer olarak sırayla verilmiştir:

1. Adı Soyadı: Vehibe OCAK

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

2. Adı Soyadı: Selma GÜVEN

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

3. Adı Soyadı: Elmas Gül

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

4. Adı Soyadı: Hatice DEMİR

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

5. Adı Soyadı: Katife KARYELİOĞLU

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

6. Adı Soyadı: Nazmiye SAKALLI

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

7. Adı Soyadı: Necva AKGÖL

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

8. Adı Soyadı: Sunay KIRAN

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

9. Adı Soyadı: Fevziye ASLANHAN

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

10. Adı Soyadı: Gül ATAR

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

11. Adı Soyadı: Mercan SAĞLAM

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

12. Adı Soyadı: Hasibe ZAN

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri

13. Adı Soyadı: Necla AYDINLIOĞLU

Yaşı:

Mesleği:

Öğrenim Durumu:

İkamet Yeri:

14. Adı Soyadı: Zahide AKGÖL

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

15. Adı Soyadı: Hasibe Yolcu

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

16. Adı Soyadı: Emine GÜZELMANSUR

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

17. Adı Soyadı: Rağibe GÜLBAHAR

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

18. Adı Soyadı: Hayat ZUBAROĞLU

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

19. Adı Soyadı: Semire ŞAHUTOĞLU

Yaşı:

Öğrenim durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

20. Adı Soyadı: Naime BATMAN

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

21. Adı Soyadı: Esmeray GÜL BATMACA

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

22. Adı Soyadı: Gülşen DERSE

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

23. Adı Soyadı: Ceylan ALKAYA

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

24. Adı Soyadı: Able OCAK

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

25. Adı Soyadı: Selva KEREY

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

26. Adı Soyadı: Nida DURAN

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

27. Adı Soyadı: Ceylan CAN

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

28. Adı Soyadı: Sevtap ŞAHUTOĞLU

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

29. Adı Soyadı: Süheyla MENGÜLLÜOĞLU

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

30. Adı Soyadı: Gülşen HARBALIOĞLU

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

31. Adı Soyadı: Fevziye URHAN

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

32. Adı Soyadı: MEDİHA NURAYDİN

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

33. Adı Soyadı: HAMİDE MANSUROĞLU

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

34. Adı Soyadı: Cemile DUMAN

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

35. Adı Soyadı: Meryem AKGÖL

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

36. Adı Soyadı: Hüseyin HURMA

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

37. Adı Soyadı: Rebia SÖNMEZ

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

38. Adı Soyadı: Zehra AÇIKALIN

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

39. Adı Soyadı: Nesiba GÜLBAHAR

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

40. Adı Soyadı: Veliye MİRİOĞLU

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

41. Adı Soyadı: Süheyla YILMAZ

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

42. Adı Soyadı: Nedima HOCA

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

43. Adı Soyadı: Seher ELMAS

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

44. Adı Soyadı: Zihir AKGÖL

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

45. Adı Soyadı: Ganime ESKİOCAK

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

46. Adı Soyadı: Sevim YERAL

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

47. Adı Soyadı: Ali GÜLBOL

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

48. Adı Soyadı: Ahmet OCAK

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

49. Adı Soyadı: Hasan BAYRAKTAR

Yaşı:

Mesleği:

Öğrenim Durumu:

İkamet Yeri:

50. Adı Soyadı:

Yaşı:

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Mesleği:

İkamet Yeri:

51. Adı Soyadı: Şeyh Davut ESKİOCAK

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

52. Adı Soyadı: Şeyh Mehmet KARYELİOĞLU

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

53. Adı Soyadı: Şeyh Mehmet OCAK

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

54. Adı Soyadı:

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

55. Adı Soyadı: Şeyh Yusuf NURAYDIN

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

56. Adı Soyadı: Şeyh Süleyman ZEYFA

Yaşı:

Öğrenim Durumu:

Mesleği:

İkamet Yeri:

c. Elektronik Kaynaklar

<https://www.youtube.com/watch?v=oyUi3BBv-40>

EKLER:

Foto:1. Nazar değmemesi için bebeklere konulan zeysfun ağacından yapılmış nazar bilekliği

Foto: 2. Şih Derviş türbesine dilek tutulduktan dileğin olması için türbeye bezin bağlanması.

Foto:3 Askerliğe gideceği zaman adağı yapılacak çocuk

Foto: 4 On bir yaşında adağının olması için adaklı saç

Foto:5 Çocuğun dokuz yıl sonra halikasının (Saç adağı) yapılması

Foto:6 Çocuğun yedi yıl sonra halikasının (Saç adağı) yapılması

Foto:7 Evde yapılan aile arasındaki nişan töreni

Foto:8 Gelinin arkadaşları ile hatıra fotoğrafı

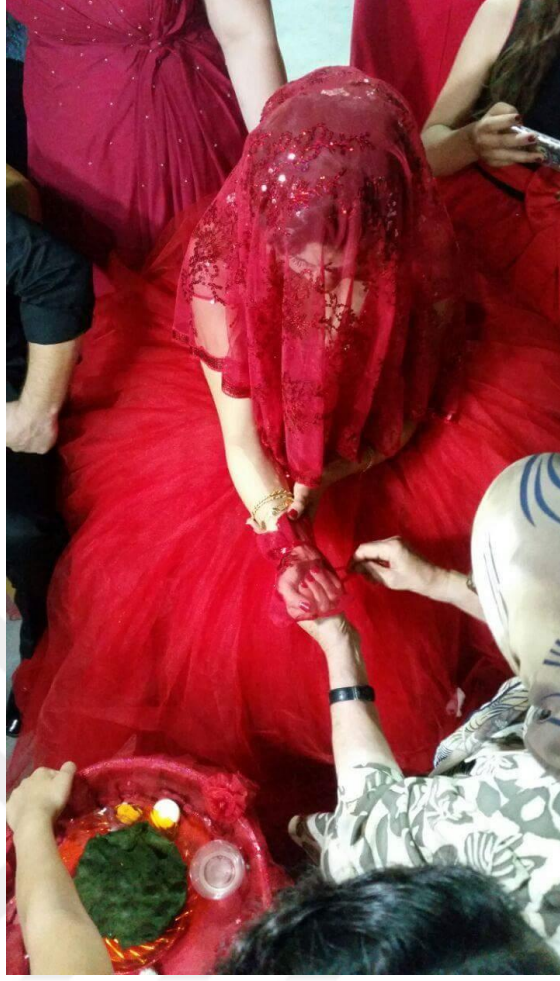

Foto:9 Gelinin kınasının yakılması . (Gelinin kınasını, gelinin anneannesi)

Foto: 10 Davetlilere dağıtılan kına hatırası

Foto: 11 Davetlilere dağıtılan kına hatırası

Foto:12 Damadın gelini anne evinden çıkarması

Foto: 13: Gelinin anne evinden davul zurnayla tıtlğa çıkarılması

Foto:14: Gelinin salona girmesi, gelin ve damadın davetlilere çiçek atması.

Foto:15 Davetlilere ikram edilecek olan pastanın kesimi için gelin ve amadın sahneye gitmeleri

Foto:16 Düğünde geline takılan takı ve para

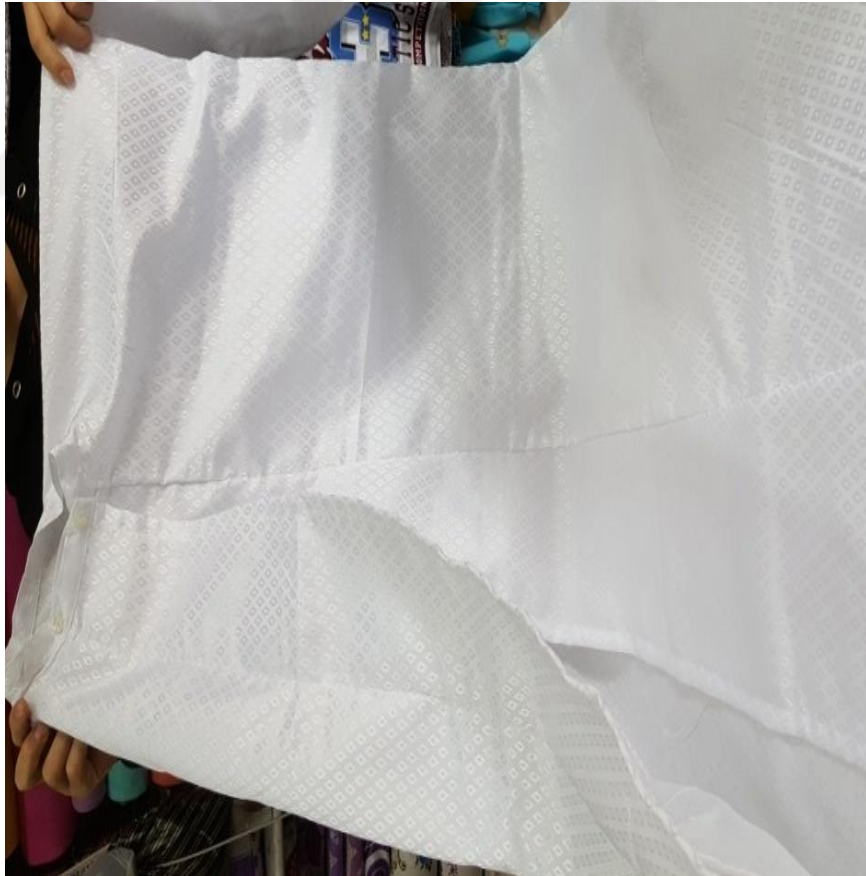

Foto:19 Kefenin altına giydirilen ilbes, (don)

Foto: 20.Kadının kamisi ve şemle. (don ve tülbent)

Foto:21 Ölüyü kurulamak için havlu takımı. Altındaki kadının kamisi

Foto: 21 Bir çift çarşaf

Foto:22 Mezarıda ölünün altına konan yatak ve yastık.

Foto:23 Nişanlı olan amca çocukları üzerlerine şimşek çakmasıyla aynı anda ölüyorlar, nişanlı olup aynı anda öldükleri için yan yana gömülmüşler

Foto.24 Farklı yıllarda vefat eden karı koca yan yana gömülmüşler.

Foto:25 Babanın ölmesi ile, çocukların babaları için duygularını mezara yazılması.

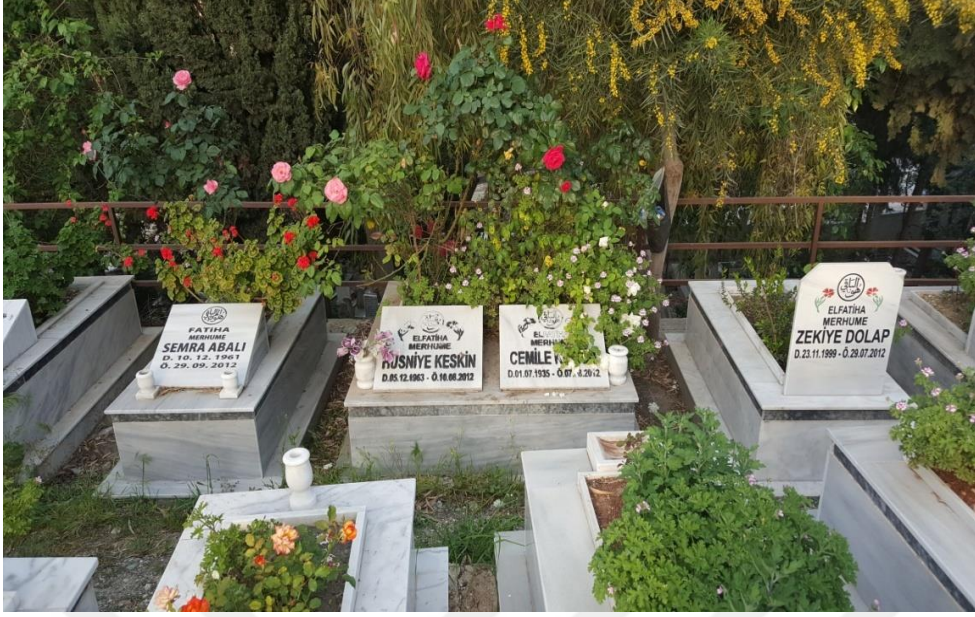

Foto: 26 Engelli olan bir kızın annesinden üç gün sonra ölmesi ile kızı annesinin yanına gömülmesi.

Foto: 27 Mezara ölenin fotoğrafının konulması

Foto: 28 Mezar taşlarının üzerine ölenin toplumdaki statüsü yazılır.

Foto: 29 Mezarlığın girişinde ölenin hayrına sebil suyun konulması

ÖZGEÇMİŞ

Ad: Samiye

Soyad: KARYELİOĞLU

E-mail: _____

Uyruğu:

Medeni Hal:

Doğum Tarihi:

2004 – 2008: Doğu Akdeniz Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

2009-2010: Uğur ve ABC Dershanelerinde öğretmenlik

2010- 2011: Milli Eğitimde ücretli öğretmenlik

2014-2015- 2016 Doğu Akdeniz Üniversitesi Master programı

2017-2018: Ardahan Üniversitesi Yüksek Lisans

2017- 2018: TÜBİTAK Türkgözü Köyü projesinde bölge sorumluluğu

Sertifikalar:

İşaret dili belgesi (Alan. Kişisel eğitim ve gelişim) MEB onaylı

Rota Kariyer Eğitim Danışmanlık ve İdari Hizmetler Biyometri

Rota Kariyer Eğitim Danışmanlık ve idari hizmetler

Yabancı Dil

Arapça ileri derecede, Fransızca kısmen

